

Káuzli Dezső
élete
és az inkei plébánia alapítása.
(1855—1942.)

KÖZZÉTESZI:

DR. KIS GYÖRGY
BÖI. C. PRÉPOST, ESPERES-PLÉBÁNOS

Ára: 7 pengő.

AZ ARANYMISÉS PRELÁTUS 1929-BEN.

Káuzli Dezső
élete
és az inkei plébánia alapítása.
(1855—1942.)

KÖZZÉTESZI:

DR. KIS GYÖRGY
BÖI. C. PRÉPOST, ESPERES-PLÉBÁNOS

Ára: 7 pengő.

Kaposvár, 1943.

*Nihil obstat. Dr. Georgius Weisz censor. No. 775/1943 Imprimatur.
Wesprimii, die 23. Februarii a. D. 1943. + Julius m. pr. episcopus.*

*Nyomatott a Somogy megyei Nyomda Rt. nyomdájában, Kaposvár.
Kiadásért felel: Czanyó Sándor nyomdaigazgató.
Nyomdáért felel: Szita Lajos üzemvezető.*

ELŐSZÓ.

1942. február 1-én lehúnyta szemeit a veszprémi nagyprépost, ki mind papnevelői munkásságával, mind az inkei plébánia megalapításával beleírta nevét a veszprémi egyházmegye történetébe, példát adott az áldozatkész és nagylelkű jótékonykodásra és a szent cél érdekében folytatott kitartó, önfeláldozó kötelességteljesítésre. Akik éveken keresztül közvetlen környezetében élünk és munkáiban is részt vehettünk, éreztük, hogy nem múlhatik el az ő emléke, kell, hogy megörökíttessék az utókor számára is e kiváló papi ember érdemeinek némi kis leírása. Hálátlanság lenne tőlünk, ha nem, igyekeznénk megrögzíteni az ő tanító példáját, akitől mi oly sokat tanultunk. Lehetővé kellett tennünk, hogy az utókor is ismerje az ő példáját, okuljon rajta és kövesse kitartással.

Az inkei Jézus Szíve plébánia alapítására vonatkozó dolgokat Padányi Sándor, püspöki tanácsos, inkei plébános rögzítette meg, gyűjtötte össze nagy szorgalommal és alapos-sággal, az erre vonatkozó dolgok az ő munkálkodásának eredményeként kerültek e könyvbe. (Ez a rész meglehetősen bőséggel írja le a templomépítés és plébánialapítás nagy munkáját, de nagyon tanulságos). A tanári működését Kasza Vilmos túskevári esperesplébános írta le. Gyermekségére vonatkozó adatokat a család részéről Szlabey Dezső pápai kamarás, davidikumi igazgató volt szíves rendelkezésünkre bocsájtani. A kedves munkatársak fáradozásainak egybefűzése és ki-egészítése volt e sorok írójának feladata.

E sorok írója 1908/909-ben növendéke volt, 1915—1936-ig Veszprémben működött, 1917. jún. 1-től 19 éven át közvetlen munkatársai közé tartozott a szemináriumban, vele egy asztalnál étkezett s — dicsekvés nélkül legyen mondva — bírta az ő bizalmát. Jelen volt 1920-ban az inkei templom felszentelésén s ettől kezdve majdnem minden évben a búcsún, harangszentelésen, orgonaszentelésen, a plébániaház megáldásán, a

kereszt felszentelésén, a kultúrház felavatásán, a templom konszekrálásán, az utolsó inkei miséjén s az inkei temetésén. Aki ennnyire közel volt hozzá, annak kötelessége a nagy nyilvánosság előtt feltárni ennek a kimagasló egyéniségnek szép életpéldáit.

Az életrajz megírásánál elsősorban az a cél vezérelt, hogy a veszprémi egyházmegye papságának emlékkönyvet nyújtunk arról a papi emberről, akit minden papunk ismert, nagyrabecsült és utánzandó példának tartott. Nem szigorúan tudományos munka akar ez lenni, de őszinte igazságszeretettel és becsületos jószándékkal összeszerkesztett emléktábla. Igaz, hirdeti az ő nevét az a hatalmas inkei templom, melynek kriptájában pihen ez egyszerű felirat alatt: „Fundator“. Ez a plébánia örök időkre van megalapítva s itt mindig fogják tudni, ki volt Káuzli Dezső. A ma élő 400 egyházmegyei pap is meg fogja becsülni az ő emlékét. De egyházmegyéink határain túl is sokan ismerték és becsülték őt, akik szívesen megőrzik az utókor számára az ő példáinak feljegyzéseit. Ezek a szempontok vezéreltek bennünket, midőn e mű közreadását határoztuk el.

Nem tagadjuk azt sem, hogy az életrajz megszerkesztésénél a tisztelet és szeretet hangján szölünk mindig a rektorról, a kanonok úrról, a prelátus úr ő méltóságáról; a gyermeki kegyelet és hála diktálja ezeket a szavakat. Nem lehetett mindent megírunk, mert a háborús nyomdai viszonyokkal is, papírhíánnyal is számolnunk kellett. Parkodtunk mégis mindazt megörökíteni, ami az ő markáns egyéniségének kellő kidomborításához szükségesnek látszott.

A mű függelékében közölni óhajtottunk néhány okiratot és anekdotát, melyek történelmi értékkel bírnak és véleményünk szerint közérdeklődésre tarthatnak számot.

A leírás folyamán sokszor meg kellett neveznünk még ma is élő egyéneket; ezt nem kerülhettük ki a dolog természeténél fogva. Tettük ezt mindig a tisztelet hangján, de senkit sérteni vagy bántani nem volt szándékunk.

Adj a Mindenható, hogy szerény munkánkkal valóban méltó emléket állíthassunk Káuzli Dezső Istenben boldogult nagyprépostunknak s az életrajz közlésével elérhessük azt, hogy az ő példája hosszú időn át termékenyítőleg hasson mindazokra, akik e munkát a kezükbe fogják. Így lesz az ő emléke is gyümölcsöt termő az utókor számára.

I.

Káuzli Dezső gyermekkora és ifjúsága.

Káuzli Dezső 1855 november 2-án született Káptalanfán. Édesatyja Káuzli Ferenc előbb zalahalápi, majd káptalanfai tanító. Édesanyja Papp Franciska. Házasságukból a családi hagyomány szerint kilenc gyermek született. Családi életük tiszta, vallásos életfelfogású, komoly, gondterhes volt. A káptalanfai tanítói javadalmon kívül kis családi birtokuk (szántóföldjük, szőlőjük) is volt s a nagyszámú családot abból tartották el.

Káuzli Ferenc a családi tradíció szerint szigorú ember volt. Munkás, aki nemcsak hivatali teendőit látta el, gazdálkodott, hanem a népnevelés terén az iskolán kívül is sokat tett. Emlékét Káptalanfán ma is áldólag emlegetik. Végzett sokszor jegyzői teendőket is. Aránylag korán, 51 éves korában halt meg Káptalanfán a Káuzliak „családi“ betegségében: tüdővészben 1870 május 12-én. Nemcsak ő halt meg ugyanis tüdővészben, hanem atyja, nagyatyja is mindegyik fiatalon, azután leányai: Káuzli Teréz, férjezett Szlabey Istvánné 36 éves korában, Káuzli Mária mint menyasszony 21 éves korában. Dezső fia is elmeszesedett tüdővel élt Isten kegyelméből 87 éves koráig. A Káuzli-család tagjai aránylag rövid életűek voltak. Gyula fia, aki mint nemesvidi plébános 72 éves korában halt meg, szokta mondani, hogy ő a családban mathuzsálemi kort ért meg.

A vallásos, komoly életfelfogás, mely a családot jellemezte, az édesapa, vagy édesanya lelkéből táplálkozott-e jobban, — nem tudjuk. A család gyermekei közül kettő pap lett. Legkisebb fiúkról, ki 16 éves korában halt meg hatodikos gimnazista korában, azt írja édesanyja egyik levelében, 1872-ben, hogy nagyon szeret tanulni és imádkozni. Teréziáról az Istenben boldogult nagyprépost halála előtt körülbelül 1½ hónappal úgy nyilatkozott könnyes szemmel, hogy ő Terézia hugát mint szentet tiszteli. Édesanyjuk életének

utolsó pár évében beteges volt. 50 éves korában a szentségekkel ellátva halt meg 1873 szeptember 27-én kolerában a Veszprémben 1873-ban dühöngő kolerajárvány idején.

A családi tradíció szerint Káuzli Dezső a családban a 7-ik gyermek volt. A családi iratokban nevével először akkor találkozunk, mikor atyja őt Sümegre viszi, hogy ott az elemi iskola 4-ik osztályáról a magánvizsgát letegye. A magánvizsga napja 1867 szeptember 28-án volt. A vizsga jeles eredménnyel végződött.

Az elemi tanulmányok befejeztével Veszprémbe kerül a gimnázium első osztályába. Atyja őt Steixner József szabómesterhez adta élelmezésre és lakásra, aki a Hosszu-utca 899. szám alatt lakott. Az 1867/68. tanévben végzi el jeles eredménnyel az első osztályt. Atyja nehezen taníttatja. Anyagi gondokkal küzd. A szünidőkre kocsin megy haza, ha van alkalmi kocsi azzal, hogy a szülők terhe kisebb legyen. Volt arra is eset, hogy gyalog tette meg az utat Veszprémből Káptalanfáig. A családi körből kilépő fiút atyja leveleiben oktatja: „Jelszavad legyen: Istennel, ésszel és szorgalommal“. Majd más alkalommal írja: „Legboldogabb ember a világon, kinek legtöbb dolga van. Ne félj a munkától, mert az testetleket erősít.“ Majd később inti: „Légy mindenekelőtt istenfélő, mert a bölcsesség kezdete az Isten félelme“. Más alkalommal: „Istenről el ne feledkezz, mert csakis Az segít, őriz, oltalmaz minden bajban“.

Az első osztály végeztével a szünidőt otthon tölti. Szereti a zenét. Atyja tanítja családi zongorájukon s oly szép eredményt ér el, hogy 12 éves korában már az egész misén ő orgonál. Szeretét a zene iránt egész életén át megőrizte. Mint kispap, a budapesti központi szemináriumban ő a növendékpapok énekkarának karnagya. Mint szemináriumi rektor, nagy ambícióval tanítja, vezeti a nagyheti lamentációkat, passiókat. Még öreg korában is örömmel ült le zongorája mellé. A magyar dalokat nagyon szerette játszani s a rádióban is hallgatni. Az egyházmegyei hatóság mindig neki adta ki bírálatra az új egyházi énekeket. A megbízatásnak mindig a legnagyobb örömmel tett eleget.

A gimnázium második osztályát is Veszprémben végzi. Nem felejtette el a jelszót, amit édesapja a családi körből való kilépése után első levelében neki írt: „Istennel, ésszel, szorgalommal“. Mikor a második osztály végzésére Veszprémbe jön, Garay Mihálynál. Laktanya-u. 215. kapott el-

helyezést. Atyja inti őt levelében: „Lefekted és felkelted Istennel végződjk és kezdődjk“. Fia válaszol, hogy nem felejtette el a jelszót, amit atyja első osztályos korában lelkére kötött s aszerint akar élni. Apja örömkönnyek közt olvassa, — mint írja — fiának levelét, örül, hogy fiának lelkében az elvetett mag termékeny földbe esik, majd így ír neki: „Ész és szorgalom testvérek, ezek nélkül nem lehet boldogulni, hanem kedves fiam minden tetterben azon légy, hogy a két testvér nálad mindig jó testvér legyen, nehogy az ész a szorgalmat, vagy valamikép a szorgalom az észet legyőzze, mert ezeknek Isten után egy erővel kell működni“. A második osztályt is jeles eredménnyel végezte el.

A gimnázium III. osztályát 1869/70. tanévben Veszprém-ben végzi. Chinorányi Lászlónál helyezik el. Atyja betegsége mindig jobban és jobban elhatalmasodik. Utolsó levelét, mely reánk maradt, 1870 január 25-én írja fiának: Éjjel-nappal dolgozik. Már a „halál fia“ volt. Isten után az orvos segítette annyira, hogy hivatalát ismét teheti, egészsége azonban nehezen jön meg s „nem olyan hamar, mint elment“. Az atyának komoly munkás élete 1870 május 12-én fejeződik be s kezdődik meg az árvák anyjának kálváriája.

A minisztériumba írt kérvényeknek dacára, az özvegy nyugdíjat nem kap. A miniszter a községhez utasítja segélyért, amit a község megtagad. El van keseredve. A falut el akarja hagyni, a jószágot eladni. Arra gondol, hogy Keszthelyre megy lakni. Az özvegy bátyja: Papp János miháldi plébános mindent elkövet érdekében — eredménytelenül. A község az özvegy 14 éves Dezső fiát akarja tanítónak megválasztani, de Késmárky Flórián plébános ezt megakadályozta.

Az 1870/71. tanévben a negyedik osztályt ismét Veszprém-ben végzi. A kegyesrendiek rendházában talál az árva elhelyezést. Anyja Káptalanfán marad s családi kis birtokán gazdálkodik. Az anyának fiához írt levelei tele vannak keserű panaszokkal. Az árva lelkében átéli anyja lelki fájdalmait, látja a nehéz sorsot, mely a családra vár. Gyula bátyja még a szemináriumban van, két kisebb testvére: Teréz és Ferenc otthon. Levelet ír anyjának. A zenét kedvelő fiú azt írja, hogy ő tanító szeretne lenni. Az elkeseredett anya nem engedi, hogy „a keserű és gyalázatos“ tanítói pályára menjen s valamikor az ő keserű sorsára juttasson valakit. „Ez az én életemben — írja anyja — nem fog megtörténni, hacsak

ellenemre nem, amit nem teszek fel rólad". Az engedelmes fiú válaszol, hogy tűr, szenved és tanulni fog. Az atyai oktatásokat az özvegy édesanya veszi át. „Jól viseld magadat, — írja, — jobb szeretve tiszteltetni, mint másokon uralkodni". A lemondások közt átért negyedik osztály is jeles eredménnyel végződik.

Az 1871/72. tanévben az V. osztályt Veszprémbe végzi. Ez a tanév a veszprémi gimnáziumban utolsó tanéve. Ismét a kegyesrendieknel van. Egész életében mindig hálás szeretettel emlékezett meg a veszprémi piaristákról, kik őt veszprémi diák korában sok szeretettel támogatták. A család küzdelmes élete folytatódik. Az özvegy vendéki szülőjüket eladta 1040 forintért. Ritkán ír fiának Veszprémbe. „Oltalmazza magát", írja fiának „minden bűntől, bajtól". A fiú kéri anyját, hogy ne jöjjön Veszprémbe lakni, hanem inkább Keszthelyre. Anyja betegségről panaszodik, fia küld neki Veszprémből orvosságot. A küzdelmekkel teljes élet megedzi az árva akaratát, szorgalmasan tanul s az ötödik osztályt kitűnő eredménnyel végzi el.

Az özvegy mégis úgy határozott, hogy Veszprémbe jön lakni, hol gyermekeit iskolába járathatja. Családi földjüknél béréből élnek. Gyula fia aki akkor már káplán — segíti a családot. A Veszprémbe költözés 1872 őszén történik. Dezső fia ekkor már Pécsen mint az ottani kisközműtanár növendéke az 1872/73. tanévben a gimnázium VI. osztályát végzi. Az anyagi gondokkal küzdő anyai szívnek fáj, hogy gyermekével nem lehet együtt Veszprémbe. Leveleiben betegségről panaszodik. Terézia leánya varrni tanul, a kis Ferenc örömmel tanul s az imádságban nagyon buzgó. Dezső fia a ciszterciák gimnáziumában a VI. osztályt jeles eredménnyel végzi el.

Az 1873/74. tanévben Pécsen mint kispap kezdi meg a VII. osztályt. Szeptember 27-én éri életének legnagyobb fájdalma, édesanyja kolerában meghal. A megpróbáltatások komoly elhatározást érlelnek meg lelkében. Szeretne mielőbb végezni, azért bízva magában, hogy a VII. és VIII. osztályt magánúton egy év alatt el tudja végezni, 1874 január 19-én magántanuló lesz. Nagybátyja, Papp János mihályi plébánosnál tartózkodik. Itt kapja meg a miniszteri engedélyt,¹⁾ amely szerint, miután jeles tanuló s mint szegény árva, képtelen fizetni a nyilvános tanulással járó költségeket, a miniszter megengedi, hogy a Miháldhoz legközelebb levő gim-

¹⁾ A kérvény s az engedély a Függelékben.

A kanizsai diák. 1874.

náziumban: Nagykanizsán, 1874 június hóban a VII., 1874 október hóban pedig a VIII. osztályról mint magántanuló levizsgázzon. A kolerában meghalt édesanyát csak a két kis árva: Terézia és Ferenc kísérték a temetőbe. A kolerában meghaltakat ugyanis minél előbb el kellett temetni. Gyula fia már csak anyja sírjához érkezett meg, Dezsőt pedig Gyula utólag értesítette édesanyja haláláról és eltemetéséről. A haláleset után Terézia unokatestvéréhez került Szeghalomra, ott is ment férjhez, Ferenc Veszprémben végezte gimnáziumi tanulmányait s mint jeles tanuló, hatodikas korában tüdőgyulladásban meghalt, Veszprémben temették el.

A magánvizsgák sikerültek. A VII. osztályról 1874 május 31-én, a VIII. osztályról 1874 szeptember 29-én. Mindkét vizsga általános elsőrendű eredménnyel végződött. A komoly munka, melyet a VII. és VIII. osztály tananyagának

magánúton egy év alatt való elvégzésébe bele kellett fektetni, csak még jobban megedzette akaratát, amely egész életén át jellemezte őt. A munkában két cél lebegett lelki szemei előtt: mielőbb a szemináriumba jutni s Isten segítségével szegény árva testvérein segíteni.

A VII. osztály sikeres végzése után az egyházmegyei hatósághoz folyamodik s a veszprémi szemináriumba fölvételét kéri. Az 1874 szeptember 19-iki egyházhatóság végzés meghozta az örömhírt,¹⁾ hogy a szemináriumba felvételt nyer, ha a VIII. osztályról is sikerrel teszi le a magánvizsgálatot. Ezzel befejezte középiskolai tanulmányait s bevonulhatott a szemináriumba.

¹⁾ A Függelékben.

A kispap. 1874—79.

Az 1874/75. tanévben már mint növendékpap végzi Veszprém-ben a teológiát eminens eredménnyel. Püspöke a következő évre a budapesti központi szemináriumba küldi. Az egyetemen azonban csak rendkívüli hallgatónak vették fel, mivel nincsen érettségi bizonyítványa. Neki már nincsen arra ideje, hogy érettségire is készüljön, — de nem csügged el. Ez neki csak újabb ösztönzésül szolgál, hogy mint példás viseletű, szorgalmas növendékpap kiérdemelje, hogy miniszteri engedéllyel rendes hallgatónak felvegyék s mint ilyen, a szigorlatok letetésére is engedélyt nyerjen. — A keresztiek hordozása reá nézve is mindig Isten újabb ajándékainak forrása lett.

A hittudományi kar javaslatára 1877 december 13-án megkapja mint másodéves hittudományhallgató a kultusz-miniszter döntését, melynek alapján az érettségi elengedésével rendes hallgatónak veszik fel az egyetemen s jogot nyer arra, hogy a szigorlatokat letehesse.¹⁾

A Központi Papnevelőben két évig viselte a „cantus magister” tisztségét, nagy lelkesedéssel vezényelte a kispapok énekkarát. Kurzustársai később is emlegették, hogy a sok-sok énekórával gyakran igénybe vette őket. Kispaptársai közül többen később is megtartotta a baráti kapcsolatokat (Dudák János, Dutkai Pál, Karácsonyi János, Kiss János, Krécsy Károly, Molnár Ignác, Sikorszky Endre, Szentes Anzelm, stb.)

A budapesti növendékpapság Magyar Egyháziroddalmi Iskolájának 1875/79. évi jegyzőkönyvéből és a dalárda által szerkesztett évkönyvekből sikerült néhány feljegyzést megszerezniünk²⁾ reá vonatkozólag.

Az 1875/76. tanévben Káuzli Dezső az iskolának részvényes tagjai között szerepel, már a következő, 1876/77. tanévben rendes tagja a M. E. I.-nak. (Magyar Egyháziroddalmi Iskolának.)

¹⁾ A Függelékben.

²⁾ Hálás köszönet egyházmegyénk pesti kispapjainak az adatokért.

E tanévnek IV. rendes gyűlésén az évi könyvkiadvány javítására, a fordítás ellenőrzésére kiküldött bizottság tagjai közé választják.

A XX. rendes gyűlésen „Az egyházi zene rövid alapvonalai“ című németből fordított és átdolgozott munkáját olvasta fel.

Az 1877/78. tanévben már harmadéves. Az október 4-én tartott rendes gyűlésen ezt olvassuk a jegyzőkönyvben: „T. elnök megnyitván a gyűlést, azon indítványt terjeszti az iskola elé, hogy az iskola jegyzőkönyvileg fejezze ki köszönetét t. Káuzli Dezső úrnak, ki gyengéd figyelme jeléül egyenesen az iskola megnyitó ünnepélyére szerzette. „Mint angyali dicsének“ kezdetű zenedarabját¹⁾ és azt az iskolának ajánlva, igen díszesen kiállított példányban a könyvtár számára az elnök kezébe tette le. Az indítvány közhelyesséssel elfogadtatik. T. Káuzli megköszönvén az iskola figyelmét, nyilvánosan köszönetét fejezi ki t. Nemesnek, ki a darabhoz a csinos szöveget írta.“

Erre vonatkozólag a megnyitó ülés jegyzőkönyvében ezt találjuk: „Elnök, az Üdvözítő Jézus legszentebb nevével üdvözölvén a teljes számmal egybegyűlt tagokat, megzendült az intézeti dalárda éneke. Az első meglepően szép kivitelű és conceptiona is igen kitűnően sikerült darabot t. Káuzli Dezső, a dalárda karnagya szerzette és gyengéd figyelmének bizonyosságául az iskolának ajánlotta. A jeles mű előadása a precizitás és erőteljesség tekintetében legszebb bizonyossága lelkes törekvésének.“

„Az Elnök a gyűlés végén az iskola közhelyeslésével találkozva indítványozta, hogy a dalárda karnagyának jegyzőkönyvileg rójuk le lelkes közreműködéséért köszönetünket.“

1877. november 2-án ezt találjuk:

„Az iskola elhunyt tagjai emlékének szentelt gyászünnepélyt az intézeti dalárda nyitá meg „Zokogva zengvén ajkaink“ kezdetű dalmű komoly, méltóságteljes és szabatos előadásával. ... Az ünnepély végén ismét megzendült a dalárda éneke: „Könnyeket, könnyet a magyarnak“, mely gyengéd harmoniában fájó érzelmeinkkel kedélyvilágunknak teljesen megfelelő kifejezést adott.“

1877 november 15-én így ír a jegyzőkönyv:

„E nap hozta meg számunkra az első nagyobb alkalmat, melyen dalárdánk életrevalóságát bemutathattuk, s bár főt. lelkiatyánk azt tanácsolta, hogy csak egy hét múlva lépünk

¹⁾ A Függelékben közöljük.

fel, Karnagyunk, a közlekedésnek ellenállni nem tudván, Bella miséjével csakugyan felléptünk.“

1878 április 13-án a nagypénteki szereplésről így ír: „Dalárdánk dicsősége utólrhetetlen fényben tündökölt.“

1878 május 7-én este gyűlés, „melyen t. karnagyunk paraszkodik a rendetlenkedők eljárásán, azaz az elmaradásokon. Szavait gúnyos mosolyok kísérték egy pár helyről, azonban nem akarom az illetőket név szerint megörökíteni. A gyűlés ezután határozatot hoz, mely szerint, ha valaki ok nélkül egyszer elmarad, kizárandó.“

A pesti növendékpapság minden évben meg szokta ünnepelni az intézet s a M. E. I. alapítását. 1878-ban május 22-én volt az alapítási ünnepély. Erről így szól a jegyzőkönyv: „Az énekkar több számmal szerepelt: „Himnusz szent Alajoshoz“, Lachner: „Isten mindenható“, „Ima a Szűzanyához“. Hetedik számként Káuzli Dezső, a dalárda karnagya játszotta el Kirchner: „Emlékezés“ c. darabját, harmoniumon. Játékában a technika ügyessége mély bensőséggel párosult. Az ünnepély az énekkar szabatosan előadott „Hűségfogadás“ c. darabjával ért véget.“

Május 25-én a M. E. I. tart ülést, melyen az elnök elismeréssel szól a szépen sikerült alapítási ünnepélyről. „Az egyik főérdem ebben az intézeti dalárdáé, melynek tagjai fáradhatatlan szorgalommal betanult és művészi tökélyrel előadott darabjaikkal az ünnepély fényét csak emelték. Midőn ezért a t. Elnök a dalárda tagjainak jegyzőkönyvileg is kifejezi köszönését, egyszersmind indítványozza, hogy a dalárda karnagyának, t. Káuzli Dezsőnek iskolánk egy díspéldányú kiadásával kedveskedjék. Az iskola az elnök indítványát elfogadta.“

A dalárda által vezetett évkönyvekben is gyakran találkozunk Káuzli Dezső nevével. Először szerepelt a Dalárda 1875/76. évi évkönyvében a dalárda rendes tagjai között, hol a „második felhangot“ énekelte. Akkor volt elsőéves teológus.

Az 1876/77. évben pedig mint II. éves, az alkarnagyi tisztséget töltötte be, melyre a dalárda tagjai az 1876 szeptember 18-án tartott I. rendes (alakuló) gyűlésükön választották meg. Az új karnagy sürgeti, hogy pontosan járjanak énekpróbákra.

Az énekóráról való elmaradás esetén Káuzli azt indítványozza, hogy a törvényt sértetlenül hagyva, pénzbüszággal (5 krajcár) vezekeljen a mulasztó. Káuzli indítványára, mi-

szerint válasszanak minden hangból egy egyént, ki a hiányzókat feljegyezze, négy egyént jelöltek ki.

Az 1877/78. tanévben karnagy lesz Káuzli Dezső, veszprémi III. éves papnövendék. Az I. rendes (alakuló) gyűlés szeptember 8-án van. A jegyzőkönyv szerint: „A főt. neveldei előjáróság által kinevezett karnagy, t. Káuzli Dezső felszólítására szentségimádás után szép számmal gyűltek egybe mindazok, kik dalárdánk tagjaivá lenni óhajtottak. T. karnagyunk üdvözlő beszédében kifejezi, miszerint mindaz, ki a műveltség magasabb fokát elnyerni óhajtja, szükségképpen a zene s ének terén is legalább némi jártasságot elsajátítani köteles, úgyszintén kötelessége hangját lehetőleg kiművelni, főleg azon okból, mert a Mindenható adományát elhanyagolni vétek. Továbbmenvén, párhuzamot von dicső elődeink s a mostani nemzedék között és sajnálattal emeli ki azt, hogy zenedénk dicsőségének napja, mely az elődök ideje alatt teljes fényben ragyogott, most mindinkább alábbhanyatlik s így, ha dicsőségre vagyunk, saját tetteinkkel kell azt megszerezni.”

A többi tisztség betöltésének „végével t. karnagy a próbákról való elmaradások büntetését terjeszti elő. A tavalyi 5 krajcáros büntetés el nem fogadtatván, a tagok kimondják, miszerint a megjelenés mindenkinek becsületbeli kötelessége. Ezután t. karnagy buzdító beszédet intéz a tagokhoz s a gyűlést bezárja.”

Szeptember 30-án így ír a Dalárda:

„A Magyar E. I. iskola megnyitó gyűlése ünnepélyének emelésére dalárdánk is közreműködött jól begyakorolt darabjával, melynek eleje: „Mint angyali dicsének”, végtelen lelkesültséget keltett a hallgatóságban. Meg kell jegyeznem, miszerint ez a darab t. karnagyunk az ének és zene terén való működésének első zsengeje, melyet az Egyházirodlmi Iskolának ajánlott fel.”

A Dalárda II. rendes gyűlése október 8-án, ezeket tartalmazza: „T. Karnagyunk egy mindinkább elharapódzó hanyagság orvoslására hívta össze dalárdánk tagjait. Panasszal nyitotta meg a gyűlést, előadva, hogy némely tag a hangjegyzírást megtagadta s a próbák alkalmával többen elmaradoztak. Hosszabb vajudas után t. Karnagyunk indítványára a következő törvényeket hoztuk:

1) Három elmaradás jegyzőkönyvi megrovást, hat a dalárdából való kizárást vonja maga után.

2) Hangjegyzírással kötelezve van minden rendes tag.

3) Próbák alkalmával a meghatározott $1\frac{1}{2}$ órai időt pontosan kitartani köteles mindenki.

Ezekután ugyancsak a karnagy indítványára elhatároztuk, miszerint köszönetünket jegyzőkönyvileg fogjuk kifejezni Czibulka Nándor, szeretett lelkiatyánk iránt, ki jutalmául annak, hogy a Magyar Egyháziroldalmi Iskola megnyitó gyűlésén a várakozást felülmúló sikerrel működtek, zenedénknak egy csinos integetőpalcát, karnagyunknak pedig egy sipot ajándékozott.

November 14-én ezt találjuk:

„Régi dicsőségünk hol késel az éji homályban! — Sokszor, nagyon sokszor hallottam ezen és hasonló szavakat elröppenni dalárdánk igaz barátainak ajkairól, kik visszatekintve a dicső multra, bánatos szívvel látták, mint hanyatlik alább és alább feltartóztatlanul dalárdánk dicsőségének napja. Mindezek a mai napon örömmel vették észre azt, hogy dalárdánk képes lesz nem csupán rohantában megállítani dicsőségünk napját, de egyszersmind elég erős lesz arra, hogy azt delelő pontjára visszaállítsa. Ma a méltóságos gróf Károlyi család egyenes kívánatára a család elhunyt fejéért tartott gyászmise alkalmával Engesser C-moll Requiemével lépünk fel. Mindenkinek a mise más-más része tetszett leginkább, dönthetetlen bizonyosságul annak, hogy a Magyar Állam szavai szerint, elejétől végig „megható szépen zengtük el.“ Maga Engesser meglepetéssel és örömmel fejezte ki, hogy darabját dicsően adtuk elő.

1878 február 19-én a IX. Pius pápa elhunyt alkalmából rendezett gyászünnepélyt szintén az intézeti dalárda nyitotta meg: az előadott mű „szabatos előadása és melabús hangulata az ünnepély méltó bevezetésül szolgált. Végezetül a „Zúg a harang“ és „Az ég egyháza“ kezdetű gyászdalt adta elő a dalárda mély átérzéssel.

Február 24-én a M. E. I.-ban is megemlékeznek a Dalárda szerepléséről: „A jegyzőkönyv hitelesítése után elnök az iskola helyeslése közben köszönetet mond az intézeti dalárda t. karnagyának és tagjainak, kik szép sikerrel működtek közre a nagy Pius emlékére tartott gyászünnepélyen.“

1878 május 26-án Káuzli Dezsőt a tisztújító gyűlésen bizottsági taggá választották.

1878 június 2-án ezt olvassuk :

„Ha visszatekintünk az év folyamára, az általam feljegyzett fellépések sikere bárkit is meggyőz arról, hogy megtet-

tük köteleességünket s nem kimélve erőt és fáradságot, oda törekedtünk, hogy dalárdánk hírének már-már leáldozni készülő napját ismét delelő pontjára állítsuk. Mennyiben sikerült ez nekünk, ítélje meg az, ki szerény dalárdánk ezidei történetének vázlatát összehasonlítja az előbbi évek történetével. Lelkes karnagyunk buzgó törekvése nem maradt gyülmöcsstelen s hitem szerint úgy ő, mint mi, büszke önérettel tekinthetünk vissza munkásságunkra.“

A zárógyűlés jegyzőkönyve így ír:

„Tisztelendő Karnagyunk szép beszédben mond Isten-hozzád-ot a Karnak s azt akarja kimutatni, hogy dalárdánk dicsősége tulajdonképpen nem az ő érdeme, hanem a tagok buzgalmának eredménye. Mi azonban, kik tanúi voltunk tevékenységének s munkaszeretetének, kik láttuk, mily önzetlenül, mily önfeláldozással fáradozott azon, hogy mindenkor becsülettel megállhassunk darabjainkkal bármilyen válogatott közönség előtt, mi e részben nem adtunk igazat a karnagnak s mit ő szerénységből bevallani nem akar, ki-mondjuk mi, miszerint a dalárda dicsőségének visszaállításában kétségtelenül őt illeti, még pedig hatványozottan — az oroslánrész. Nem mellőzhetem s nem hanyagolhatom el t. Karnagyunk azon fáradozását, mellyel 17 elődjének részint hanyagságát, részint tehetetlenségét jóvátette, amennyiben zene és énekdarabjainkról rendszeres kimutatást állított ki, azokat osztályozta s így herkulesi mukával visszaadta zenedénknak azt, ami azelőtt a rémítő zavar és rendetlenség miatt ránézve el volt vesztve.“

A kimutatás címlapján olvasható:

„Catalogus obiectorum catervae canentium, alumnorum Seminarii Centralis Budapestinensis. Collegit et conscripsit: Desiderius Káuzli cappellae magister. Budapestini, anno 1878.“

A feljegyzések szerint 1878 szeptember 17-én tartja a Dalárda az alakuló gyűlést. „A főtiszt. előljáróság a karnagyi pálcát ismét t. Káuzli Dezső IV. éves veszprémi növendékpap úrra bízta, ki a gyűlést összehíván, azt a tagok éljenzése között megnyitottak nyilvánította. Rövid beszédben üdvözlí a megjelent tagokat, s kifejti dalárdánk feladatát s hogy minő érdemei vannak ennek a jóízlésű egyházi zene fölélesztése által Budapesten — legalább amennyire ezt szerény műkö-

désének tere engedi. Mindenki előtt ismeretes ugyanis azon sajnos körülmény, hogy itt a fővárosban mindent inkább van alkalma hallani a hívőnek, csak nem valódi egyházi zenét; és ez okból minden szerénységnélkül azt állíthatjuk, hogy a Dalárdáknak valódi egyházi zene művelése körül nem szerény érdemei vannak. Megerősítenek ez állításomban a 8—10 évvel ezelőtt írt jegyzőkönyvek, melyek fájdalmasan panaszkodnak arról, hogy 10—20 hívő előtt kénytelen a kar a vasárnap délutáni istentiszteletek alkalmával legújabb négyeseit énekelni. Másrésről, hogy tekintélyi érveléssel is támogassam szavaimat, csak szeretett lelkiigazgatónkra utalok, ki nem egy ízben nyilatkozott olyan értelemben, hogy templomunk jelenlegi látogatóit, — kik tudvalevően nagyrésztben Budapest haute voléejához tartoznak — éppen énekkarunk vonzotta ide.“

Az 1878/79. tanév elején a Magyar Egyházirodalmi Iskola szeptember 29-én tartja a megnyitó gyűlést s erről így emlékezik meg jegyzőkönyvében: „T. Elnök, az Úr Jézus legszentebb nevével köszöntvén az egybegyűlt tagokat, megzendült az intézeti énekkar t. Káuzli Dezső karnagy vezetése alatt és a „Zengjétek dalt, óh zengjétek“ kezdetű dallam szabatosa előadása által méltán megérdemelte az elismerést mit az iskola éljenzésben fejezett ki.“

Majd „Sietve tör, megy a világ előre“ és „Zengj még egy dalt“ c. dallamot adta elő az énekkar. Az iskola viharos tapsokban adott kifejezést tetszésének. Erre a t. Elnök karnagy úrnak, nemkülönben az intézeti dalkarnak mint akik leginkább közreműködtek abban, hogy első rendes gyűlésünk egész ünnepélyé lett — az iskola nevében köszönetet mond.“

1879 március 9-én a M. E. I.-ban megkezdte a kat. türelmetlenségről szóló értekezésének felolvasását.

Március 23-án tartott gyűlésen a M. E. I. elnöke elrendelte az alapítási ünnepély szónokának megválasztását. Megválasztatott pedig t. Homicskó Jenő 12 szavazattal t. Káuzli Dezső 9 szavazata ellenében.“

1872 április 27-én a nemes Iskola elnöke „felemlíti az évenként tartani szokott alapítási ünnepélyt, ami, hacsak valami rendkívüli akadás nem jó közbe, május 18-ra tűzetett ki. Erre nézve a t. Elnök felkérte az intézeti dalárda karnagyt, t. Káuzli Dezsőt, hogy közreműködésükkel lennének szívesek az ünnepély fényét emelni, mit t. Káuzli Dezső a legszívesebben megígért.“

Május 27. Festum cantorum. A szeminárium külső kertjében tartott ünnepségen „T. Karnagy Úr lelkes szavak kíséretében poharat emelt a főtiszti. Elöljáróságra és elsősorban az Alkormányzó Úr Önagyságára, ki Atyai gondjait mindenkör kiterjeszté dalárdánkra és művészi hajlamától ösztönözve, annak mindenkor nagy pártfogója volt. — Mire Önagysága azt válaszolta, hogy mióta e szemináriumban van, azt tapasztalta, hogy a dalárda mindig tökéletesül, de különösen ez évben olyan sok fáradozással annyit működött, hogy az előljáróság ez ünnepéllyel akarta a dalárdát kárpótolni a kiállott fáradságokért.“

Június 2. Pünkösdi másodnapja.

„Az e napi szerepléssel befejezte a dalárda ez évi hivatalos működését. Elérkezett tehát azon idő, midőn a dalárda megválík szeretett karnagyától, T. Káuzli Dezső Úrtól, ki két hosszú éven át, hogy minő lelkesedéssel, minő önfeláldozó buzgalommal végezte a dalárda vezetését, azt csak az fogja felfogni, ki egyrészt az egész időszak alatt tagja volt a dalárdának, másrészt pedig a két év működését összehasonlítja az előbbi évek működésével.“

A Pesti Központi Papnevelde Dalárdájának évkönyve 1878—79. évről így emlékezik meg Káuzliról:

„Ha felvonjuk az emlékezet kárpitját a két év színpadáról, valóban szívemelő képek vonulnak el szemeink előtt. Csak a főbb eseményekre figyelmeztetem a T. Tagokat. Midőn a Károlyi gróf kimúlt, vajjon kinek buzgalma követte el azon csodát hogy négy nap alatt Engesser Requiemjét betanultuk? — Sőt, olyan sikerrel adtunk elő, hogy midőn a családban rövid idő múlva ismét egy szomorú haláleset fordult elő, újra felkérték a Dalárdát, hogy ugyanazon Requiemmet adja elő még egyszer. A Magyar Iskola mindkét évben tartott alapítási ünnepélyére cly művészi darabokkal készült el a kar, melyek betanítása igen nagy fáradságba került és hogy az előadás mindkét alkalommal kifogástalan volt; vajjon kinek köszönhetjük ezt?

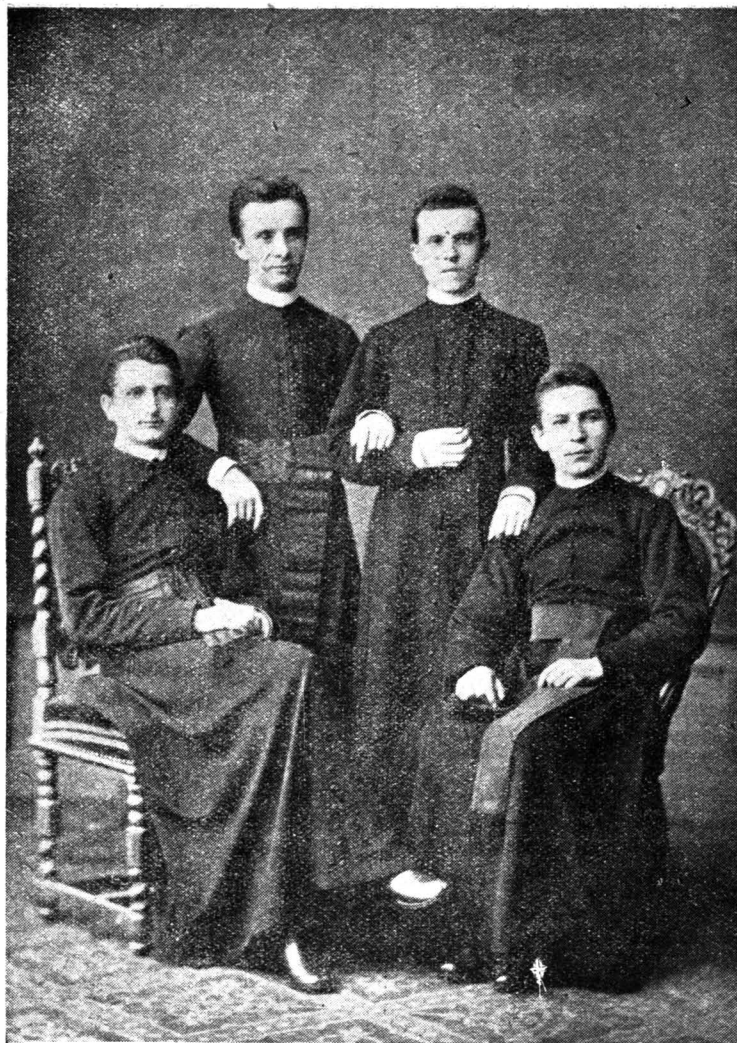
Rámutatának még a Magyar Iskola gyászünnepélyére, minden misére, hacsak ezeket hátiérbe nem szcrítanak közülük magasan kiemelkedő szereplések. Ott volt Önagysága, az alkormányzó Úr tiszteletére tartott ünnepély, a Ferencvárosi Templomszentelés és különösen az egész nagyheti szereplés, melyből ismét T. Karnagyunk művészi, harmonium kísérete mellett előadott lamentációk és a gyönyörű „Popule meus...“

magaslanak ki. Egyébként minek foglalkoznánk bővebben a Budapesti Növendék Papság Dalárdájának e két év alatt szerzett babéraival, hiszen gondoljunk a legegyszerűbb offer-tóriumra, melyet Karnagyunk csöndes kápolnáinkban oly művészileg szokott eljátszani — és be fogjuk látni, hogy T. Káuzli Dezső távozásával veszteségünk kipótolhatatlan leendő.

Még néhány év előtt azt kérdezte a jegyző: „Régi dicsőségünk, hol készül az éji homályban? — Ma büszkén tekinthet vissza a kar és elsősorban annak buzgó Karnagya a két év működésére. A szerénytelenség vádja nélkül elmondhatja a dalárda, hogy e két év kiállja az összehasonlítást a múlt évek bármelyikével. De hogy a siker csaknem kizárólag karnagyunk érdeme, az ismét tagadhatatlan. Mert igaz, hogy a Kar minden egyes tagja megtette kötelességét, de mégis karnagyunk volt a dalárda feje, mely az egész helyett gondolkodott és tervezett, ő volt annak szíve, mely élénkebben vert, ha dicsőség koszorúzta működésünket, bánattal telt el, ha egy szép reményt kellett korai sirba temetni. Ő a dalárdában élt, hiszen a dicsőség, — legalább is a világ előtt — nem Káuzli Dezső homlokát övezte, hanem a központi növendékpapság dalárdáját. Azért e sorokban adjuk meg legalább a valódi érdemnek az elismerés jutalmát, midőn a jegyzőkönyvben megörökítjük azon mély hálát, melyre magát a dalárda lekötelezve érzi felejtethetetlen karnagya, t. Káuzli Dezső iránt, ki e pillanatban, midőn mint karnagy utoljára áll a karral szemközt, minden egyes tag által arra kéretik, hogy ne zárja ki szívéből igénytelen emlékünket, valamint mi örökké megőrizendjük szerető keblünkben karnagyunk feledhetetlen emlékét.“

A „Zárógyűlés“ jegyzőkönyvében még ezt találjuk: „Tiszt. Karnagy Úr a gyűlést megnyitván, kéri a fent közlött jegyzőkönyv felolvasását, mely teljes egészében el lön fogadva és hitelesítve. Jelenti ezután, hogy t. Zseltvay „Wenzel kommt...“ c. darabbal ajándékozta meg a dalárdát, t. Zsendovics pedig az „Örömhangokkal“.

Jelenti továbbá, hogy az előljáróság a Cecilia-ünnepély ellen nem nyilatkozott és így az a jövő évben a tagok buzgalma mellett valószínűleg meg fog tartatni. Ezután a pénztárnok teszi meg jelentéseit, mely után ismét t. Karnagy úr veszi át a szót. Emlékeztet arra, hogy már csak a percek választanak el a végbúcsú pillanatától. Ő két évig volt sze-

Az újmises Káuzli† társaival. 1879.

rencsés a dalárdának az élén állani és ez idő alatt lelkének egész hevével azon volt, hogy ennek a jóvóltát és hírnevét előmozdítsa. Eljárása és tettei felett a jövő fog ítélni. Ő az ítéletnek nyugodtan aláveti magát. Aláveti magát, ha kedvezőtlen lesz, mert hiszen mindenkiben vannak hibák és hiányok, elfogadja, ha ez az ítélet kedvező lesz és ez esetben büszkeségét fogja abba helyezni. Csak annak az egynek az elismerését kéri és követeli, hogy szerette a dalárdát szíve egész hevével, szerette oly forrón és odaadással, hogy érette kész lenne feláldozni életét is. És most, midőn utóljára áll a tagokkal szemközt, mint karnagy, kéri, hogy ne töröljék ki szíveikből emlékét, valamint ő is, midőn első alkalommal fogja bemutatni a vérnélküli áldozatot, legforróbb imáit dalárdánk jóléte és felvirágoztatásáért fogja az Alkotó elé küldeni.“

A karnagy emellett tanulmányait sem hanyagolta el. Szorgalmasan tanult, dolgozott, készült a szigorlatokra.

1879-ben fejezi be tanulmányait jeles eredménnyel. Mint egyetemi hallgató teszi le a szigorlatot negyedéves korában a biblikumból, 1878 december 13-án pluralitate votorum. Mint iharosberényi káplán a moralis és pastorálisból szigorlatozik, 1880 szeptember 29-én votorum maioritete.

Mint negyedéves papnövendék elnyerte a Bésán-féle 250 forintos ösztöndíjat. ¹⁾ Pappászentelése: 1879 június 27-én. Primiciáját Miháldon mondja.

Az egyetemen tanárja volt báró Hornig Károly, akinél jeles, illetve eminens eredménnyel vizsgázott. Hornig kezén ment át a kérvény a minisztériumhoz, melyben indokolja, miért nem tudta letenni az érettségi vizsgálatot. Így volt alkalma Hornignak bepillantani az ő küzdelmes életébe s mikor Veszprémbe került püspöknek, benne mint erős akaratú — Hornig is az volt — buzgó papban, ki akkor már theol. tanár volt, — már meglátta a jövő emberét.

¹⁾ A kérvény a Függelékben.

III.

Káuzli Dezső mint iharosberényi káplán és iharosi lelkész. (1879—1887.)

Felszentelése után Kovács Zsigmond püspök Iharosberénybe küldte őt házikáplánnak az Inkey családhoz. Ugy látta, hogy a gyenge testalkatú, betegsége hajlamos fiatal papnak egy kis pihenőre lesz szüksége s a főúri családnál teljesen rendbeszedheti egészségét, sőt a szigorlatokra is készülhet. A kellemes modorú, korrekt felfogású fiatal papot nagyon megszerették az Inkey családban; ő is tisztelettel és szeretettel ragaszkodott a nemes úri családhoz egész haláláig. Egy éve pap volt akkor, midőn felajánlották neki az egyik kegyúri plébániát, de ő nem fogadta el. Olyan kellemesen érezte ott magát --- mint ezt később sokszor emlegette, --- hogy az „uraságoknak” oda nyilatkozott: marad halálos holtig a család hű káplánja, ha az évi 200 frt. fizetést 600 frt.-ra emelik; ennyit kapott ugyanis a két báró fiú nevelője is. Sok-sok kedves anekdótát mondott el később is az Iharosberényben töltött két évről, mely kiinduló pontja volt az iharosi plébánosi működésének és az inkei plébánia születésének is. Két évi házikáplánkodás után elnyerte az iharosi plébániát s ez az 1882. év fontos dátum az iharosi plébánia történetében is.

Káuzli Dezső mint az iharosi plébánia adminisztrátora erős kézzel, bölcs előrelátással egyszerre rendet teremtett a plébániának mind anyagi, mind lelki ügyeiben. Közvetlen utóda a plébánián, Steiner József így jellemzi őt: „Káuzli Dezső erős kezű, rendet tartó, de rendet is kívánó ember volt, akinek emiatt kezdetben a hívekkel kellemetlenségei is voltak. De midőn a megfontoltabb hívek látták, hogy minden szigorúsága csak az ő érdekükben van, megszerezték és nagyra becsülték s távozásakor nagyon sajnálták.”

De halljuk csak magát Káuzlit. Az iharosi plébánia évkönyvében beszámol ötévi iharosi működéséről.

Az iharosi plébánia Császár Antal plébános lemondásával 1882 január 1-én jogilag és tényleg üresedésbe jöven, a javadalmat a kegyúrtársak közmegegyezéssel a plébánia 1882. január 3-án kinevezett ideiglenes adminisztrátorának, Káuzli Dezső, volt iharosberényi házikáplánnak ajánlották fel, ki azonban a kegyúrtársak meg nem érdemelt jóakarátát megköszönve, a praesentát nem fogadta el. Oka e feltűnést keltő esetnek az volt, hogy Káuzli Dezső, ki a hittudományi tanulmányokat a budapesti m. kir. tudományegyetemen végezte, a hittudori oklevél elnyerésén fáradozott, ez idő szerint már a harmadik szigorlatra is el volt készülve, nem akarta tehát, hogy e terjedelmes plébánia vezetése által majd 8 éven át egész komolysággal és előszeretettel folytatott munkája félbeszakíttassék. De maga az iharosi plébániajavadalom is anyagilag oly elhanyagolt állapotban volt, hogy még csak remélni sem lehetett, miszerint abból a papi állás tisztességéhez képest megélni lehessen. A földek, melyeket évtizedeken kersztül csak az ég madarai trágyáztak, a folytonos használat folytán ki voltak zsarolva. A plébániaház úgy nézett ki, mint egy rozzant, elhagyott csárda. Lehámlott róla a vakolat, lehullott a zsindegy. A konyhában düledezőfélben volt a takaréktűzhely, rossz minden kályha, korhadt minden ajtó, rothadt minden ablak. Mégcsak az udvara sem volt körülkerítve! Istálló gyanánt egy ókori rozzant faépület szolgált, három oldalán részint bedőlve, részint megtámogatva. Első tekintetre azon benyomást tette, miszerint ezen épület csak azért van fönntartva, hogy a menyéteknek és patkányoknak alkalmas lakóhelyül szolgáljon. A plébániának kútja egyáltalán nem volt. A plébános a völgyből, az uradalmi kovácsműhely mellett lévő községi kútból, lajtos kocsival volt kénytelen meghordatni a vízszükségletét. És inter parenthesim legyen mondvá, mindezt nemcsak a nép, hanem maga a kegyuraság is természetes dolognak tartotta! Csoda-e, hogy ily körülmények között Császár Antal plébános úrnak elment minden kedve a gazdálkodástól? Csoda-e, hogy nevezett plébános úr, dacára szerény, visszavonult életének, a plébániajavadalom 29 évi birtoklása után, mindenét készpénzzé téve és adósságait kifizetve, 82, (olvasd nyolcvankét) forint (ötkével volt kénytelen nyugalombavonulni? Csoda-e, hogy az utódjául kiszemelt házikáplán, megrettenve az érdemes előd szomorú sorsától még szerény évi 200 forintos állását sem volt hajlandó felcserélni volt plébánosa javadalmával?

A kegyurak nagylelkűsége. A dolgok ilyenén visszás állapotát végre belátták a kegyurak is és kötelezték magukat: hogy az esetre, ha fentebb nevezett házikáplán a plébániát elfogadja, illetőleg praesentáltatásába beleegyezik; a) A plébániaházat teljesen kijavíttatják, illetőleg, amennyiben szükséges volna, átalakíttatják; b) A plébánia udvarának körülkerítéséhez a szükséges anyagot megadják; c) Befektetésekre adnak ajándéku 600 frt. készpénzt; d) Mindaddig, míg Káuzli Dezső a plébániát kezelni fogja, évenként adnak 100 forint segélyt; e) Átengednek használat végett egy kis szőlőbirtokot.

E nem annyira nagyszerű, mint inkább nagylelkű ajánlatot becsülettel visszautasítani annál kevésbé lehetett, mert mindezen a kegyurak jogutódait is kötelező ajánlaton kívül Inkey István uraság egy pár ménesbeli félvér tenyészlőval, neje, báró Eötvös Jolánta pedig 12 személyes porcellán szervizzel és még elszámálhatatlan sok aprólékosággal iparkodott kedveskedni a leendő új plébánosnak.

„1882 január 1-től április 3-ig a plébániaház teljesen renováltatott. Meg lett újítva a házon minden ablak, minden padló, az ebédlői kályha kivételével minden kályha s majd minden ajtó. A vendégszoba átalakítását azonban, nemkülönben a ház külső betisztogatását is, miután ezek nem lettek fölvéve az eredeti költségvetésbe, a kegyurakat pedig újabb folyamodvánnyal terhelni nem akartam, kénytelen voltam saját pénzemből födözni. De ezt szívesen tettem, mert ez időszakban pénzem elég bőven volt. Január 1-től ugyanis április 13-ig Iharosberényben a kegyuri családnál lévén teljes el látásom. Kiadásom egyáltalán nem volt, a plébánia negyedfél hónapi készpénzjövedelme, közel 400 forint pedig már úgyis sirt a zsebemben! Ezt csak azért jegyeztem föl, nehogy utódaim szűkkeblűségről vádolják a kegyúrakat, kik e rövid negyedfél hónap alatt ugyanis 998 forintot költöttek csak arra, hogy a plébániaház lakhatóvá legyen.“

„1882. április 13-án hurcolkodtam Iharosba. Vérző szívvel és könnyes szemekkel vettem búcsút a kegyúri családtól, hol annyi szeretettel és gyengédséggel voltam elhalmozva “

„Új helyzetem nem annyira nyomorúságos, mint inkább komikus volt. Két szobát bebutoroztam. Összes cselédségem egy konvenciós kocsiból állott, ki nemcsak lovaimra, de magamra is gondot viselt. Kezdetben pár napig a korcsmából

élttem, később pedig Mayer Lajos kántortanítónál voltam élelmezésén, fizetvén naponként 1 forint kosztpénzt.”

Az új plébános még ugyanazon évben bekerítette a plébánia udvarát 7 láb magas pártázott fonálkerítéssel, mihez a rözsét a kegyurak adták, úgyszintén deszkakaput és ajtót is minden kérés nélkül ők csináltattak rá. Ősszel rendezte az inkei elemi iskola ügyét. Megegyezett a hívekkel a munkaváltásban. Csak Inkével nem boldogult. Inke úgymond, a Visitatio Canonicában rárótt kötelezettségeket sohasem teljesítette, így azok megváltásáért sem volt hajlandó fizetni.

A hívek rendreszoktatása. Nagyon tanulságos, hogyan szoktatta rendre a híveket. Érdekes elődöm kormányja alatt, írja, a plébániát négy pap adminisztrálta. Iharost és Csicsót maga a plébános, Iharosberényt és környékét a berényi káplán, Liszót és környékét a liszói páter, Inkét és környékét az inkei páter. A papok ily nagy száma kétségkívül jótékonyan hatott a hitélet emelésére, de a rendetlenségre különben is hajlandó népet annyira elkényeztette, hogy általános volt az elégedetlenség, midőn 1882 január 1-től magam voltam kénytelen négy pap helyett a hívek lelki igényeit kielégíteni. Hogy tehát a terjedelmes plébániában a hívek lelkiüdvén egymagam is eredménnyel munkálkodhassam, kénytelen voltam bizonyos plébániai házirendet állapítani meg, mit alkalmazkodás végett a szószékről a híveknek is tudomására adtam. E házirend a következő volt: a) A keresztség szentsége, szükség esetét kivéve, a jövőben csakis szentmise alkalmával, vagy legalább is a reggeli órákban fog kiszolgáltatni. Aki későbbben, vagy pláne délután jön, az kiteszi magát a veszőlynek, hogy keresztyermekét kereszteleetlenül lesz kénytelen visszavinni, illetőleg kénytelen lesz vele a templomba újra elfáradni. b) A szülő-anyák megáldása történni szokott ezelőtt a napnak minden órájában és jaj volt a papnak, ha az ilyen kiavatkozó asszony nem találta otthon. Az avatkozókra nézve tehát elrendelem, hogy azok jövőre az egyház szellemében csakis szentmise alkalmával fognak történni. A fiókegyházbéliek, ha esetleg, különösen télen, a nagy távolság miatt hétköznapiokon szentmisére még nem jöhetnek, jöjjenek avatásra vasárnap és ünnepnapokon. Így legalább egy csapásra két legyet ütnek. T. i. egyrészt eleget tesznek a vasárnapi misehallgatási kötelezettségnek, másrészt pedig az egyház áldását az egyház szellemében fogadják el. c)

A betegek provideálására híveim eddig rendszeresen a délutáni órákat választották. Ez alkalommal megmagyaráztam nekik, hogy váratlan szerencsétlenség esetén betegek provideálása ugyan bármikor történhetik és én e tekintetben éjjel-nappal rendelkezésükre állok, de az egyház óhajta szerint a betegek is, hacsak lehetséges, éhgyomorral tartoznak magukhoz venni a legméltó-ágosabb Oltáriszentséget. Rendkívüli és váratlan szerencsétlenséget kivéve tehát a betegek provideálása ezután közvetlenül szentmise után lesz. A templomban jelenlévő nép körmenetileg fogja kísérni a beteghez a legméltó-ágosabb Oltári zenéséget. Ezen intézkedésemet fogadta a nép a legnagyobb örömmel. d) A házasulandók tanítására vonatkozólag elrendeltem, miszerint minden házasulandó, nem, kor és rangkülönség nélkül, esküvő előtt két szombaton, közvetlen szentmise után nálam megjelenni tartozik. Első szombaton kikérdeztem őket, hogy meggyőződjem róla, vajjon tudják-e mindazt, mit egy kat. embernek, hogy lelki életet élhessen, okvetlenül tudnia kell. A második szombaton pedig magam beszéltem nekik az egyes szentségekről, különösen pedig a házasság szentségéről, kézzelfoghatóan alkalmazván tanításomat a nép körülményeihez, megmagyarázván egyszersmind azt is, hogyan kell a hallottakat átvinni az életbe. Második szombaton volt a házasulandók gyónása és áldozása is."

1882. őszén rendet teremtettem az ostyasütés, öröklámpa, a hétköznapi szentmise, a reggeli és esti harangszó körül.

Az olvasótársulat. 1883. január első napjaiban rendezte a szentolvasó társulatot. Ez utóbbiról a többi között a következőket írja: „A fiók-községbeliek a hónap első vasárnapján szentmise után, a helybeliek pedig ugyanazon napokon litánia után, az iskola nagyobbik termében összejöttek a titkok sorolására. Ily alkalommal rendszeren egypár oktató, vagy buzdító szót is szoktam hozzájuk intézni. Nem szónoki beszéd volt az, hanem szeretettel teljes oktatás, olyan, minőt a családtagja szokott adni szerető gyermekeinek. S mondhatom, ezen tanításaim voltak legeredményesebbek. Ajánlom a társulatot utódaim figyelmébe. Én a társulatot nemcsak az abból származó lelkihaszon miatt, hanem azért is nagyon szerettem, mert e társulat minden egyes tagja szent törekvéseim megvalósításában hűséges támaszom és apostolom volt a nép között. E társulat nélkül talán összes működésem eredménye csakhamar megsemmisült volna."

1883-ban Andorka János ev. esperes-lelkész ellenében Káuzli Dezsőt választották meg megyebizottsági tagnak.

1884-ben a faváltság 2400 forint alaptőkéjén és 265 forint plébániai kölcsönön megvette Káuzli Török Ambrus sandi lakosnak 28 holdas birtokát, az u. n. buckót. E vételhez a következő megjegyzést fűzi: Jól tette-e vételt a plébános, nem tudom. Ma úgy látszik, a plébánia e birtokkal ternót csinált. Ezt a későbbi évek még jobban igazolták. Az 1914—18-i világháborúban minden tőke értékét veszítette. E vétel nélkül tehát nem maradt volna se pénz, se posztó.

Az iskolások templombajjárása. Nagy meglepéssel szokta emlegetni Káuzli az iskolások templombajjárására vonatkozó intézkedéseit. „Megkövetelem, írja, hogy az iskolásgyermekek a legszigorúbb téli idő kivételével, vagyis hamvazó-szerdától ádventig, szentmisén mindig pontosan megjelenjenek. Ádvent első vasárnapjától azonban hamvazó-szerdáig felhatalmaztam a tanítókat, hogy a gyengébb és ruhátlanabb gyermekeket a mindennapi szentmishallgatástól legjobb belátásuk szerint fölmenthessék. A vasár- és ünnepnap szentmisék és litániákra vonatkozólag pedig a következő módon intézkedtem: szentmise előtt egynegyed-órával összejönnek az iskolásgyermekek az iskolában, felolvassák a névsort, a hiányzókat másnap kérdőre vonják, ha magukat igazolni nem tudják, büntetésben részesülnek. Beharangszókor körmenetileg, levett kalappal, a „Szent, szent, szent szüntelen“ kezdetű éneket énekelve vonulnak a templomba. Az ének második versét a templomban befejezván, térdrehullva a néppel együtt elmondják a közgyónást. Szentmise után pedig a „Mivelhogy keresztények szentmisét hallgattunk“ kezdetű ének zengedezésével vonulnak az iskolába. Ugyanígy jelennek meg a litániákon is, azzal a különbséggel, hogy bemenőre a „Máriát dicsérni hívek jöjjetek“, kimenőre az „Üdvözlégy Mária“ énekeket éneklik.“

1885-ben igen kellemetlen helyzetbe került Káuzli a kegyúrával. Inkey József ugyanis az iharosberényi tanítót kinevezte postakezelőnek is és csak „hosszas és többszöri“ nagyon éles eszmecserék után volt meggyőzhető, hogy egy ember 95—100 gyermeket tanítani és még postát is kezelni nem képes az iskola nagy kára nélkül. „Végre győztem — írja Káuzli, — de bátrán elmondhatom: még egy ilyen győzelem és veszve vagyok.“

1886-ban a térmálásra kimeszeltette a templomot, az

oltárokat és a főoltárképet újra festette. Ugyanezen év nyarán a kegyúraság 4000 forintot új istállót, kocsifélszert és ólat építtetett. A templomnál és a plébániaháznál végzett összes munkáknál a fuvarok és a gyalognapszámok háromhatod részét az iharosiak, egyhatodát a csicsóiak, egyhatodát az iharosberényiek, egyhatodát a pogányszentpéteriek végezték. S jóllehet, teszi hozzá Káuzli, hogy már 5 éven át majdnem folytonosan építkezünk, nem volt rá eset, hogy csak egyetlen egy ember is megtagadta volna szolgálatát, ami a népnek mindenesetre dicséretére válik.

Ínke segítségét, okulva a régebbi tapasztalatokon, nem is kérte.

Iharosi szereplésének történetét a következő szavakkal fejezi be: „1887 október 10-én Pribék István káptalani helynök a veszprémi papnevelő intézet erkölcsstan és lelkipásztorkodástan ny. r. tanárává nevezett ki. Kineveztetésem nem volt meglepetés, mert Istenben boldogult Kovács Zsigmond veszprémi püspök 1885 május 16-án Szallay Mihály által, 1886 július 1-én pedig Vogronics Antal veszprémi kanonok által hívott meg a kathedra elfoglalására. Kinevezésem azonban mindeddig késett, mert dr. Zánkay Gyula, jóllehet szélütött volt, kathedrájáról lemondani nem volt hajlandó. A püspök pedig nem akarván afflicto dare afflictionem, kénytelen volt engem mindaddig skartban tartani, míg Zánkay 1887 augusztus 20-án egy újabb szélhűdési roham következtében teljesen munkaképtelenné vált. Bármily kitüntetésnek látszott is e kinevezés, nekem mégis kevés örömet okozott. Értettem a káptalani helynök úr nemes intencióját, ki a lelkipásztorkodás terén kipróbált, gyakorlati embert akart ültetni a tanári székbe, átéreztem új hivatalom fontosságát, melyben már nem egy szerény plébánia híveinek lelki vezetése, hanem egy terjedelmes egyházmegye papjainak nevelése lesz élet feladatom: mégis elszorult szívem annak meggondolására, hogy távozásommal örökre szétszakad az a szeretettel teljes kapocs, mely engem az iharosi plébánia híveivel és igazán kegyes kegyúraival több, mint 8 hosszú esztendőn át, mint én hittem, elválaszthatatlanul összekötött. Könnyes szemekkel és azon szent elhatározással léptem át utójára templomom küszöbét, hogy bárhová vigyen is a sorsom, bármit határozzon is rólam az isteni gondviselés, elhagyott jegyesemet, híveimet, kegyuraimat feledni nem fogom soha.“

Káuzli öt esztendője valóban gondviselészerű volt az

iharosi plébánia történetében. Ő mentette meg a plébániát a teljes elszegényedéstől. Híveit nem fogja feledni soha, mondja. Szavát beváltotta. Mennél nyomorultabb és elhagyatottabb valaki, annál nagyobb joga van Isten segítségére. Így cselekedett Káuzli is. Legnagyobb gondja volt híveinek legszegényebb, legelhagyatottabb részére, az inkeiekre. Az inkei plébánia alapítása már akkor megfogamzott a lelkében. De természetesen ilyen nagy tervek kivitelére idő, pénz és a jó Isten sok-sok kegyelme volt szükséges. De lassanként megjött minden.

IV.

Káuzli Dezső mint teol. tanár. (1887—1893.)

Minden életpálya tökéletes betöltéséhez első kellék az Istentől való elhivatás, a rátermettség. Ezen életkellékek, különösen szükségesek a tanítói pályához, ahol a tanítónak bele kell hatolnia a tanítvány lelkivilágába, ismernie kell a tanítvány lelki és szellemi képességeit.

Káuzli Dezsőben sokszorosán megtaláljuk a jó nevelő eme kellékeit, amelyekkel a jó tanítónak, nevelőnek rendelkeznie kell.

Tanítócsaládból sarjadzott ki, már kisgyermek korában szívta atyjától az iskola szeretetét, a pedagógus készségeit. Vérteli nevelő, vérbeli tanító volt. Gyermekkorában bizonyára sokszor helyettesítette tanító atyját ott a káptalanfai iskolában, amikor a régi világ iskolamestere küzdött a kenyérkeresés nehézségeivel. A gyermeknevelés gondjai ránehezedtek a káptalanfai iskolamesterre is, ahol bővebben volt a gyermekáldás, mint a kenyér. Káuzli Dezső az atyai házból hozta magával a katedra szeretetét. Goethevel elmondhatta: Atyámtól örököltém az életkedvet a munkához, anyámtól a derűs lelket az élet nehézségeinek leküzdésére.

Kovács Zsigmond a nevelői készséget ismerte fel a fiatal Káuzli Dezsőben akkor amikor 1879-ben őt mint újmisést választotta ki házikáplánnak Inkey báró családjához Iharosberénybe.

Két évet töltött mint házikáplán Inkey báróéknál, azután az iparosi plébánia híveinek lelkigondozója lett hat éven keresztül. 1887. évben megürült a veszprémi szemináriumban a moralis és pasztorális tanszéke. Abban az időben Kovács Zsigmond elhalálozása következtében üres volt a püspöki trónus. A szentéletű bölcsh, Pribék István volt a káptalani helynök. Pribéknek kellett a tanév kezdetére betölteni a kettős tanszéket. Pribék István a papi pályát végig küzdötte a káplánságtól a püspöki trónusig, maga is gyakor-

lati ember volt. Pribék a kettős tanszékre egy gyakorlati cmbert keresett az egyházmegye papjai közül, akiben megtalálja a szellemi készség mellett a gyakorlati készséget is a két fontos tantárgy előadásához. A pasztorális adja meg az alapot a jövőendő lelkipásztor számára, hogy kint az életben hogyan kell betölteni hivatását, ott sajátítja el a hívekkel való bánásmód csinját-binját, a lelkipásztorkodás főbb elemeinek alapját: a szentségek kiszolgáltatását, hogyan kell tanítani a templomban és az iskolában. A morális adja a pap kezébe a vezérfonalat, hogy a gyóntatószékben a lelkek jó orvosa lehessen. Ennek a két fontos tantárgynak a tanítására szemelte ki Pribék István a fiatal iharosi papot. Egyéb-ként köztudomású, hogy Kovács Zsigmond püspöknek is Káuzli volt a jelöltje a tanszékre. Mint kisdíák én is az 1887. évben kerültem fel Veszprémbe a főgymnáziumba. Előttem áll a fiatal Káuzli Dezsőnek élénk piros, mosolygós arca, ki oly kedvesen fogadta fent a Várban a diákköszöntésünket. Nem egyszer sóhajtottam fel: bár csak én is már kék reverendás kispap lehetnék, ez a kedves, mosolygós Tanár úr tanítana engem is a misézés tudományára. Multak az évek, a kisdíákból nagydiák lett. Ott a szemináriumban találkoztam szemtől-szembe Káuzli Dezsővel, a klarisszimusz Professzorral. Az első találkozásunk is emlékezetes marad előttem. Otthon, a mi falunkban koleragyanús megbetegedés történt a szünidőben. Hatóságilag lezárták falunkat, csak nagy késéssel mehettem fel a szeminiáriumba, ahol már társaim előre haladtak a papi tudományokban. Szorongó lélekkel léptem át a szeminárium küszöbét. Mi lesz velem, hogyan tudom elérni tanulásban társaimat? Az első pasztorális órán jószágos professzorom eloszlatta minden aggodásomat. Biztató jószágos szavakkal megnyugtatót: „Domine, csak kitartás, kis szorgalommal majd pótolhat mindent...”

A mi időnkben szokás volt, hogy a kispapok beneventálták az órára érkező professzorokat. Volt ennek a szokásnak nevelő alapja is. Az érkező tanár óra előtt néhány percig a beneventás kispappal a folyosón sétálgatva társalgott, így kiismerhette a kispap előadó képességét, szellemi és lelki készségét. A beszédfonalat rendszerint a kispapnak kellett felvenni az érkező professzorral. Az élelmes kispapok hamarosan kiismerték a professzorok kedves beszédanyagát, igyekeztek abba belekapcsolódni, hogy az érkező Karisszimuszt a folyosón lekössék csak pár percig is, ez is nyereség

volt ottbent a múzeumban drukkoló kékreverendás társaknak. Káuzli professzor urat nem lehetett ilyen csalétekkel léprecsalni... „Klarisszime, olvastuk az Alkotmányban, hogy az orczy kerületben a néppárt csak 16 szótöbbséggel veszített a kormánypárt jelöltjével szemben...” A mi időnkben indult meg a világnézeti harc a keresztény tábor és a liberalizmus között, Zichy Nándor akkor bontotta ki a keresztény tábor zászlóját. Mi, kékreverendás kispapok, már a szemináriumban készültünk a ránk váró életküzdelmekre. Minden gondolatunk, beszéd tárgyunk az új eszmeáramlat volt. Káuzli professzor urat nem tudtuk belekapcsolni beszéd tárgyunkba, nem tudtuk léprecsalni, hogy csak pár percet ellophassunk az ő kedvenc óráiból. „No, Tisztelendő úr, megy-e a morális?” Gyors léptekkel odaállott a tanterem ajtaja elé, a beneventás kitárta a tanterem ajtaját, professorunk letette az asztalra közismert kemény kalapját, rövid ima és megkezdődött az előadás. Minden órán lefeleltette az egész kurzust. Nem lehetett számítani a kispapoknak, mert minden óra nem volt más, mint előkészület a vizsgára.

Ily előkészületek mellett mily könnyű volt odaállni a vizsgálobizottság elé a félévi és évvégi vizsgákon. Nem kellett a két tantárgyból ablakokat betömní, hiányokat gyorsan, felületesen pótolni, mert évközben lélekszerint minden órára elkészült mindenki.

Mint jó pedagógus, tudta, hogy a szellemi fellendülésre szüksége van a kispapnak is, azért igyekezett előadásait az életből vett kedves példákkal fűszerezni, hogy pihentesse a komoly studiumokban kifáradt kispapi elméket. Példáinak megszokott alakja volt a Kanász Ferkó, a somogyi kispapok állítása szerint, valóságos élő alak, az iharosiak egykori sertéspásztora. Kanász Ferkó esetét mondotta el egyszer az öreg plébánosával. Ferkó rendesen misére való beharangozaskor indította ki a közös legelőre csordáját. Miután a templom előtt volt a legnagyobb térség, Ferkó rendesen ott szokta fujni a falu sertései számára a sorakozót. Meg tetszhetett is Ferkónak kürtje hangja, amit sokszorosan vertek vissza a templom magas falai. A kanászkürt bántotta a misére készülő öreg plébánost. Egy alkalommal behívatta Ferkót. „Te, Ferkó, mivel te olyan szépen fujod a kürtöt, lásd, minden reggel kapsz egy kupa snapszot. Ha erre hajtasz, csak tekints be az ambitusra, Marcsa odateszi számodra minden reggel a kisablakba.” „Kezit csókolom, nincs is az egész So-

mogyországban olyan kanász, mint én, aki úgy kitudná cifrázni. Köszönöm a szíves gráciáját a Plébános úrnak, meghálálom a nagy szívességét, majd ezentúl a nagyobbik kürttel fujok." Ferkó napokon át a nagyobbik kürttel fujta a templom előtt a sorakozót, pontosan ki is tette Marcsa a kis ablakba a konvenciósi kupa pálinkát. Egyszer csak, hogy, hogy sem, elmaradt a kupa pálinka a kisablakból. Ferkó hiába sandított be az ambitusra csurgóra álló kalapja karimája alól, onnét hiányzott a konvenciósi kupa pálinka. Ferkó megunt a várakozást, megcsóválta loboncos fejét: „Majd a r....b fujja tinéktek, a kisebbikkel se, nemhogy a nagyobbikkal.“ Így menekült meg az öreg pap Ferkó reggeli hangversenyétől.

Kedves tárgya volt a pasztorális. Mikor belemelegedett, nem győzte elsorolni az iharosi lelkipásztori életében szerzett bőséges tapasztalatait. A morális előadásait is példákkal szokta megvilágítani. Nem egyszer a közismert Kanász Ferkó esetét állította példaképpen elibénk, hogy megvilágítson egy-egy morális tételt. Éppen a visszaeső bűnökről tartott előadást. Hát kérem a Kanász Ferkó elment húsvétra gyónni papjához, amint magával hozta a kanászbecsület, mert minden becsületes kanász elvégzi a húsvéti gyónást. Ferkó is elvégezte becsülettel. Gyónás után a pap átnyújtja Ferkónak a picurka testimoniumot, hogy otthon beszámolhasson az asszonynak. A piczurka jószág, hogy-hogynem, ki-pottyant Ferkó bütykös ujjai közül. Ferkó föl is markolászta nagy nehezen ujjával a picurka jószágot, de közben, uram bocsá..., hogy-hogynem történt, kicsusszant bajusza alól a megszokott... izé... No, tisztelendő urak, dicant mihi, követett-e el Ferkó bűnt és ha igen, milyen bűnt követett el, hogyan kezelné ön Ferkót a gyóntatószékben?" ...Élvezet volt, mikor a morális órákra hóna alatt behozta a Gury kazisztikát... A betanult sorok elröppentek, de a példák megmaradtak az emlékezetben. Exempla trahunt...

Élmény volt, mikor a pasztorális órán a keresztség szentségével kapcsolatban magát a szertartást magyarázta professzorunk. A szertartást gyakorlatilag meg is csináltuk, bemutattuk a Mukin. Ki volt ez a Muki? Nem élő személy, hanem kezetlen, lábatlan angyal, egykor ékessége lehetett valamelyik templomnak. Mukit őriztük is, mint a szemünk fényét, nemcsak mint a multak kedves emlékét, de becsben tartottuk azért is, mert az utolsó pasztorális órán Muki volt az

ünneplésünk tárgya. Az utolsó pastorális óra előtt a kurzus díszközgyűlést tartott. Titkos szavazással megválasztottuk a Mukifert. Mukifer kötelessége volt feldiszipíteni az ő tehetsége szerint Mukit. Rendesen Muki fejét kapuciummal ékesítettük csonka kezébe zászlót ragasztottunk és az intézeti zenekar kísérete mellett ünnepélyesen felvittük a előadóterembe, ahol az előadóasztallal szemben álló pulpitus tetejére helyeztük fel.

Jóságos professzorunk mosolygós arccal tűrte a kispapok ősrégi szokását. Az utolsó óra kivétel volt, nem feleltünk. Óra végeztével hatalmas éljennel köszöntük meg professzorunk egész évi fáradságát. „Gaudeamus igitur, juvenes dum sumus...” Jöttek az előkészületi napok, ekkor láttuk professzorunk jó módszerét, nem okozott semmi nehézséget Káuzli professzor úr előtt vizsgáznunk. Volt kurzusunkban két társunk, akivel kivételt látszott tenni. Professzorunk eljárását nem tudtuk megérteni. Ő mindnyájunkat egyformán szeretett, nem volt közöttünk születési rangfokozat, így nem tudtuk megérteni, miért tesz kivétel egyesekkel, mi feleltünk minden órán, a kivételesek pedig nem feleltek soha. Egyik órán professzorunk szándékosan-e vagy tévedésből felszólította felelni az egyik kivételes társunkat. A megszólított kispapot annyira meglepte a váratlan felszólítás, hogy elfehéredett, az ájulás környékezte, egyik társunk ott termett a közismert nagy kökorsóval, hogy nyakon öntse az ájuldozó társunkat. Társunk gyenge idegzetű, törekeny fiú volt, jólekű professzorunk kimélni akarta a vézna kispapot a gyakori izgalmaktól, azért nem feleltette minden órán, mert ismerte, tudta, hogy becsületesen elkészül minden órára, vizsgája kitűnően sikerült, mert eszes, lelkiismeretes kispap volt. Ma már az egykori tanár és tanítvány ott vizsgáznak együtt a lekipásztori élet sokoldalú tantárgyából a végtelenül bölcs Vizsgáló előtt. Hiszem, mindkettőjük vizsgája kitűnően sikerült.

Vizsgálóinkat rendesen főpásztorunk jelenlétében tettük le a püspöki palotában. Bármennyire el is voltunk készülve, kispapi lelkünk elszorult, mikor szembe állottunk kezünkben a kihúzott tétellel a nagyszemöldökű, élesen vizsgálódó főpásztorunkkal. Morális és pasztorálisból oly könnyen vizsgáztunk, mert professzorunk kérdésében már bent volt a feleletünk.

Első éves kispap koromban a félévi vizsgák előtt influen-

zába estem, a betegszobából mentem a biblikum vizsgára. Éppen Malachiás jövendölését kellett volna citálnom a Megváltó születéséről. Lázás szemem Káuzli jóságos arcán akadt meg, aki székében hátradülve, szája mozgásával igyekezett a jövendölés kezdő szavaira rávezetni. Jóságos lélek volt. Egy jól sikerült vizsga után nem volt boldogabb senki, mint a morális professzorunk. Lelkének szeretetével vette körül mint tanár az ő tanítványait, azért találóan ősidőktől fogva tanítványai ráadták az annyira jellemző Papa nevet. Az évvégi búcsúzáskor megremegett jóságos ajka, két hónapon át el kell válni az ő kispapjaitól; boldog volt, mikor év elején a szeminárium folyosói hangosak voltak a visszaérkező kispapok lármájától.

Írásom közben ajtómon kopognak, ez ugyan elég gyakori eset. Írógépemtől felütöm a fejemet... Egyszerű kis szobámban találok magamat... A kopogtatás visszazökkent a mai mindennapi gondokkal terhes életbe. Lelkileg egész írásom alatt nem voltam itthon, ott voltam a szeminárium falai között, a régi helyemen, a barnára festett pulpitusom mellett ültem. Elöttem ültek tanulmányaik fölé hajolva a régi társak, úgy amint régen, ezelőtt 46 évvel.. Sokan kidőltek már azok közül kifáradva az élet küzdelmeiben; itt hagytak bennünket sokan, itt hagyt bennünket jóságos professzorunk... A sok, nagyon sok paptestvérnek jóságos Papája...

Nem lehet befejeznem írásomat, hogy ne emlékezzem meg Káuzli Dezsőről, mint tankönyvíróról. A tankönyv megírására is kispapjait szerető jóságos lelke vitte rá Káuzli Dezsőt. Mikor az 1887. évben elfoglalta tanári székét, látta a nagy küzdelmet a nehezen érthető klasszikus nyelvezeten megírt latin nyelvű tankönyvekkel. Ekkor határozta el magát, hogy kispapjai számára ír könnyebb nyelvezetű, rövidebb kompendiumot morálisból. A Káuzli féle morális csakhamar (1892) ott volt a veszprémi kispapok kezében. Nagy előnyünkre szolgált, hogy ingyen kaptuk és a tankönyv előadója maga volt a tankönyv írója.¹⁾ A pastorális jegyzetek után tanultuk, az már nem került könyv alakban a kispapok kezei közé. Évtizedeken át (1887—1901 ült Káuzli Dezső mint pastorális és morális tanár a katedrán, egész nemzedéket nevelt fel, a veszprémi egyházmegye részére. Élete végéig fenntartotta a kapcsolatot volt növendékeivel, ha pastorális dologban tanácsra volt szükségünk, mindenkor szeretettel, szívesen adott bölcs tanácsokat.

¹⁾ Compándium Theologiae Moralis. Ex auctoribus probatis in usum scholarum cleri iunioris. Diócesis Veszpremiensis conciunavit Desiderius Káuzli, Veszpremi 1892. Hornig Károly püspök úrnak ajánlva. XXII. + 480. oldal.

Mint volt tanítványa, felkérésre írtam eme rövid visszaemlékezésemet Káuzli Dezsőről, mint tanárról. Szívesen tettem, hogy e kis áldozattal is lerójam némileg hálámat volt tanárom és lelkivezetőm irányában.

Ha az emlékkönyvet fogod olvasni kedves Paptestvérem, ha növendéke voltál, tiszteletből emlékezzél meg mementódban egy meleg szívű paptestvéredről, ki sok munkás papot nevelt egyházmegyénknék.

Testvér, presente, Káuzli Dezső emléke előtt!

KÁUZLI DEZSŐ,
REKTOR.

V.

A rektor.

Kinevezése. Hat éve működött már Veszprémben, mint teológiai tanár, mikor egy váratlan esemény következtében megyéspüspöke a szeminárium rektorává nevezte ki. Mindenki gondolhatta, hogy ő a „jövő embere“, de talán késett volna ez a kinevezés, ha közbe nem jön egy incidens, melyről nincs írásban megrögzített adat, csak szójhagyomány. Az 1892/93. tanév folyamán egyik növendék lelkigyakorlatok ideje alatt fegyelmi vétséget követett el, ami miatt az illető növendéket az előláróság azonnali hatállyal eltávolította az intézetből. A jó családból való fiú szülei felmentek könyörögni a főpásztorhoz, s az egyébként óvatos és megfontolt Hornig püspök az előláróság meghallgatása nélkül megígérte az illető növendék visszafogadását. Erre dr Fejérváry József rektor kanonok, Ley József vicedirektor és dr Péller Pál spiritualis megjelentek a püspök úr előtt, alázattal tudomásul vették a főpásztori döntést s egyben kérték saját tisztségük alól való felmentésüket. Erre a főpásztor az illető növendéket nem fogadta vissza a szemináriumba, de a tanév végén mindhárom előljárót mással pótolta. Péller Pál murakeresztúri apát lett, helyébe dr Hanauer Á. István lett a spiritualis, Ley József tapolcai plébános lett, őt Németh János követte az aligazgatói székben, a rektori állást pedig Káuzli Dezsővel, a prosenior tanárral töltötte be az egyházi főhatóság.

Nehézségei. Az új rektor nem kis nehézségek között vette át az intézet vezetését. Hosszú idő óta nem volt az intézet előljárói és tanári karában lényeges személyi változás, most egyszerre három régi munkerőt új emberek váltottak fel. Az intézet életében minden személyi változás zökkenőt jelent, de nagy zökkenőt jelentett ez itt, midőn egyben gyökeres rendszerváltozásról is szó volt. Az új előláróság azzal a szándékkal fogott munkájához, hogy kiküszöbölje a hibákat

és korszerűen, Krisztus Szíve szerint megreformálja a papnevelést; természetes, hogy ez nem ment könnyen.

Nagy nehézséget okozott az intézet anyagi helyzete is. Tudvalévő dolog, hogy a veszprémi papnevelő intézetnek a két felsőörsi szállón kívül (összesen 14 és $\frac{3}{4}$ kat. hold) semmiféle jövedelmet nyújtó ingatlana nincs. Ezt a szállót éppen a kilencvenes évek elején a filoxéra teljesen kipusztította, így az intézet tisztára jövedelem nélkül állt és egyedül a püspökségre támaszkodhatott.

A liberális gondolat diadalát ülte az országban akkor, midőn az egyházpoltikai harcok és a polgári házassági törvények idején a klerikalizmus mindenütt háttérbe kellett, hogy szoruljon. Ez a korszak semmiképp sem kedvezett az aszkétikus papnevelés törekvéseinek. A szemináriumba törekvő ifjak lelkiülete meg volt fertőzve s emberfeletti munkát követelt azoktól a papnevelőktől, akik ezzel a liberális szellemmel szembe mertek szállni s ettől a fiatal papságot meg akarták tisztítani. Erre a munkára vállalkozott az új rektor.

Természetes, hogy a katolikus társadalom is éppen a támadások hatása alatt szervezkedni, tömörülni kezdett politikai és társadalmi téren is. Zichy Nándor gróf és mások vezetése mellett és ez az ébredő katolicizmus új igényekkel lépett fel a papnevelés terén is. Hivatása magaslatán álló papság nélkül sem társadalmi, sem politikai téren nem érhet el eredményeket az Egyház, tehát olyan papnevelőkre van szükség, akik tudnak hivatásszerető, önfeláldozó, munkabíró papságot nevelni. Ezt a feladatot is kellett vállalni az új rektornak.

Nem kis nehézséget okozott az új rektornak az a körülmény, hogy az akkori elgondolás szerint hazánkban minden szemináriumban megkülönböztették a főiskolát, melynek élén a prodirector állt a szemináriumi tanárokkal, a papnevelő-intézettől, mely a rektor és az előljáróság vezetésére volt bízva. Ez a kettősség mindenütt sok-sok surlódásra adott alkalmat, de különösen tág tere volt a zökkenőknek ott, ahol a tanárok egy része idősebb volt az új rektornál. Nagy türelemre, tapintatra, bölcsességre volt szükség, hogy ennyi nehézség közt az új rektor megvalósíthassa az ideális papnevelés érdekében kidolgozott terveit.

Felfogása a papnevelésről. Képessé tette őt a nagy cél megvalósítására az elgondolás, ami őt a rektori működésben mindig vezette. Egész lényét a szeretet uralta. Szerette az Anyaszentegyházat, annak törvényeit, szellemét, előljáróit,

intézkedéseit; törhetetlen engedelmességgel és tisztelettel ragaszkodott az egyháznak minden parancsához. Szerette különösen a veszprémi egyházmegyét és papjait. Az egyházmegye becsületéért kész volt mindig sikraszállni. Saját egyházmegyéje érdekeiért kész volt mindenkor minden áldozatra. De mindenekfelett szerette a szemináriumot s annak kispapjait; 42 évi rektoroskodása alatt mindig öröm volt számára az a nap, mikor bejöttek a kispapok szeptember elején és sírva, könnyes szemekkel búcsúzott el minden évben az intézet végzett növendékeiktől; térdelve és kézcsókkal fogadta az újmisések áldásait. Ez a szeretet szerezte meg számára a „Papa“ nevet; így ismerte őt az egész papság.

A papnevelés szent ügyének valóban fanatikusa volt. Nem volt előtte szentebb és értékesebb munka, mint a papnevelés érdekében végzett munka. Hittanári, lelkipásztori, plébániai vagy egyházkormányzati munka, mind eltörpül a papnevelő munkája mellett. A szeminárium érdeke mindenekelőtt! Aki a szeminárium ügyeit támadta, azzal szemben ő sem ismert kiméletet.

Az ő felfogása szerint a papnevelés munkája a maga teljes egészében a rektor személyén nyugszik. Ő viseli a teljes felelősséget, de ő is teljes bizalmat és felelősséget kíván a kispaptól és az előljáróságtól is. Feltételenül ellenőrzi minden tanár és előljáró munkáját; ő előtte nem szabad semmit eltitkolni, ő mindent tudni akar. Újítást ne hozzon be egyik előljáró sem az ő előzetes beleegyezése nélkül. Anyagi, lelki, fegyelmi ügy végső fórumban a rektorhoz tartozik; ő viszont a püspöknek felel. Az ő személye képviselte az állandóságot 42 éven át az előljáró változások idején: rektorsága alatt 8 aligazgató, 6 spirituális és 12 tanulmányi felügyelő fordult meg az intézetnél; az ő következetes vasakaratát kellett, hogy kövessék munkatársai is, bár sokszor nehezükre esett. Erre vonatkozik Hanauer spirituális mondása: „Káuzli olyan, mint az erős, terebélyes, termékeny fa, mely alatt semmi sem nő meg.“

De lehetett is őt követni. Fáradhatatlan köteleességtudása jó példát adott mindig. A pontosságban, korai felkelésben nem lehetett őt felülmulni. A közös ebédről, vacsoráról, kórusról, soha el nem késett. Mint tanár, a 10 perc elteltével azonnal bement az óráira, csengetéskor azonnal kijött. Még az orvosságot is, ha beteg volt, percnyi pontossággal vette be. Órára beállított ember volt. Mindenre kiterjedő figyelemmel sok-

szor zavarba hozta a fiatalabbakat. Óriási akaraterő s mellette bölcs előrelátás vezette tetteit. Nagy mértékben tudott ő is alkalmazkodni, de megkívánta az alkalmazkodást munkatársaitól is. *Egységes vezetést* kívánt az egész papnevelő munkagárdától példában és tanításban egyaránt, s nem tűrte, hogy az egységes papnevelői munkát valamelyik munkatársa akár szóval, akár rossz példával áttörje. Tény, hogy ez a törekvése sokszor összeütközésre vezetett közte és munkatársai közt, de a 48 éves papnevelői munka őt igazolta.

Ez a felfogás készítette őt arra, hogy a szemináriumot anyagilag, a külsőségekben is támogassa. A Pázmány-kör folyóirataira és pályadíjaira évenként 100—150 koronát, később pengőt adott; a kisseminárium berendezéséhez nagyobb összeggel járult hozzá; harmoniumot, zongorát vett az intézetnek. Hogy az intézet minél kellemesebb legyen, lassanként az összes előljárói szobákat parkettával láttatta el; kivitte 1895-ben, hogy a székesegyház és a szeminárium közötti térség a szemináriumi kerthez csatoltassék, ezzel is nagyobb lett a kispapok sétahelye, miután ezt a részt is parkiroztatta. Az ő nevéhez fűződik a villanyvilágítás (1908 decemberében) és a vízvezeték elkészítése is a intézetben. A kispapok karácsonyfaünnepélye is ő alatta kezdődött; azelőtt karácsony estén csak a kártyajáték volt a kispapok szórakozása. 1902. évben a kispapok gyújtottak karácsonyfát; a későbbi években ez a szokás olyan szépen kifejlődött, hogy minden kispap karácsonyi ajándékot is kapott, (ennek a költségeihez is minden évben szép összeggel szokott hozzájárulni), sőt műsoros ünnepélyt is rendeztek, melyen résztvett a püspök, a káptalan, a központi papság, ismerős tanítók. Ilyen ünnepélyeken néha az énekkart ő maga vezényelte.

Külön meg kell emlékeznünk arról a megfontolásról, ami őt főleg a komoly dolgoknál jellemezte. Néha napokon át gondolkodott, elmélkedett és imádkozott, mert egy fontos dologban kellett döntenie. Többször misézett „pro bono consilio”, és az nap, mikor a főpásztor elé terjesztette az ügyet döntés végett, misézett „pro episcopo” Directoriumában szokta feljegyezni az intentiókat; van egy hét, amelynek minden napján „pro episcopo” mutatta be az Úrnak szentmiséjét. Ha észrevette, hogy valamelyik kispapnál komolyabb hiba van, mely későbbi papi életét veszélyeztetheti, többször behívatta magához és rádöbentette a kispapot hibájának tudatára, azután addig gyúrta a lelkét, míg csak a kispapért aggódó szíve észre

nem vette a kegyelem működését és a javulás megnyugtató jeleit. Ha kisebb hibát kellett a kispapnál kiigazítani, azt is mindig tapintatosan, okosan, mondhatnám szinte ravaszul tette. Elősor kiemelte, megdicsére valamelyik jótulajdonságát, azután szeretettel korrigálta a hibát; a kispap sohasem a letörtség érzésével, hanem magában bízó lélek öntudatával hagyta el a rektor szobáját. Legtöbbször egy szivart is kapott. Azt a mélységes hitet, mely egész valóját átjárta, az édesanyjától örökölte; édesanyjáért: „pro matre amantissima” évenként többször is misézett.

Ezek a lelki tulajdonságok és ez a felfogás tette őt képessé arra, hogy egész életét a papnevelés ügyének szentelje és később, öreg korában is fiatalos önfeláldozással dolgozzék egy hivatásának élő, lelkes papság nevelésén. Szinte beleadta egész lelkét a papnevelés munkájába; nem ismert ennél magasztosabb, szentebb életcélt. Boldog volt, ha a papnevelés ügyéért dolgozhatott, s nagyon fájt neki, mikor 42 évi rektorodás és 48 évi papnevelői munka után, mint új nagyprépost, megvált a szemináriumtól s búcsút vett a kispapoktól. Mikor már nem volt igazgató s látta az utcán a kispapokat testületileg elvonulni, megállt, fogadta köszöntésüket s mindig hosszasan utánuk nézett: látszott az arcán, hogy boldog pillanatokat él át lelkében.

Működése. E rövid jellemzés előrebocsátása után lássuk az ő rektori működésének főbb eseményeit négy korszak szerint csoportosítva: 1893—1901-ig, mikor még nem kanonok, de egyben teológiai tanár: 1901—1914-ig, a világháború kitöréséig, a világháború alatt 1914—1919-ig és a háború után, 1919—1935-ig.

I. Az új rektor 1893 nyarán a Vár-u. 6. alatti tanári házból beköltözött a szemináriumba. Elődje kanonok volt, külön kanonoki háza, háztartása, ő a rektorátus két szobájában lakott egész 1914-ig, 21 évig. Másnak talán terhes lett volna ötven kispappal egy házban élni, ő boldogan viselte az ezzel járó terheket, mert mindent látott, hallott, tudott s együttértett mindenben a ház lakóival. Később anyai kényelmet engedett meg magának, hogy a folyosó elrekesztett részében fürdőszobát rendezett be saját költségén. Napirendje azonos volt a kispapokéval. Együtt kelt velük, esetleg még korábban, mint ők; elmélkedett, misézett, s mire a kispapok is végeztek a szentmise meghallgatásával, a rektort már dolgozószobájában találhatták, várta őket, fogadta jelentéseiket.

Ha beteg volt valaki a kispapok között, az infirmariusnak (betegszoba duktornak) mindennap kellett jelentést tenni a beteg állapotáról. A duktorok minden lényeges dolgot kötelesek voltak neki jelenteni s az ő intézkedéseit kérni. A napi-rendet vagy a napi-rend változást 42 éven át mindig sajátkező aláírásával ellátott írásban ő tette közhírré, kifüggesztette a hirdetőtáblán. Az assistentia ügye, hogy ki, hol és mikor assistál, az ő felügyelete alatt állott. Kezdetben a kispapok évenként kaptak új reverendát. Ő intézkedett az új anyagról, mértékvetelről, szabőról, s csak akkor vette át az intézet az új reverendát, amikor a kispap bemutatta magán az új ruhát s a rektor azt kifogástalannak találta. Hogy melyik növendék melyik tanterembe, hálótérembe kerüljön, azt a praefectus állította össze, de az ő előzetes jóváhagyásával került végrehajtásra. Ha valaki fogorvoshoz, orvoshoz, vagy sorozásra kellett, hogy menjen, akkor az ő negedélye kellett. De különösen sokat foglalkozott a növendékek énekkoltatásával, azt akkor is ő irányította, mikor volt külön énektanár, de a növendékek négyszólamú énekkarat legtöbbször még késő öregségében is ő dirigálta. Kitűnő zenész és karmester volt.

Elveként ragaszkodott ahhoz, hogy a növendék mindig el legyen foglalva. Minden hiba akkor történik, ha a kispap unatkozik. Ezért tartotta nagyon szükségesnek, hogy a pontos napi-rend elfoglalja a növendék minden percét, s ezért törekedett mindig arra, hogy a nyári vakációban egyetlen növendék se maradjon bent a szemináriumban. Ha volt olyan kispap, kinek se égen, se földön nem volt otthona a nyári szünidőben, ő kérte meg egyik-másik jólelkű vidéki plébánost, hogy fogadja be az illető növendéket egy nyárra. Mindig tudni akarta, hol tölti a növendék a nyári szünetet.

Egyik legelső intézkedése volt, hogy megszüntette a külön előljárói ebédlőt és bevezette azt, hogy a nagy ebédlő középső asztalánál étkezett az egész előljáróság és a tanári kar, körben négy asztalnál a növendékek. Ugyanaz volt az étrend, azzal a különbséggel, hogy a növendékek távozás után a középső asztal még egy fogást kapott. Évtizedeken át, a háborús nélkülözések beköszöntéséig leves, főtt marhahús, mártással és kétféle körítéssel, főzelék feltéttel volt a rendes, hétköznapi ebéd; vacsora két fogás. Vasár- és ünnepnapokon, kedden és pénteken bort kaptak a növendékek. Ő ezt pedagógiai szempontból nagyon fontosnak tartotta. Szokta mondani,

hog a veszprémi egyházmegye minden része bortermő vidék; bárhova megy a káplán, borral fogják megkínálni; ha soha nem kap növendék korában, nem tudja megtanulni: hogyan kell magára vigyázni, s könnyen rászokik az italra. De ha az intézetben van módja lemondani az előtte álló boritalról, le tud mondani később is. Általában nagy gonddal ügyelt arra, hogy a növendékek bőséges és jó táplálékot kapjanak. Az étrendet ő s nem az aligazgató állapította meg, ő gondoskodott a nagyobb tételek beszerzéséről is. Ő vezette be a reggelit is; azelőtt reggelit nem kapott a kispap.

Anyagi ügyek. Nagyon sok munkát okozott a szeminárium anyagi alátámasztása is. Hornig püspökkel egyetértőleg, de az ő saját tervei és elgondolása szerint püspöki költségen újraültették a 14 kat. holdnyi felsőörsi szőlőt: míg ez termő lett, az alapítványi tőke kamatai és Hornig püspök tartották fenn a szemináriumot. Mikor a szőlő teremni és jövedelmezni kezdett, lassanként feleslegessé vált a püspöki segély. Hornig mindvégig követte azt a gyakorlatot, hogy fizette a szőlőkezelés, trágyázás, megmunkálás összes költségeit, s a termés évi jövedelme tisztán megmaradt a szeminárium fenntartására. Ez csak úgy volt lehetséges, hogy a rektor pártatlan önzetlenséggel vincellérkedett Felsőörsön. Személyesen ellenőrzött minden munkát, heteken keresztül lejárt mindennap a szüretet levezetni, — ilyenkor 4 órakor kelt, 5 órakor misézett, 6 órakor kocsira ült, 7-kor kinyitatta Felsőörsön a pinceajtó s kezdhették a szüreelést, de az ő megérkezése előtt nem! Künn ebédelt s csak este 7 órakor kocsizott haza. Ő tárgyalta a borvevőkkel, ő ment ki Felsőörsre átadni az eladott borokat, vezette az erre vonatkozó összes feljegyzéseket és számadásokat. A kispapok nagyon örültek, ha a szüret sokáig tartott, mert mindennap négy-öt kosár szőlővel és egy 20 literes demiyon musttal tér haza, s amíg ebből artott, a reggeli tej és kenyér mellé szőlőt is kaptak, ebédhez pedig a nem boros napokon egy kis mustot is. Törekedett arra is, hogy szüret idején egy nap az egész kispapság lemelessen Felsőörsre: résztvehettek a szüretben, vagy egésznapos vagy félnapos kirándulás keretében és kedvükre élvezhették a szőlőt és a mustot.

Az okszerű szőlőművelésnek meg lett az az eredménye, hogy egy jó ideig megélt a szeminárium a felsőörsi jövedelemből akkor is, midőn a háborús devalváció megsemmisítette az alapítványokat. Volt olyan év, hogy 460 hektó bor ter-

mett, s ennek ára másfél, sőt két évre is biztosította a szeminárium kiadásait.

Gondja volt a szeminárium veszprémi kertjére is. Ez körülbelül 3 kat. hold. Ezt is gondos kezelésbe vétette, hogy terményeivel, főleg gyümölcsössel lássa el az asztalt. Rendes családokat alkalmazott munkára a kertben is és a szőlőben is. Jellemző az ő szociális érzésére, hogy bár szigorú ember volt, és megkövetelte a munkát, szerették őt az alkalmazottak, s hűségesen kitarattak szolgálatában legtöbbször halálig.

A szeminárium anyagi megszilárdítását célozták a háztartás racionalizálására vezető törekvései is. Azelőtt a hentesből készen vették a zsírt; a házból felesleges ételmaradékot elhordták idegenek. Ő a maradékot sertéseket hizlaltatott s az intézet egész zsírszükségletét ellátták így a disznóölések házilag. A szükséghez mérten 12—20—24 sertést vágtak évenként. A disznóölés a kispapoknak is örömet jelentett, változatosabb lett az étrend. Nagy mennyiségben készült a hurka és a kolbász s ez volt a főétel. A téli hónapokban folytatólagosan eszközölt sertésvágások miatt néha hónapokon át kapták a hurkát, s innen származott az a tréfás megjegyzés, hogy Veszprémben senkit sem szentelnek pappá, míg 40 méter hurkát el nem fogyasztott.

Gondja volt arra is, hogy nagyban szerezzen be mindent, amire szükség volt: lisztet és fát a káptalantól kedvezményesen aron, káposztát, burgonyát, répát, babot, hogy telt éléskamra, pince, padlás minél olcsóbbá és jobbá tegye a háztartást.

A takarékosság mellett mindig törekedett arra, hogy a növendékek jól érezzék magukat, semmiben hiányt ne szenvedjenek, s jókedvvel dolgozzanak. Ezt célozta az, hogy a II. félévi vizsgai előkészületek idején többször lement a kertbe, mikor a kispapok is ott voltak és kugliversenyt szervezett; 2—2 szivart tüzött ki a legtöbbet dobónak. Legutolsó nap rendezték a „nyeretlenek versenyét“, akkor úgy intézték a dolgot, hogy a leggyengébb dobó is megnyerte a két szivart. Ilyenkor sört és pogácsát is adatott a növendékeknek, s kuglizás közben kedvesen elbeszélgetett a kispapokkal.

Emlékkönyv. Rektorkodásának első időszakára esik az „Emlékkönyv“ kiadása is. Az előljáróság tagjai együttesen dolgozták ki a veszprémi szeminárium történetét az 1896-os millenium emlékére, s az előljáróság neve alatt adták ki. *(A Veszprémi Papnevelő Intézet Emlékkönyve Magyarország fennállásának ezredéves ünnepére. Közrebocsátja az intézet*

clöljárósága. Veszprém, 1896.) — Igen sok munkát fektetett e műbe dr Hanauer Á. István spirituális. Nagyon hűségesen és lelkiismeretesen leírja ez a könyv a szent Anna szeminárium alapításának, küzdélmeinek egész történetét 1711-től 1896-ig.

Rituale. Ugyancsak ebben az időben készíti el a megyéspüspök megbízásából a „Rituale Romano Wesprimiense“-t, mely XIII. Leó pápa jóváhagyásával jelent meg Hornig püspök költségén. Nagy munka volt. Midőn első ízben felterjesztették, a S. Congr. Rituum valami 30—40 helyen kifogást talált benne. A kifogásolt helyeket mind pontosan átdolgozta az utasítás szerint, s erre megjött a jóváhagyás. Nagy gonddal járt a sajtó alá rendezés is. Ismételten nagy figyelemmel korrigálták a szedést. Mikor ő már nem talált hibát, megkérte a fiatal paptársakat, nézzék át az íveket, minden sajtóhiba felfedezéséért fizet egy szivart. Szívesen segítettek keresni hibákat s így jelent meg Magyarország egyetlen pápai jóváhagyással ellátott Rituáléja, mely kizárólag a veszprémi egyházmegyében használatos mind a mai napig.

Ez a Rituale megérdemli, hogy szerkesztőjének életleírásában pár sort szenteljünk neki. A régi magyar szertartáskönyvek alapján áll; igyekezett megtartani mindazt, ami a régiektől reánk maradt. Különösen tekintettel volt a régebbi veszprémi szertartáskönyvekre. Másrészt harmóniát kellett teremteni a hazai szokások és a Rituale között. Hogy ezek a régebbi Ritualek a Rituale Romanummal együtt a barokk kor gyermekei lévén, a szertartások szelleme is barokk, hosszadalmas, ünnepélyes, ez a dolog természetéből önként következik. A szerkesztő mindenestre annyira bele akarta élni magát a szertartáskönyvek lelkületébe, hogy szinte csodálatraméltó. Ha valaha az általa összeállított Rituale-t egy újabb, vagy megreformált szertartáskönyv váltaná is fel, az ő soha el nem hervadó érdeme az, hogy emberfeletti munkával megteremtett egy olyan hivatalos tekintéllyel bíró szent könyvet, mely közel félszáz éve szolgálja a lelkek üdvét. Pápai jóváhagyással megerősített Rituale azóta sem jelent meg Magyarországon.

A Rituale jóváhagyásának idején történt báró Hornig Károly püspök azon intézkedése, hogy menjen Rómába Jánosi Ágoston kanonokkal együtt Káuzli akkor, midőn ő is Rómában tartózkodik. Erről az olaszországi útjáról később is nagy szeretettel emlékezett meg mindig. A püspök vendé-

geiként tették meg az egész utat s a főpásztor annyi szeretettel és uri figyelemmel gondoskodott vendégeiről az egész útvonalon, hogy nem győzték őt dicsérni. Jártak ez alkalommal XIII. Leó pápánál, az akkori Szentséges Atyánál. Megtekintették az útbaeső nagyobb városokat s kitűnő tapasztalatokkal gazdagon tértek haza.

Tankönyv. Nem szabad elfelednünk, hogy mindezen munkálkodás mellett ő rendes teol. tanárként heti 9 órában előadta az erkölctant és lelkipásztorkodástant. Az utóbbit Schuch könyve (A lelkipásztorkodástan kézikönyve.) alapján, de saját jegyzeteivel bővítve, a moralist előbb Gurý, Stampf és Müller könyvei, később saját tankönyve alapján, miként már fentebb említettük. Sokáig használták ezt a tankönyvet itt akkor is, mikor már kanonok lett s nem ő tanította a moralist, (1901 szeptembertől kezdve), de azután is ajándékba adta a könyvet minden kispapnak. Más szemináriumokban is használták.

Családi gondok. A tanárkodással egybekapcsolt rektorság nem volt túl magas dotációval javadalmazva. Az akkori viszonyok mellett is takarékoskodni kellett, hogy a nyári vakációban egy kis üdülésre utazhasson. Rendszen Siófokon töltött pár hetet. Annál súlyosabban érintette őt nővérének halála, melynek következtében nővérének, Teréziának három kiskorú gyermekéről neki kellett gondoskodni, s neveltetésük terhét is vállalnia kellett. Ha Iharosban marad plébános, nem okoz ez olyan sok gondot, de a fizetéses tanárnak be kellett osztania a pénzét, hogy a három gyermeket, kik 8—10 év körül voltak akkor, mindennel elláthassa. Bár szigorúan tartotta magát ahhoz az elvhez, hogy az egyházi javadalom nem arra való, hogy azzal a pap a rokonságot gazdagítsa, mégis gondoskodott tisztességesen a gyermekek felneveltetéséről. Azt szokta modani: „Az árvákért hozott áldozatot a jó Isten bőségesen visszafizeti.”

Tb. kanonok. Ezt az érdekes munkát, puritán becsületes papi életet, önfeláldozó papnevelői működést akarta megjutalmazni Hornig püspök azzal, hogy 1896-ban címzetes kanonoki méltósággal tüntette ki. Mindenki úgy érezte, hogy valóban megérdemelte ezt az elismerést, csak ő nem örült neki. Anyagi gondjait nem csökkentette, sőt növelte; de növelte — mint rendesen történni szokott —, az irigykedők számát is.

Mihályfi Ákos „A papnevelés története és elmélete“ c. alatt 1896-ban Budapesten kiadott egy kitűnő munkát, melyben

a veszprémi szemináriumról saját tapasztalatai, valamint Káuzli Dezső rektor és Hanauer Á. István dr lelkiigazgató közlései alapján értékes jellemzést ad (503—505 old.) s így egyben Káuzli Dezső rektori működésének első éveiről is hű képet fest:

„Első nevezetes újítás abban áll, hogy a szeminárium rektora nem kanonok, hanem egy tényleg működő, javakorbéli theologiai tanár, s így a rektor itt nem annyira méltóságot visel, mint inkább hivatalt tölt be; a növendékek nevelése, a szeminárium igazgatása tényleg az ő felügyelete és befolyása alatt történik.

Másik nevezetes újítás abban nyilvánul, hogy az előljáróság s a tanári kar a növendékekkel egy teremben étkezik s a növendékek is mindenkor ugyanazon ételeket kapják, mint az előljárók, azon különbséggel, hogy egy főgással kevesebbet kapnak. S ez által megszűnt a hazai szemináriumokban oly sokszor észlelhető elégedetlenség és panasz a növendékek között a „koszt“ miatt.

Harmadik újítás, hogy a szemináriumi kápolnában is állandóan őriztetik az Oltáriszentség s így a szt. áldozást a növendékek mindig ott végezhetik. Vasár- és ünnepnapokon is van mise a szemináriumban, mely alatt a növendékek áldozni szoktak.

A növendékek lelki vezetése is helyes elvek szerint történik. Az elmélkedés pontjait este előadja a spirituális s a növendékek maguk végzik a félórás elmélkedést. A mise alatt való folytonos éneklést is megszüntették; a kispapok közt mind szokásosabb lesz a kis mise-könyv használata.

Különösen dicséretre méltó a buzgóság, mellyel a növendékek a szentségekhez járulnak. Valamennyien hetenként gyónnak, a legtöbben hetenként kétszer áldoznak. A növendékek gyóntatói a spirituális és egy-két theologiai tanár, külön e célra a püspök által megbizva.

A szemináriumban eltörölték a duktori intézményt; az egyes múzeumokban s hálótermekben a növendékek nincsenek kurzusok szerint elkülönítve, hanem a különböző kurzusbeliek összevegyítve laknak.

Ugyancsak Hornig báró rendelte el, hogy azon kispapok, kik tanulmányuk végeztével a fiatal koruk miatt még papokká nem szentelhetők, a szemináriumban tartózkodnak főlzentelésükig, ott theologiai tárgyak ismétlésével, prédikációk és hitelemzések fogalmazásával foglalkoznak.

Szintén Hornig püspök intézkedése folytán az I-ső és II-od éves áldozópapok (tehát a fölszentelés után két éven keresztül) lelkigyakorlatokat tartanak, a közös papi lelki-gyakorlatoktól külön, a szemináriumi spirituális vezetése alatt.

Az intézetben lévő Pázmány önképzőkör is helyes átalakuláson ment át. Nem foglalkozik könyvek fordításával és kiadásával, hanem ú. n. katechetikai és homeietikai szemináriummá változott át, amiből a fiatal leviták minden-esetre több hasznot fognak meríteni.“

Kanonoki kinevezés. Midőn Magyar János kanonok 1901 február 19-én meghalt, sejtették az egyházmegye papjai, hogy a megürült stallumot Káuzli Dezső rektor fogja elnyerni. Így is történt. Mint később hallomásból értesültünk, a főpásztor a halálhír vétele után rögtön elkészítette a felterjesztést, sürgette a kultuszminisztériumban az elintéztést és a királyi kinevezés után elsőnek gratulált az új kanonoknak. A püspök szorgalmazta azt is, hogy a beiktatás mielőbb meglegyen s így a káptalan új tagja mielőbb hozzájuthasson a javadalomhoz is. Ezzel kezdődik rektori működésének második korszaka.

Kanonoki ház. A beiktatás 1901 május 15-én történt. A rektori tiszteletdíjat ezen naptól kezdve nem vette fel a rektor-kanonok, de egyébként az ő életmódján és munkáján ez a kinevezés semmit sem változtatott. Az intézet s főleg az előljáró-asztal jól járt, mert a természetbeni járandóságokat (halat, vadat, gyümölcsöt, malacot, stb.) mindig a szeminárium kapta. Így nemcsak ingyen dolgozott a papnevelő intézetnek, de az intézetben élvezett ételmezt és fűtést is bőségesen megfizette a naturaliak odaajándékozásával.

Megkapta, mint kanonok azt a házat, melyben azelőtt Vogronits kanonok lakott, de se be nem költözött, se be nem rendezte. Ez a ház ugyanis akkor annyira rossz állapotban volt, hogy alapos átépítés nélkül lehetetlen volt használatba venni. Elmúlt két év, mire a káptalan annyira rendbetette a házat, hogy alig lehetett reá ismerni. Ez volt az a kanonoki épület, melyet 1740 körül Biró Márton nagyprépost építtetett, s melyben mint püspök is lakott, melynek nagytermében még megyegyűlést is tartottak. Az átépítés után a két lépcsőházon, előcsarnokon és konyhán kívül lett a házban egy nagyterem (ebédlő), 3 lakószoba s egy fürdőszoba a kanonok ré-

szére, 3 különbejáratú vendégszoba és 2 szoba a személyzetnek. Eltelt pár év, mire teljesen bebútoroztatta ezt a házat s bár ő továbbra is állandóan a szemináriumban lakott éjjel-nappal, ez a ház lett negyven éven keresztül az egyházmegyei papság vendégfogadója. Szívesen látott itt vendégül bárkit, aki bizalommal hozzá fordult, de ő maga sokkal többet tartózkodott a szemináriumban, mint itt.¹⁾

Meg kell említeni azt is, hogy Hornig püspök 1904-ben megbízta őt azzal, hogy az egyházmegye összes anyakönyveit a másodpéldányokon felülvizsgálja. 27 éven keresztül, 1931-ig végezte az anyakönyvek revisióját.

Apát. 1906-ban a királyi kegy a megyéspüspök felterjesztésére a Szent Mártonról nevezett bulcsi apátság címével tünnete ki. Bulcs a Maros mellett fekszik, a csanádi (most temesvári) püspökség területén. A csanádi püspök joghatóságot és a főpapi jelvények használatának jogát adta neki. El is ment egyszer Bulcsra s a plébániatemplomban apáti áldást osztott. Ugyanakkor megtudta azt is, hogy az apátsághoz valamikor 20.000 holdnyi birtok tartozott, ez a vallásalapé lett s a vallásalap parcelláztatta román kiscsallák között.

Királylátogatás. 1908-ban kész volt a kanonoki ház egész berendezése. Ekkor tartózkodott I. Ferencz József Veszprémben a királygyakorlatok alkalmával. Az ő újonnan restaurált és berendezett kanonoki házat is igénybevette a katonaság; a katonai irodákat és a testőrséget szállásolták el itt és a szemináriumban. Utána természetesen újabb nagytakarításnak kellett következni.

Tűz. Rövid ideig volt csend a ház körül. 1909. április 2-án fájdalmas péntekre virradó éjszaka kigyulladt a szeminárium, s az óriási szélviharban leégett a Várban a szemináriumon kívül a barátok zárdája, temploma és öt kanonoki ház. (Érdekes, hogy a feljegyzések szerint 1802-ben és 1838-ban is volt kéménytűz.) A városban is 4—5 ház különböző helyeken. A rektort nagyon bántotta, hogy ez az óriás tűz éppen a szemináriumból indult ki. Az inasok a földszinti portaszoba kályhájában este oly nagy tüzet raktak, hogy a parászból reggel 4—5 kályhát könnyen be tudjanak fűteni. Az erős szél nagy huzatot okozott, kigyulladt a kémény, annak hasadékan kipattant a szikra és felgyújtotta a tetőt.

¹⁾ Még nagyprépost korában is azzal búcsuzott el a hozzá be szállásolt fiatal falusi káplántól: „Barátom, hogy jól érezted itt magadat, azt mutasd meg azzal, hogy máskor is ide szállsz.”

Az apátkanonok 1906.

Éjfél tájban má égett az egész ház; reggelre a II. emelet mennyezete is beszakadt. Az épület nagyrésze használhatatlanná vált. A növendékek egy része húsvéti vakációra hazamehetett, az épület első emeletét, mely továbbra is használható állapotban maradt, a földszinti helyiségekkel együtt berendezték tantermeknek, a rektor pedig saját kanonoki házának összes bútorait felrakatta a padlásra (szerencsére ez a ház, a püspöki palota és a székesegyház megmenekült a tűztől) s a szépen kitakarított, parkettás lakásba berakatta a szemináriumi ágyakat, szekrényeket, mosdókat 40—42 kispap részére; néhány növendék a barátok zárdájában kapott elhelyezést. Így a húsvéti vakáció után megkezdődtek az előadások, s rendszeren be lehetett fejezni a tanévet.

Felépítés. De a leégett épületet fel is kellett építeni. A rektor sorra járta a káptalan tagjait, s az ő kérésére minden kanonok megígérte, hogy négy éven keresztül évi 1000—1000 koronát ajándékozik a szeminárium felépítésére. Mikor azonban a rektor ezt jelentette Hornig püspöknek, az nem fogadta el a nemeslelkű ajánlatot, felépíttette a tetőt sajátjából. Ekkor kapott a II. emelet vasbevonatú mennyezetet s olyan jó új eternit tetőt, hogy annak anyagát 1933-ban a III. emelet megépítéséhez (24 év után) is fel lehetett használni.

Ötévi csendes munka következett ezután. Ezt a nyugalmasabb időt a Gondviselés jóvoltából Káuzli Dezső az inkei templom építésének szentelhette. Ekkor folyt a székesegyház restaurálásának nagy munkája is, az itt szerzett tapasztalatokat értékesíthette Inkén, de erről külön lesz szó.

Prelátus. Midőn X. Pius Pápa báró Hornig Károly vesprémi püspököt 1912. decemberében bíborosi méltósággal tüntette ki, egyházmegyeszerte nagy volt az öröm. A rektor fel szólítására Kocsis László II. éves növendék, a későbbi neves papköltő, ünnepi ódát írt s ezt a rektor díszes emlékfűzet alakjában kinyomatta s minden plébániára megküldötte. A bíborosi kinevezést követőleg Hornig több kiváló papját is kitüntette 1914. tavaszán, midőn Rómában átvette a bíborosi kalapot, a kitüntetettek között volt Káuzli Dezső is, akit pápai prelátussá nevezett ki a Szentatya. Ez a kitüntetés az egész egyházmegyében osztatlan örömet okozott, a papok tömegesen keresték fel gratulációikkal, mert az tagadhatatlan, hogy nagyon sokan szerették a „papát“, de még azok is nagyra becsülték és tisztelték az ő abszolút puritán, becsületes, ál-

dozatos egyéniségét, akik bármilyen okból kifolyólag kevésbé szerették.

III. Világháború. Ugyanezen év nyarán kitört a világháború s ez újabb korszakot jelentett a rektor életében. Ez is súlyos megpróbáltatást hozott az ő életébe, de egyben újabb oldalról mutatta be az ő lelki nagyságát.

Lefoglalták Veszprémben tartalékkórháznak a kereskedelmi iskolát és a szemináriumot, lábbadozónak a gimnázium és a Davidikum nagy részét. A szeminárium lefoglalásába semmikép nem akart belenyugodni. Minden követ megmozdított. Fennen hirdette, hogy éppen a háború miatt kell a papnevelés ügyének változatlan erővel tovább folyni, mert éppen a háborúban van szükség buzgó papokra, kik a népet vigasztalják. Lemosolyogták, pedig igaza volt neki. Hangoztatta, hogy ha az összes női zárdákat, iskolákat lefoglalják, az nem olyan nagy baj, mint a szeminárium lefoglalása. Ezzel is megmutatta, hogy mennyire fanatikusa a papnevelés ügyének, de egyben magára haragította a zárdákat. Távirati kérvényt nyújtott ba a hadsereg-főparancsnoksághoz a szeminárium mentesítése ügyében, itt is elutasították.

Szeptember közepén mégis megnyitotta a szemináriumot. Beköltöztette a tantermeket saját kanonoki házába, a bútorai ismét a padlásra kerültek, az egyik vendégszobába (ez volt a legkisebb) beköltözött ő maga is, a másikba a spiritualis. A hálótermet, ebédlőt, konyhát a barátok zárdájában rendezte be. Itt kapott egy hálószobát a spiritualis is; a tanulmányi felügyelő és az aligazgató egy-egy szobát a püspöki palotában kaptak. A világháborúnak kellett jönni, hogy ő a szemináriumból beköltözzék saját kanonoki házába, de az összes kispapokkal együtt jött ide. Ez a 14 négyzetméteres szoba lett az otthona öt éven át. Egy ágy, íróasztal, szekrény, dívány, mosdó, térdeplő volt az egész bútorzata, semmi más. Egy szerzetes igénytelenségével igazgatta innen a prelátus-kanonok öt éven keresztül az intézetet, pedig ekkor már 60 év körül járt.

Nem csodálkoztunk azon az incidensen, ami kevéssel az új tanév megkezdése után történt. Kétségtelen, hogy nehéz volt az intézeti élet. A kispapság a barátok zárdájában virradt meg: 5-kor keltek, $\frac{1}{2}$ 6-kor elmélkedés a barátok templomában, 6-kor ugyanitt mise, mise után átvonultak együttesen a rektor házába stúdiumra, $\frac{3}{4}$ 8-kor jöttek vissza reggelire. Utána előadások a rektori lakáson. Ebédre, vacsorára,

esti imára szintén átjöttek a barátokhoz; ebéd és vacsora után volt közös szentségimádás a templomban. Esti ima után tértek nyugovóra. Napjában nyolcszor vonult át a kispapság egyik épületből a másikba. Elég gond volt ezt így összeállítani. Jelentkezik nála egy kispap, hogy ő kilép, nem jól érzi magát, mert most napközben nincs módja szentséglátogatást végezni. Ezt azonnal el is bocsájtotta. Aki annyira nem érzi át a helyzet nehézségét s nem éri be a háborús mostoha körülmények közt azzal, hogy napjában háromszor találkozik az Eucharisztikus Jézussal, az menjen a harctérre. El is ment a fiatalember, s ott szerzett tüdőbajában halt meg, mint subdiaconus, mert mikor betegen megjött a harcterről, újból felvették a szemináriumba.

Hornig halála. A világháború közepén történt a püspökváltozás a veszprémi egyházmegyében s erről is meg kell emlékeznünk. Hornig bíbornok még résztvett 1916. december 29-én Károly király és Zita királyné megkoronázásán Budapesten, de január folyamán gyengélkedni kezdett. Nagy ujság volt az, amikor hazajött, hogy eltolta magától a hivatalos aktákat, beléjük se nézett. Nagy baja lehet, ha már az akták sem érdeklik. 1917. február 9-én péntek reggel fel akart kelni, kezdett öltözködni, de csak visszahanyatlak az ágyba eszméletlenül. A püspöki huszár orvosért, papért szalad, dr. Vegele Lajos szentszéki jegyző Káuzli Dezsőhöz fűt, ő meg provideálni a bíborost. Feloldozta, feladta az utolsó kenetet, mire ő végzett, megjött dr. Csolnoky orvos is, aki megállapította, hogy beállt a halál. A kispapok azonnal elimádkoztak érte a rektor rendelkezései szerint egy szentolvasót. Február 13-án volt a temetés, kikísérték őt a Károly-templomban készített kriptába. A szeminárium és a rektor őszinte lélekkel gyászolta, mert a bíboros a maga módja szerint szerette a szemináriumot és értékelte a rektor törekvéseit, munkásságát és egyéniségét. Kezdetől fogva változatlanul bírta a rektor Hornig püspök bizalmát és ha a 29 esztendő együttműködés ideje alatt voltak is köztük apróbb nézeteltérések, az ő megértő együttműködésükből sok üdvös dolog származott a papnevelés ügyére és az egyházmegyére. A káptalan dr. Rédey Gyula nagyprépcstot választotta meg a káptalani helynöki méltóságra.

Kisszeminárium. Széküresedés alatt történt a kisszeminárium létesítése az első kísérlet, mely teljes sikerrel járt. Mivel széküresedés alatt nincs helye az újításnak a törvény

szerint, nem történt más, mint az eljövendő püspök jóváhagyásától függően a konkurzus-hirdetményt a káptalani helynök és a rektor egyetértőleg kiterjesztették a VII. és VIII. osztályra jelentkező gimnazistákra is. Kényszerítette őket erre az a körülmény, hogy már-már alig volt elég kispap arra, hogy egy infulás misén legyen assistentia. Az első- és másodéves kispapok összes száma az 1917—18. tanévben öt volt. A már meglevő kispapokat a törvény mentesítette a hadiszolgálat alól, de már a gimnáziumból elvitték a 18 éves fiataltságot a hadsereghez, így nem volt, aki konkuráljon. 1917. szeptemberében tehát 10—12 gimnazista is bevonult a szemináriumba. Jellemző, hogy ezek közül is kettőt besoroztak katonának a VII. osztályból. Egyhónapos kurzusban elvégezték a VIII. osztályt, letették az érettségit, s míg az egyiket sikerült a szolgálat alól felmenteni azzal, hogy az Innsbruckban székelő római Germanicumba disponáltatott, a másik bevonult s nem is lett belőle pap. Volt olyan növendéke is a kisszemináriumnak, akit elvitt ugyan a katonaság, de a háború után visszatért s ma is buzgó papja az egyházmegyének. Az a 10—12 ifjú volt a kisszeminárium magja; abból épült ki lassan az intézet, mely sok derék ifjút adott az egyházmegyének.

Az új püspök. Július 12-én kaptuk a hírt, hogy dr. Rott Nándor esztergomi prelátus-kanonok, a Központi Papnevelő rektora lett az új püspök. A szemináriumban és a rektornál nagy örömet váltott ki ez a hír, mert íme, az új püspök is szemináriumi ember, szeretni fogja a kispapokat. Ez a remény tökéletesen valóra is vált. A püspökszentelés Budapesten történt az egyetemi templomban: itt a káptalan képviseletében Káuzli Dezső is megjelent. Szeptember 23-án történt a veszprémi intronizáció, melyen a szeminárium növendékei is résztvettek. Az új püspök nagyon élénken érdeklődött mindig a kispapok iránt. Ismerte minden növendékét személyesen, alaposan. Sokszor ájtott meghallgatni az ebédői próbaprédikációkat, néha ebéden is ottmaradt. Nem egyszer meglátogatta a növendékeket a tantermekben, a tanárok előadásain is sokszor résztvett. Káuzli rektor urat mindig nagyon becsülte, bizalmával kitüntette.

Méhészet. 1917. nyarán történt az is, hogy a földművelésügyi minisztérium kezdeményezésére a szeminárium kertjében méhészet létesült. A méhházat és 10 kaptárt ajándékozta a miniszter, felállíttatta az intézet. A tanulmányi felügyelő

és két növendék Kalocsán háromhetes tanfolyamon vett részt, megtanulták a kaptárkészítést és a méhészeti munkálatokat. 1918. tavaszán Csaplár Antal pápasalamoni plébános adományozott két raj méhet, s ezzel megkezdődött a méhészkedés azal a célattal, hogy a fiatal papság is értse, támogassa és megkedveltesse a néppel is ezt a fontos közgazdasági ágat. 1918. tavaszán Csepy Pál nyug. plébános gyakorlati kurzust is tartott a szemináriumi méhészettel kapcsolatban. Sajnos, a kívánt eredmény nem következett be, mert a fiatalság csak az első méhszűrásig mert közeledni a méhekhez, így nem gyakorolták bele magukat eléggé.

Háborús nélkülözések. A háborús viszonyok nagy nehézségeket okoztak a rektornak a háztartás zavartalan ellátása körül. A jegyrendszer korlátozta az élelmiszerek szabad forgalmát, de a fiatalság étvágját bajos volt kielégíteni a előírt fejadagokkal. A nehéz helyzetben a rektort főleg az a törekvés vezette, hogy a kispapnak ne kelljen nélkülözni, a szükséges élelmiszereket elő kell teremteni minden áron. Főleg az 1918/19. tanévben volt ez nagy munka, különösen a forradalom kitörése után.

Spanyoljárvány. 1918. szeptemberében 12 teologus és 23 gimnazista növendék vonult be az intézetbe. Most már főpásztori intézkedésekkel végleg kialakult a Szent Józsefről nevezett kisszeminárium is, és pedig négy felső osztályú gimnáziumot látogató tanulókkal. Ezek is mind a barátok zárdájában és a rektor kanonoki házában helyezkedtek el. Mindjárt a tanév elején végiggázolt az intézetben a spanyolnátha nevű járvány; növendékek és előjárók egyaránt végigszenvetdtek a bajt, voltak súlyosabb esetek is, de emiatt halálozás nem történt, ámbár az egyházmegye papjai közül három életerős fiatal lelkipásztort ragadott el a járvány. — Ebben az időben (november december hónapokban) voltak a kispapok és az előjárók polgárőrök. Éjjel fegyverrel a vállukon őrizték a belváros nyugalmát két-két órás felváltással.

Forradalom. Az októberi forradalom lényeges változást nem idézett elő az intézet életében. Bár a háború befejeződött és 1919. januárjában néhány új növendék is jött a harctérről, az intézet épülete még egy jó ideig kórház kellett, hogy maradjon, így nem szabadulhatott fel.

Katonai bizottság átadta ugyan a rektornak és szakértőinek az intézetet és jegyzőkönyvbe foglalták a többzezer

pengőre értékelt rombolásokat, soha senki sem fizette meg ezt az összeget az intézetnek. A restaurálás munkálatait csak tavasszal lehetett elkezdni, akkor kitört a kommunizmus s a munkálatok egyelőre szüneteltek.

Kommunizmus. Kétségkívül nagy megrázkódtatás volt az egész országra nézve a kommunisták rémuralma. Hogy a szemináriumban ennek dacára tovább folyhatott a tanév napirendszerű munkája, azt sokban a rektor mély hitének, fanatikus kitartásának lehetett köszönni. Volt arra eset, hogy intézetnek szánt tejszállítmányt a kommunisták lefoglalták és elkobozták. Itt-ott erőszakoskodtak és durváskodtak ellenőrködés címén. Sor került arra is, hogy kommunizálják a szeminárium épületét, szállójét, minden vagyonát. Mindig maga a rektor tárgyalta a „népbiztosokkal“ Felsőörsön és Veszprémben is, de nagyobb baj nem történt. A veszprémi bizottsággal szemben a rektor olyan keményen és határozottan lépett fel, olyan kijelentéseket tett, hogy mi magunk csodálkoztunk, hogy nagyobb baja nem esett. Szerencsére pár nap múlva, augusztus elején megbukott a rémuralom, a terroristák eltűntek, s a szeminárium épülete végleg kiszabadult az 1914. augusztus óta tartó lefoglaltságból.

1919. augusztusában sietve rendbetették az épületet. Alaposan kellett takarítani, a vakolatot levakarni, férgektől mentesíteni, fertőtleníteni, mert nemcsak az élősdiek, de a ragályos betegségek bacillusai is elszaporodtak 5 év alatt az épületben. Ez volt a járványkórház; mindenféle ragályos betegség előfordult az épületben. Sok halálozás is történt. Szerencsére a takarítás sikerült, szeptember elején áthurcolkodhatott az intézet s megkezdődhetett újból a rendes intézeti élet az egy épületbe szoruló kis- és nagyszeminárium részére.

A világháború és forradalmi idők is megmutatták, hogy Káuzli Dezső a legsúlyosabb megpróbáltatások idején is keményen állt a helyén, derekasan megfogta a hajó kormányát és erőteljes lélekkel irányította a papnevelés szent ügyét.

IV. A háború után. A világháború után 16 év az ő rektori működésének negyedik és utolsó korszaka. Ez az idő a békés fejlődés ideje, bár ez sem volt nehézségek nélkül.

Az új egyházmegyei törvénykönyv a papszentelés idejét és eddigi szokásait megváltoztatta. Az utolsó évjárat növendékei októberben 6 napos lelkigyakorlat után az alszerpapi rendet vették fel; tavasszal 3 napos lelkigyakorlat alapján a

szerpapi rendet és a tanév végén 6 napos előkészület után a papi rendet. Eddig is nagy gonddal készítette elő ő maga a szentelési szertartást s vezette is, mint archidiakonus, de most különösen nagy szeretettel halmozta el a szeminárium alszerpap és szerpap növendékeit, kik már szépen, rendesen imádkozták a breviáriumot. A szentelés napján ebédre hívta az újonnan felszentelt alszerpapokat és szerpapokat. Nagy gondja volt arra is, hogy a lehető legjobb breviáriumokkal legyenek felszerelve.

Anyagi bajok. Az anyagi bajok jelentkeztek újból. A háború alatt nem lehetett szénkéneget és gálicot kapni. Az új püspök gazdatisztjei nem szívesen vesződték a szeminárium szállójével; nem lehetett trágyázni, nehézségek voltak a megmunkáltatás költségeinek kiutalása körül, késedelmesen történt a kezelés, így a szálló keveset termett, lassanlassan ki is pusztult. Így nemcsak hogy jövedelmet nem hozott, de újabb kiadásokat jelentett. A kipusztult szálló egy része helyett a rektor a „noha“ (noah) néven ismert amerikai direkttermő szállót telepítettett be; emiatt támadták is; de ő azzal indokola eljárását, hogy ez szénkéneg, trágya és gálic nélkül is terem. Minden igyekezete dacára leesett az évi átlag 50—70 hektoliterre. Ebből természetesen nem lehetett 70—80 kispapot eltartani. A sok tanakodásnak az lett a vége, hogy a megyéspüspök havi 2000, később 4000 pengővel volt kénytelen a szeminárium fenntartását biztosítani. Ettől az időtől kezdődik a papság által a szeminárium javára végzett misézés révén nyújtott támogatás is. Sőt 1927-ben a Szent-széktől nyert engedély alapján az örkanonoki stallum jövedelme is a szeminárium javára lett lefoglalva. Öt éven át egyelőre ez az összeg tette lehetővé a szeminárium harmadik emeletének felépítését.

Harmadik emelet. Az erre vonatkozó tervek már 1932-ben elkészültek. Az 1932/33. tanév már úgy indult meg, hogy 1933. május elsején el lehessen kezdeni az építkezéseket. A Gondviselés kegyelméből minden oly jól sikerült, hogy 1933. szeptember közepén bevonulhattak az ötödévesek a III. emelet celláiba. A 24 cellán kívül nagyterem, betegszobák és fürdőszobák is készültek. A kápolna felkerült az I. emeletről a II. emelet egyik tágas termébe; ezt a kápolnát később Rott püspök úr szép falfestményekkel díszítette. Készült a háztetőn egy 60 négyzetméteres terrasz is, hogy a harmadik emelet lakói közelebb legyenek egy kis friss levegőhöz és dohányzási

lehetőséghez, s ne kelljen 150 lépcsőt járniok a kertbe le és vissza, ha kimozdulnak a cellából. Az egész építkezés circa 90.000 pengőbe került, az örkanonoki stallum jövedelme öt éven át a kamatokal együtt fedezte a költségeket. Néhány jó lélek önkéntes adományai is járultak a költségekhez.

Az 5 éves kurzus. Mióta a budapesti hittudományi kar bevezette az ötéves kurzust, a vidéki szemináriumok is foglalkoztak ilyen tervekkel. A lehetőség meg volt erre, mert évről-évre annyi növendék jelentkezett mindkét szemináriumban, hogy szépen ki lehetett válogatni a legjavát s nem kellett félni a paphiánytól. Ezt a tantervátalakító munkát is a rektor végezte. Meghallgatott mindenkit, megtudakolta, hogyan osztották be a tantárgyakat más intézetekben. Aztán készített egy tervet a végleges ötéves kurzus részére, s készített egyet az átmeneti évekre; ez volt különösen nehéz, de ez is sikerült. Sokaknak nem tetszett, hogy a III., IV. és V. éves növendékek mindig együtt hallgatnak; így egyes tantárgyak nem természetes sorrendben követik egymást. Azt felelte erre, hogy ő egész életében mindig a „mínus malum“ — kisebb rossz — elvével volt kénytelen dolgozni, most is a mínus malum-ot kellett választani, mert a tanári állások számát szaporítani nem lehet. Így az általa készített tervet fogadta el a főpásztor és ezt a tervet vette fel az 1934-ben tartott egyházmegyei zsinat. Több vidéki szeminárium is felhasználta ezt a tervezetet, mely kétségkívül alaposan ki volt dolgozva. Mindig szerette az alapos munkát; a jólétben elmerült lélek fél munkája, felületessége mindenkor idegen és ellenszenves volt előtte.

Zsinatok. Mondanunk sem kell, hogy úgy az 1923-iki első, mint az 1934-iki második egyházmegyei zsinat előmunkálataiban és lefolytatásában nagyon tevékeny részt vett, az egyházmegyei zsinati atyák nagy szeretettel környezték a „papát“, ki egyben vendéglátó házigazdája volt a zsinati atyák nagy részének, részint mint rektor a szemináriumban, részint mint kanonok saját úri házában.

Külön épület a kisszemináriumnak. Meg kell emlékeznünk a külön kisszemináriumi épület körüli munkálkodásáról. Midőn Ádám Iván prelátus-kanonok, a szegények nagylelkű atyja 1928. március 27-én meghalt s megürült a ház, melyben lakott, meg volt a lehetőség arra, hogy ezt a házat, mely éppen a gimnáziummal átellenben fekszik, a kisszemi-

nárium céljaira felhasználják. Ez a ház az Egyházmegyei Alap s nem a káptalan tulajdona volt s mint „Agg papok menhelye“ tett volna szolgálatot, ha az agg papok igénybe vették volna. Éveken át alig-alig volt lakója s a megyéspüspök joggal felhasználhatta egy jobb és szükségesebb célra. Ádám kanonok úr hagyatékából restaurálták és a szükséghez képest átalakították. A földszinten elhelyezett káptalani levéltárt átvitték egy másik kanonoki ház földszinti két szobájába s a levéltári helyiségek válaszfalát elbontva, nagyon szép kápolnát lehetett berendezni ennek helyén. 1928. szeptemberében már itt nyílt meg a kisszeminárium, mint a nagyszeminárium „függeléke“. Önálló konyhája, háztartása nem volt: az összes kisszeminaristák reggelire, ebédre, vacsorára bejöttek a régi szeminárium épületébe, itt, — mikor már a létszám emelkedése folytán nem fértek el a nagy ebédlőben, — a földszinti társalgóból átalakított ebédlőben étkeztek az egyik kisszeminárium elöljáró felügyelete mellett. Volt egy „subregens“-ük, aki egyben spiritualisi teendőket is végzett a gyóntatáson kívül s volt egy tanulmányi felügyelőjük, aki a fegyelmi ellenőrzést gyakorolta. Egyébként mindkét elöljáró egyben rendes teológiai tanár volt. A kisszeminaristák összes ügyei is végső fórumban a rektor kezébe futottak össze. Ez az intézkedés is Káuzli Dezső elgondolása volt s ennél jobbat az utódai sem tudtak felmutatni.

Cserkészlet. Hogy hetven éves korában is megtartotta lelki rugalmasságát és a modern élet által követelt újítások iránti érzékét, mi sem mutatja jobban, mint a cserkészlet bevezetése a szemináriumban. Azelőtt is pártolta a rendszeres tornát és testmozgást. De az tagadhatatlan, hogy a cserkészlet gondolata nem tetszett neki eleinte: de mikor meggyőzték őt arról, hogy a fiatal papnak egyben cserkészcsapatvezetőnek is kell lenni, kijelentette, hogy a papnevelő intézetnek minden eszközt meg kell ragadni, amivel előmozdíthatjuk azt, hogy papjaink minél jobb lelkipásztorok lehessenek. Egyéni izlése ellenére, de a jó cél érdekében támogatta a kispapok nyári táborozásait. Egyik évben dr. Szalai Miklós mozgótáborra vitte a növendékek 16—20 főből álló cserkészcsapatát, a másik évben dr. Androsits István a Balaton partján, nem messze a felsőörsi szőlőtől tartott kéthetes táborozást. Bele tudott nyugodni, hogy kispapjainak erre is szükségük van, ez nem egyéni szórakozás, de egy eszköz, amire a jövő ifjúsági lelkipásztoroknak szüksége van.

Aranymise. 1929-ben elközelgett aranymiséjének ideje. Strausz Antal akkori plébános-kanonok kezdeményezésére volt növendékei közt gyűjtés indult meg, hogy egy művészi értékű kehellyel lepjék meg ez alkalomra. A kehely Bittner

A jubileumi kehely.

János aranykoszorús mester budapesti műhelyében tiszta ezüsből készült, szabadkézi, művészi cizelőr munkával, át-tört művű díszítéssel, gazdagon aranyozva, beégetett zománcképekkel, melyek az inkei templom szentélyének ablak-képeit ábrázolják. A kehely talpának külső szegélyén e fel-írás olvasható: RSSMO D. DESIDERIO KAUZLI PRAELATO

ET CANONICO. Belül pedig: ReCtorI et pátri CLerI IVnlorIs saCerDotI IVbllanti ple offert presbyterorVM grata IpsI generatIo. A kiemelkedő betűk a római számjelzés szerint kiadják az 1929-es évszámot. 1500 P-be került. Az ünnepeltetés elől kitért, azért csak Veszprémben levő tanítványai, növendékei jelenlétében történt a kehely átadása. Strausz Antal kanonok-plébános alkalmi beszéd kíséretében nyújtotta át a kelyhet. Könnyes szemmel köszönte meg a szeretet kifejezését. Mindenkit megcsókolt, jelenlevő volt növendékei kézcsókkal fejezték ki tiszteletüket. Jelen voltak: Strausz Antal kanonok-plébános, dr. Wéber Pál kanonok, Szlabey Dezső davidikumi igazgató, dr. Gutheil Jenő, dr. Kis György, Huchthausen Lajos, dr. Iker István, dr. Gludovác József tanárok, dr. Langmár Lipót püspöki titkár, dr. Pfeiffer János szentszéki jegyző, dr. Kovács István succentor, Hanusz Albin, Németh János, Czövek Jenő karkáplánok és Körmeny Béla davidikumi prefektus. Mikor őt üdvözlötték s átadták neki a kelyhet, nagyon meghatódtott a hála láttára. Minthogy nem árulhattuk el, hogy kik adakoztak, e sorok íróját kérte arra, hogy hogy az ő köszönő sorait és fényképét juttassuk el azoknak, kik megemlékeztek róla. Így is történt. Az természetes, hogy ez a kehely is az inkei templomé lett, sőt megrendelte a párját is ciborium alakjában 1636 P értékben szintén Inke részére a magyar szentek képeivel. Az aranymisét a legnagyobb csendben és visszavonultságban lelkigyakorlat keretében a budai lazaristáknál mondotta el minden feltűnés nélkül 1929. június 27-én.

Apostoli protonotárius. A főpásztor is örömet akart szerezni az aranymisés rektornak, s mivel tudta, hogy régi vágya az, hogy az inkei templomot ő konsekrálhassa, bizalmas úton Rómából az iránt érdeklődött, lehetne-e az ő számára privilegium formájában ezt az engedélyt megszerezni. A válasz az volt hogy csak az esetben kaphat felszentelt pap templomszekrálásra engedélyt, ha az a pap egyben káptalani helynök s az egyházmegyében nincs felszentelt püspök. Így a főpásztor kérésére a Szent Atya Káuzli Dezsőt apostoli protonotárius (apostoli főjegyző) méltóságával tüntette ki 1929-ben. A méltóság jelvényeit a főpásztor a székesegyházban ünnepélyesen adta át a kitüntetettnek s melegen megemlékezett róla a körlevélben is. Ez a kitüntetés is őszinte örömet keltett az ő tisztelői körében.

Semináriumi rektorságának 40 éves évfordulója alkal-

mával 1933. március 15-én a kispapok ünnepély keretében hódoltak szeretett rektoruk előtt. Jelen voltak a megyéspüspök, a káptalan tagjai, a veszprémi szerzetesrendek és a világi papság szinte teljes számban. Orbán József V. é. növ. pap, a Pázmány-Kör elnöke méltatta az ünnep jelentőségét. Nyék Sándor növ. pap alkalmi költeményét Szökendy István II. é. növ. pap szavalta el. Rott Nándor megyéspüspök köszöntötte az ősz rektort, kit a jelenlevők serege lelkesen ünnepelt s éljenzett. Így emlékezett meg a ritka jubileumról a Veszprémi Hírlap.

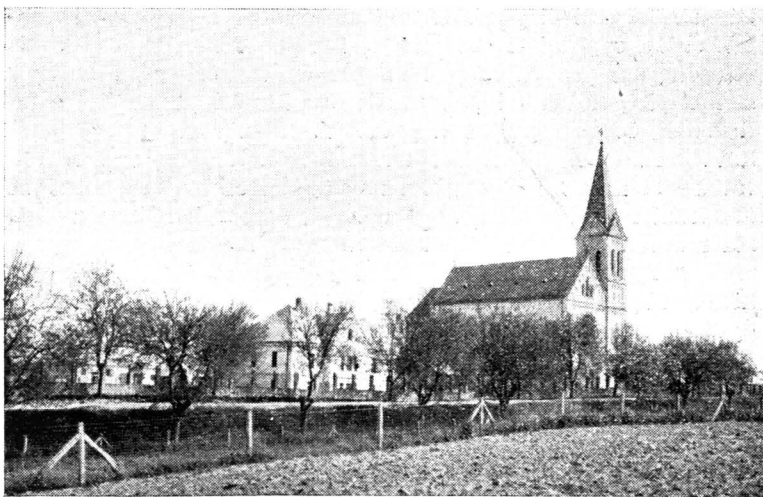
1935. július 12-én meghalt Kránitz Kálmán felszentelt püspök nagyprépost. Miután ő már 1934-ben leköszönt a püspökhelyettesi tisztségről, Káuzli Dezsőt főpásztorunk ki-nevezte püspökhelyettesnek. Most mindenki tudta, hogy a nagypréposti méltóságot is ő fogja elnyerni. Nagyon örült a „vicarius generalis” tisztségnek is. Szokta mondani, hogy elérte azt a legnagyobb méltóságot, amit egy veszprém-egyház-megyei pap elérhet. Nagyon komolyan vette ezt a munkát is, gondosan megnézte az aktákat, amit aláírás végett eléje terezttettek s szokása lett mindig megszámolni és elujságolni: „ma 60 aktát írtam alá”.

Nagyprépost. Régtől fogva mondotta bizalmas körben, hogy addig óhajtja a rektori tisztséget viselni, míg el nem éri a nagypréposti méltóságot. Most, mikor ez is bekövetkezett, lemondott a rektorságról. Fájó lélekkel tette. Szinte egyéniségének lényegéhez tartozott a szeminárium. A nyár folyamán hordatta át a szemináriumban levő bútorait e sorok írója, mikor ő nem volt otthon, íróasztalát, könyvszekrényét, álló íróasztalát, a szalongarnitúrát. Azt is másra bízta, hogy ezeket a bútorokat a kanonoki ház megfelelő szobáiba helyezze el. Talán mindezt azért rendezte így, mert ő nem tudta volna könnyek nélkül végignézni ezt a kihurcolkodást; de talán a szíve is megszakadt volna. Pedig boldogan tekintethetett vissza 42 évi rektori munkájára, mert elmondhatta: „A hitet megtartottam”.

Szeretete és érdeklődése továbbra sem csökkent a szeminárium és a kispapok iránt. Bárki jött hozzá a szeminárium-ból, mindig nagyon szívesen fogadta, élénken elbeszélgetett vele, minden érdekelt, ami a kispapok körében történt. A vizsgákon továbbra is ő elnökölt, erre is nagyon szívesen jött. Utódait a rektorságban (rövid idő alatt három következett

utána) mindenkor szívesen támogatta, ha tanácsért hozzá fordultak.

Negyvennyolc év nem kis idő egy ember életében; ő 48 évet szentelt a veszprém-egyházmegyei papság nevelésének. Szinte egész életét, minden munkarejét, tehetségét, összes képességeit a papnevelés ügyének áldozta minden fenntartás nélkül. Inke mellett ez volt életének minden boldogsága, öröme, sőt talán az örökkévalóságból is a szeminárium fejlődését figyeli legszívesebben. Istentől rendelt, hivatásos papnevelőnek tekintette magát, aki Isten dicsőségére és Jézus Szent Szívének szándékaira tekint, főpásztorának bizalmára támaszkodik és ezen túl nem hagyja magát senki által befolyásoltatni. Nem tekinti az emberek személyét, nem fél senkitől, nem hátrál meg a küzdelmektől, nem retten vissza a támadásoktól. Istenbe vetett hittel végzi munkáját, s a megpróbáltatások egész sorozata sem képes hitét, bizalmát és szeretetét csökkenteni. Méltán állíthatjuk őt a papnevelők példaképe gyanánt, így kell dolgozni a papnevelés terén, minden emberi elismerést figyelmen kívül hagyva, egyedül Isten dicsőségét s a szent célt, a lelkek üdvösségét keresve. Legyen az ő élete példa minden veszprém-egyházmegyei papnak és minden papnevelőnek!

Az inkei templom, plébánialak és melléképület.

Az inkei Jézus Szíve templom felépítése.

1. Templomépítési kísérletek Inkén.

Míg Káuzli Dezső székesegyházi apátkanonok. papnev. rektor e vidék volt lelkipásztora titokban tervezget és gyűjt kedvenc tervének megvalósítására, az Inkén felállítandó templomra és plébániára, addig, érdekes összetalálkozása a törekvéseknek, az inkei hívek is mozgolódnak. Igaz, hogy a Szegedy-család angolkertjében megvolt a régi templom szentélye ahol misét hallgattak, de ez magánkápolna volt. Szerettek volna összehozni egy kis kápolnát, mely az övék, melyből senki ki nem nézheti, ki nem tilthatja őket. Az eszme megindítója a községnek derék jegyzője Molnár István, akinek viszont volt egy jó szelleme, nemesen gondolkodó felesége, Szép Anna. Az ő munkájuk volt, hogy 1905. szept. 24-én Inke és Inkeyantalfa róm. kat. hívei népgyűlést tartottak az inkeyantalfai erdőszélén, Steiner József iharosi esperes-plébános jelenlétében, nem plébánia létesítése, arra nem is mertek gondolni, hanem csak egy kis kápolna építése érdekében. Molnár jegyző a gyűlésen elhangzott beszédében a következőképpen jellemezte az állapotokat: „Nyolc évet töltöttem el már mint jegyző az Önök körében s ezen idő bő alkalmat nyújtott arra, hogy a kath. emberek lelki állapotáról magamnak tiszta képet alkothassak“.

„E nyolc év alatt sajnosan kellett tapasztalnom, hogy községemben az Isten félelme és a vallásosság nemcsak a gyermekek, de a felnőttek és az aggok előtt is alig ismert fogalom s ennek következtében a tiszta erkölcs s a nemes felebaráti szeretet fejlődése is megakadt, sőt annyira visszahanyatlott, hogy ma már a gyermekek azt sem tudják, hogy szülőiket Isten parancsa szerint tisztelniök, szeretniök, nekik engedelmeskedniök és agg korukban róluk gondoskodniök kell. Mert ha ezt tudnák, nem lenne lépten-nyomon annyi panasz a gyermekek durvasága miatt“.

„De viszont a szülők sincsenek tisztában a gyermeknevelési kötelmeikkel, mert különben nem lehetne az utcán alig 4—5 éves gyermekek szájából oly megbotránkoztató, aljas kifejezéseket hallani.“

„Ezen kívül a szülők és felnőttek szinte versenyeznek a cifra káromkodásokban s a legények is azzal igyekeznek felülmúlni társaikat, hogy az Istent cifrázottabb, ocsmány kifejezésekkel merik illetni és csak akkor hunyászkoznak meg, ha betegség ágyhoz szegezi őket stb.“

„Mindezen most említett és még igen sok felsorolható hibáknak okát én abban találom, hogy községeink felnőtt kath. lakói csak igen ritkán, a gyermekek pedig még ritkábban, vagy egyáltalában nem juthatnak templomba, nem hallgathatnak predikációt és nem részesülhetnek szentmisében, mert sem Inkének, sem Antalfának temploma nincs s mert Inke község a 11 km-re fekvő iharosi, Antalfa pedig a 9 és fél km-re fekvő miháldi plébániához tartozik. Az egész heti erős munkában elfáradt ember ekkora utat restell vasárnap megtenni, mert neki a vasárnap pihenőül is szolgál.“

„Mily feltűnő különbség van egy templommal bíró és egy templomot nélküli község lakói között! Az előbbieket Istenfélőbbek, erkölcsösebbek, tisztellettudóbbak, tanultabbak, okosabbak, önállóbban gondolkodnak. A gyermekek szülőiket szeretik, a munkaképtelen agg apák, anyák naponkint templomba járva imádkoznak, áldást kérve gyermekeikre s előkészíthetik útjukat a túlvilági életre. stb.“

„Mindezek megszívlelése után azon magasztos és egyzsersmind hazafias célt tűztem ki magam elé, hogy az inkei körjegyzőséghez tartozó Inke vagy Antalfa községben felállítandó egyszerű róm. kath. templom építési ügyében a kezdő lépéseket megtegyem.“

„Nagy nehézségekkel jár ugyan e nemes és szent cél kivitele, mert ma még e szent célra egy fillérrel sem rendelkezünk, de mert mondhatjuk, hogy hazánkban az Isten imádására emelt szentelt hajlékok nagy részét az áldozatkészség emelte, bízzunk mi is Isten segítségében és a jó szívek áldozatkészségében... Különösen az ifjúság vallás erkölcsös nevelésének ügye a nemzeti fejlődés legfontosabb kérdése, melyért áldozatokat hozni az igazi vallásos és hazafias érzés sohasem vonakodhatik.“

A költségeket az inkei és antalfai hívek, a csurgói járás

főurai, a főpapok áldozatkészsége és a sajtó útján intézendő gyűjtés által remélték előteremteni.

Megválasztották az intéző- és felügyelőbizottságot. Az előbbinek elnöke Steiner József esperes, alelnöke Müller Károly kasznár, pénztárnoka Herzsényák Ferenc állami igazgató-tanító, ellenőre Czippán János inkei községi bíró, jegyzője Molnár István körjegyző lett. Bizottsági tagok Somogyi János inkeyantalfai községi bíró, Német János ifjú inkeyantalfai, Mihácz Imre inkei lakosok. A felügyelőbizottság elnökévé Kacs Kovics Lajos csurgói főszolgabíró, bizottsági tagokul Percze Rókus intézőt, Halász Lajos ispánt és Márton György inkeyantalfai lakost kérték fel.

A szemtanuk elbeszélése szerint a lelkesedés igen nagy volt. Ki pénzét, ki malacát, ki borjúját, ki meg tehenét ajánlotta a szent célra. Mikor pedig az áldozatot csakugyan meg kellett hozni, akkor természetesen a tehénből malac, a borjúból bárány, a malacból meg csirke sem igen akart lenni.

A megválasztott tisztviselők mind örömmel vállalták a megbízatást. Kacs Kovics Lajos csurgói főbíró is október 10-i kelettel kedves sorok kíséretében elfogadja a tisztséget, köszöni a beléje helyezett bizalmat és Isten áldását kéri az intéző bizottság működésére. „Adja a Mindenható, úgymond, hogy a kitűzött szent cél minél előbb megvalósulván, a megtévelyedett nyáj a felépült templomban Istenhez visszavezéreltessék.”

Molnár István a gyűjtéshez ajánló scrokat szerkesztett. Statisztikai adatokkal bizonyítja a templom szükségességét, hivatkozik a helybeli hívek szegénységére, mely miatt magukra hagyatva a tervet megvalósítani nem tudják. Úgy, hogy a bizottság teljesen felkészülve várta a püspöki jóváhagyást, hogy annak vétele után azonnal a cselekvés terére lépjen.

Steiner esperes október 15-én fel is terjesztette a gyűlés jegyzőkönyvét a veszprémi egyházmegyei hatósághoz.

Különösnek tetszik neki, írja, hogy inkei hívei nélküle és tudtán kívül kezdeményezték a dolgot, de másrészt örül, mert látszik a hívek vágya Isten után. „Mióta én ezen szegény inkei híveimnek lelkipásztora vagyok, írja tovább, sokszor szomorúság fogott el az ő elhagyatottságuk s lelkiállapotuk miatt. Gondolkoztam a mód felett, miként lehetne ez állapotokon segíteni, de megvallom, hogy templomépítésbe magamtól nem mertem volna belekezdeni.” (Püspöki levéltár 4035/1905).

Mint a hideg zuhany jött 1905. november 24-i kelettel az egyházmegyei hatóság válasza, hogy a népgyűlés határozatához, minthogy abban az egyházmegyei hatóság jogairól említés sem történik, minthogy továbbá arról sincs szó, hogy a netán építendő templomban miként lenne az istentiszteletről gondoskodva, az egyházmegyei hatóság hozzá nem járulhat.

Az esperes lelkipásztori tapintata nem engedte, hogy e választ az intéző bizottsággal tudassa, nem akarta őket mindjárt a kezdet kezdetén elkedvetleníteni, hanem 1906. február 14-én újra felírt, hogy a népgyűlés jegyzőkönyvében az egyházmegyei hatóság jogairól azért nem történt említés, mert egészen természetesnek tartották és előre is biztosítják az egyházmegyei hatóságnak minden rendelkezését. S ha templomot nem is tudnak építeni, legalább egy kápolnácskát szeretnének, ha másra nem, arra, hogy karácsonyi és húsvéti gyónásukat és áldozásukat ott elvégezhessek s hogy legalább ezen alkalmakkor ott szentmisét hallgathassanak. Erre már válasz nem jött. Inkén pedig csak vártak, vártak, először türelmesen, aztán türelmetlenül, míg végre Molnár Istvánné, az ügynek leglelkesebb szorgalmazója végre felutazott Veszprémbe, hogy személyesen érdeklődjön az ügy állásáról. Itt aztán oly kellemes meglepetés érte, hogy szinte magán kívül volt örömében.

Az egyházmegyei irodából ugyanis elküldték Káuzli Dezső apátkanonok úrhoz. A kanonok úr előbb megkérdezte, tud-e hallgatni, mert az ügy egy kicsit még korai. S midőn a kérdezt legalább egyelőre hallgatást ígért, a kanonok úr hosszan és részletesen elmondta minden tervét. Hogy már régóta tervezget és gyűjt, hogy Inkén nem kápolnácskát, hanem egy szép és nagy templomot építtessen, és melléje plébániát alapítson. Molnárné azonnal felajánlotta férjét, aki, ha itt lesz az idő, az ügyek vezetését szintén díjtalanul kész örömmel fogja vállalni. Molnárné azt mondta, hogy midőn a több órai beszélgetés után a kanonok úrtól kijött, úgy érezte, hogy ő a legboldogabb asszony a világon. Itthon persze titkolni bajos volt a dolgot, annyit mindenki megtudott, hogy csak türelem, lesz Inkén templom is, plébánia is anélkül, hogy akár a főurakat, akár a főpapokat, akár a félvilágot végig kellene koldulniok. Ez a beszélgetés legalább egy egész évvel siettette Káuzli kanonok urat tervének kivitelében. Ez az egy év is rendkívül sokat jelentett, hisz a templomépítés befejezése még így is belenyúlott a világháború első éveibe.

2. Káuzli Dezső apátkanonok tervezgetései.

Amint jeleztük, az inkei róm. kath. plébánia restaurálásának terve már akkor megfogalmazott Káuzli Dezső lelkében, mikor ő még iharosi adminisztrátor volt.

Már akkor minden követ megmozgatott, hogy Inkén önálló plébána létesüljön s az első sikertelenség nem vette el a kedvét. Mert másoknál hiába kopogott, arra az erős elhatározásra gerjedt, hogy ha a jó Isten segíti, majd alapít az inkeieknek plébániát ő maga. Mikor 1901-ben első hírért vette tényleges veszprémi kanonokká történt kineveztetésének, amint maga mondta, a legelső gondolata az volt, „no, lesz Inkén plébánia“. E terve ettől fogva életének olyan aranyfonala lett, amelyet folyton font, melyben állandóan gyönyörködött. Ha esténként kifáradva, az élet sokféle kellemetlenségeitől elkedvetlenedve hazatért, szemináriumi lakásán elővette a papirost, írót s lelki szemei előtt megjelent egy szép templom, plébániaház, „ennyi pénzem van, ebből kikerül ez, ebből az, hiányzik még ez, stb.“ Így készült hosszú évtizedeken át az inkei templom és plébánia papírcson, előre kitervezve, a legalaposabban meghányva-vetve mindent. Ez a tervezgetés, számígtatás volt legkedvesebb szórakozása, mely legkomorabb órát is megvidámitotta. Nagy terveit azonban nem árulta el senkinek mindaddig, míg az inkeiek templomépítési szándékáról nem értesült. Ekkor már kénytelen volt, hogy nyilatkozzék, de ekkor is hű maradt elvéhez, „lassan, de biztosan“. Molnár jegyzőnével folytatott beszélgetése után még évek teltek el, míg elérkezettnek látta az időt, hogy a tettek terére lépjen.

Tanácsolták sokan, hogy először építtesse fel a plébániaházat, gondoskodjék lekipásztorról, az azután majd utána jár, hogy legyen templom is. Ő másként gondolkodott. Először elvégzi a nagyobbat, a nehezebbet, azután a könnyebbet. Az 1914-ben kitört világháború neki adott igazat.

Krebsz János fővárosi műépítésszel elkészíttette a templom tervezetét „azon ékítményekkel, melyek a veszprémi székesegyházon már szemlélhetők“. A tervet Fieber Henrik egyházművészeti szakértővel felülbíráltatta, azután az 1910. év derekán Steiner József iharosi esperes-plébános útján megindította a tárgyalást az érdekeltekkel.

3. A templomépítés jogi előkészítése.

Steiner esperes úr érdeméből olyan szerencsés helyzetben vagyunk, hogy ezen ügyre vonatkozó minden irat előttünk fekszik. Érdekes lesz ezek alapján megismernünk a dolgoknak egész történetét. Nem csak érdekes, hanem tanulságos is. Megbecsülhetetlen útmutatás azoknak, akik hasonló építkezésekbe kezdenek. Megismerjük belőle az alapítónak nem csak nagy lelkét, hanem nagy bölcsességét, előrelátását, körültekintését és mindenekfelett bámulatos energiáját is. Látnuk belőle, hogy nagy dolgok létesítésére nem elég csak a nagy pénz, hanem kell oda nagy lélek, nagy ész is.

Sokszor hangoztatta az alapító, hogy némi kis „gikszerék” soha sem ártanak a jó ügynek. Jótékonyan hatnak annak fejlődésére. Inkén már a kezdet kezdete gikszerékkel indult. A „nyitány” ugyanis a következőképpen hangzott:

„Főtisztelendő Esperes Úr!

Élő szóval kifejezett szándékomat írásban is megörökíteni óhajtván, tisztelettel jelentem, hogy Isten dicsőségére, az inkei és inkeyantalfai hívek, nemkülönben e két község határában levő terjedelmes uradalmak róm. kath. cselédsége, közel kétezer hívő lelkiüdvének előmozdítására, hajlandó vagyok Inkén templomot emelni és plébániát létesíteni, ha a nevezett hívek és nagybirtokos urak, egyházi és világi hatóság előtt egyformán érvényes okmány erejénél fogva kötelezik magukat arra, hogy: a) a templom, plébániaház, melléképületek, kerítések, kút, stb. építéséhez szükséges kézi- és igánszámokat megadják, b) a templomot, plébániaházat, melléképületeivel, kerítésekkel, kúttal, stb. együtt örök időkre fenntartják, c) a kántor, toronyóragondozó, ostyasütő, harangozó és egyházi fizetéséről örök időkre gondoskodnak, d) a plébánosnak évenként, negyedéves előleges részletekben, önmaguk által teszendő évi egyezer koronát fizetnek. Felkérem Főtisztelendő Esperes Urat, hogy jelen elhatározásomról nevezett községek róm. kath. híveit, valamint a nagybirtokos urakat alkalmas módon értesíteni és ajánlatom elfogadásáról, vagy esetleg annak visszautasításáról engem folyó évi augusztus 31-ig bizonyossá tenni szíveskedjék.

Alkalmatlanságomért bocsánatot kérve és ennek az el-

hagyatott szegény népnek lelki ügyét buzgó imáiba ajánlva, kiváló tisztelettel maradtam a Főtisztelendő Esperes Úrnak

Varasd-Teplic, 1910. július 24.

készséges szolgálja:

Káuzli Dezső

apátkanonok, papnev. kormányzó.

Ezekon kívül még kívánta 1., az iharcsi plébános nyilatkozatát, hogy Inkéről és Inkeyantalfáról minden kárpótlás nélkül lemond, a miháldi plébános nyilatkozatát, hogy Fazekasdencs pusztáról minden kárpótlás nélkül lemond.

E két utóbbi nem ütközött semmi nehézségbe, hanem a többi sok pontoktól az érdekeltek megijedtek. Maga Steiner esperes félt legjobban a dologtól. Ő végtelenül jólelkű ember volt, aki a szegény népet szinte a lágyszívűségig szerette s őket a megterheléstől a lehetőségig kímélni akarta. Maga minden áldozatra kész volt. Örömmel lemondott inkei és inkeyantalfai jövedelmeiről. Az inkei plébániát az alapító után senki jobban nem óhajtotta, mint ő. Azokból a pontokból azonban szeretett volna minél többet lealkudni, igaz, hogy ő legjobban ismerte a körülményeket, az inkei és antalfai nép nagy szegénységét. Azzal is számot vetett, hogy a szekeres napszámok teljesítése egy olyan helyen, hol a vasútállomás helyben van, nem oly nagy dolog, de Inke 17—18 km-re van a vasúttól. Ilyen messziről meghordani annyi kavicsot, márványt, követ, kőport, cementet, vasat, meszet stb., úgy hitte, hogy ez felülmúlja a szegény inkei hívek teljesítőképességét.

Az első pillanatban a nagybirtokosok sem lelkesedtek valami túlságosan az ügyért. Féltek a tehertől. Mert a nép nagyon szegény, nem csak az építési, hanem a fenntartási terhek nagyobb része is rájuk esett. Már akkor elhatározta ugyan az alapító, hogy a plébánia fenntartására fog letenni 20.000 korona alapot, de amint mondotta, erről a Visitatio Canonicáig nem akart szólni, hogy majd lássa a nép, hogy nem csak hogy be nem csapta őket, hanem még többet adott, mint amennyit ígért. Különben is ezen alap kamatait csak a jelentősebb tételek fedezésére szánta, a kisebb javításokat, valamint a kézi és szekeres napszámokat mindenkorra az egyházközségre óhajtotta ruházni.

A nagybirtokosok húzódozása után már a köznéphez sem volt sok reménye. Számolt azzal, amint maga írja, hogy „a

nép, uraságaitól vezéreltetve vissza fogja utasítani ajánlatát“. Bántó „gigszerek“ voltak ezek, melyek nagyon elkedvetlenítték az alapítót. Maga írja 1910. augusztus 4-én Steinerhez, hogy életének egyetlen célját látja kompromittálva s azt hiszi, hogy ilyen fogadtatás után száz ember közül kilencvenkilenc visszavonta volna ajánlatát, de azért ő ezt most még nem teszi. Mindamellet azokból a pontokból egy betűt sem engedett. Steiner espereshez július 22-én kelt levelében gyönyörűen kifejti és nagyszerűen megokolja álláspontját. „Az inkeiekkel én aligha úgy nem járok, írja, mint a veszprémi keresztényszocialistákkal. Törte őket a görcs, hogy ők szívesen építenének maguknak házat, ha találkoznék valaki, aki a készpénzkiadásokat fedezné. Nagynehezen összekoldultam nekik a szükséges pénzszeget, magam is adtam 1000 koronát, s mikor a pénz együtt volt, azzal fizettek ki, hogy ők bizony nem dolgoznak ingyen senkinek. Most itt van a pénz, de házuk nem lesz talán soha.¹⁾ Az inkeiek is ezelőtt 5—6 évvel maguk akartak templomot építeni. Most pedig, mikor ajánlkozott egy balek, aki a templomépítést magára vállalja, most meg még a kézi- és igásnapszámokat sem akarják teljesíteni. Pedig ez nálam „conditio sine qua non“. Ha a nép az uradalmakkal együtt a kézi- és igásnapszámokat magára nem vállalja, úgy ne is vegyenek fel jegyzőkönyvet, tessék feloszlalni a gyűlést, akkor én Inkével leszámoltam örök időkre. Hisz méltóztatott bizonyára olvasni Gr. Zichy János kultuszminiszter döntvényét, melynek értelmében a patronus jogosítva van a néptől még per útján is behajtani a kézi- és igásnapszámok értékét. Örökös per és kellemetlenség lenne az inkei plébánián minden építkezés és javítás alkalmával, ha a nép az anteaktákból ki tudná mutatni, hogy ő már a templomépítés, illetőleg a plébánia megalapítása alkalmával is fel volt mentve a kézi- és igásnapszámoktól. Ez megölné a plébános békéjét és nyugalma örök időkre. De annak a kézi- és igásnapszámok teljesítésének erkölcsi értéke is van. Az a nép, mely dolgozik, izzad, fárad templomának építése körül, az templomát szereti, azt magáénak tartja, őrzi, óvja, ha szükséges, javítja, ha szép, öröme telik benne. Míg, ha egy kész templomot kap, az idegen lesz rá nézve, talán eljár bele szentmisére, de fenntartani nem fogja soha. Épen azért én azt szeretném legjobban, ha a nép nem váltaná meg a kézi- és

¹⁾ Megépítették később rendesen a székházat.

igásnapszámot, hanem természetben nyujtaná, úgy szolgálná le. De ha megváltja is, az sem lesz számára elviselhetetlen teher. A nép ma nem szegény, szegény az intelligencia. Ma a földműves nép drágán értékesíti mindenét. A napszám meg pláne oly méregdrága, hogy borzasztó. Ha felvesznek kölcsönt, pl. az alapítványi hivatalnál tíz esztendőre, és tíz esztendőn keresztül minden inkei és inkeyantalfai munkabíró fiú, leány, férfi, asszony évenként csak 5 (olvasd öt) nap-számnak árát befizeti a kölcsön törlesztésére, nem hiszem, hogy tíz év múlva egy fillér adósságuk is legyen. Pedig, ha én eddig szerzett és még 8—10 évig szerzendő összes vagyonomat felajánlom Istennek az ő lelkük üdvösségéért, tőlük is elvárhatom, hogy 8—10 éven keresztül évenként legalább 5 napot dolgozzanak saját lelkük üdvösségének elnyeréséért. Ime, édes barátom, ide zsugorodik össze az az elviselhetetlen teher. Hogy a dolog kissé nehezen megy, az nem a szegénység rovására irandó, hanem onnét magyarázható meg, hogy ez a szegény nép valóságosan lelki vakságban szenved, lelki üdvének értékét nem ismeri, azt nem becsüli, érte áldozatot hozni nem akar! Ha ezt a lelki vakságot sikerül meggyógyítani, úgy fog menni minden. De ha ez gyógyíthatatlannak bizonyul, úgy én a dolgon nem segíthetek. A mennyek országa erőszakot szenved, csak az erőszakosok nyerik el azt! Én helyettük erőszakos nem lehetek.“

Július 23-i kelettel pedig így ír: „Ha a nép nekem most egy minden hatóság által elfogadható hiteles jegyzőkönyvet nem ad vagy ajánlatomat kritizálja, bírálhatja, becsmérli: úgy nem jövök hozzájuk még egyszer könyörögni, hanem elviszem plébániámat oda, ahol azt majd nem csak szívesen fogadják, hanem esetleg meg is köszönik. Épen ezért kedves barátomat is nagyon kérem, hogy a gyűlés elején komolyan figyelmeztesse a nemzetet, hogy komolyan viselje magát, mert valamint kilencszáz esztendő alatt nekem jutott először eszembe, hogy százezrekre menő áldozatot hoznak az ő lelki üdvük előmozdítására, úgy ha most e kedvező alkalmat elszalasztják, várhatnak megint vagy kilencszáz esztendeig, míg ismét hasonló szerencsében részesülhetnek. Jó lesz nekik felhozni azt is, hogy kedves Barátom és Nagy Virgil már meghozta a maga áldozatát. Áldozzanak tehát ők is. Utódaik áldani fogják áldozatkészségüket. A gyűlés után egypár szó táviratot kérek, hogy tudjam, széna-e vagy szalma. Ha az eredmény kedvező lesz, úgy, ha kedves Barátom jónak látja,

augusztus első napjaiban elmegyek majd Nagy Virgilhez (a miháldi plébános) és az uraságokhoz, kérve az ügy további szíves támogatását. Ha azonban az eredmény szalma lenne, úgy Inke nem lát engem soha, de talán Iharos sem.“ Néhány nappal később ugyancsak Steinernek írja: „Minél többet gondolkodom erről a dologról, annál jobban látom, hogy nagy fába vágtam a fejszemet, mikor az inkeiekkel kikezdttem... Egyébként tegyen kedves Barátom legjobb belátása szerint, De ne keseredjék el, bármennyire csúffá legyünk is téve. *Én Isten akarata ellenére még plébániát sem akarok alapítani.*“

Steiner esperes az ezen ügyben 1910. július végére tervezett népgyűlést nem merte megtartani. Nem találta még elég érettnak a helyzetet. Közben pedig mind ő maga, mind Molnár István inkei körjegyző, Herzsenyák Ferenc inkei állami isk. igazgató, valamint Radovics László iharosi káplán minden követ megmozgattak, hogy a népet és az érdekelteket jobb belátásra bírják. Mindamellett még szeptember végén is nagyon lehangoló információt volt kénytelen Steiner az alapítónak küldeni. Meghatd az a válasz, amit az információra Steinernek írt: „Alig volt levél még életemben, mit hat héten keresztül oly türelmetlenül vártam volna, mint tegnap érkezett szíves levelét s most, mikor az megérkezett, mégis olyanféleképen érzem magamat, mintha azt kívánnám, bár csak annak tartalma előttem örökre titok maradt volna! Mert-hogy az én templomépítési tervem ennyi méltatlan felháborodásnak legyen szülőanyja, azt még álmodni sem mertem volna soha! Kinek kell tehát tulajdonképpen az a felajánlott templom? Talán néhány jólelkű öregasszonynak, kiket talán okosabb dolog volna Inkéről kitelepíteni, mint ott számukra templomot építeni! Tessék meghinni, másnak nem is kell! De ez engemet annyira mégsem bosszant. Mert végre is nekem jogom van az inkeieknek templomot felajánlani, nekik joguk van azt el nem fogadni. Igaz ugyan, hogy ezen visszatüteményezésével évtizedeken szőtt ábrándjaim foszlanak s-ét, de mégis bele kell nyugodnom, hogy gazda nélkül számítottam: s ha az inkeiek az én ábrándjaimat megvalósítani nem engedik, csak jogukkal élnek és nekem egyáltalában nincs jogom ellenük panaszkodni. De azok a meg nem érdemlett „bökődések“ nagyon is fájnak... Én még többet akarok tenni, mint a patronusok egyáltalában áldozni szoktak. Mutassanak nekem csak egyetlenegy patronust Magyarországon, ki a plébániatemplomot nemcsak felépíti, de órával, harangokkal, or-

gonával, padokkal, oltárokkal és az összes belső felszerelésekkel ellátja és még alapítványt is tesz mindezek fenntartására! Ilyent aligha fog találni... Mutasson nekem széles Magyarország egyetlenegy plébániatemplomát, hol a kézi- és ígásnapszámokat úgy az építésnél, mint a fenntartásnál nem a nép szolgáltatta..." A nagybirtokosoknak pedig a következőket üzeni: „A hatvanas években egy jólelkű nyitrai kanonok szülőfalujában iskolát akart építtetni. A tanító fizetése nagyrészt a helybeli földbirtokosra nehezedett volna. Ez félve a kiadásoktól, a kanonokot megakadályozta szép tervének kivitelében. Tizenöt év múlva a földbirtokost halva találták saját erdejében. A vizsgálat beigazolta, hogy egy helybeli 24—25 éves vadász lőtte le, egyike azon szerencsétleneknek, kiknek a vallás erkölcsös nevelését éppen az ő zsugorisága akadályozta meg. Abban az időben ezt a tanulságos gyilkosságot nagyban szellőztették a kath. lapok. De úgy látszik, hogy az ilyen szomorú eseteket csakhamar elfelejtik. Pedig ha majd a szociáldemokrácia szele végigseper Somogyvármegyén is, akkor majd jól esnék egy minden ízében vallásos és Istent félő cselédség, mely nemcsak nem kel fel ura és gazdája ellen, de még ha a szükség úgy kívánja, kész is őt megvédelmezni... Ami végre kedves Barátom azon kérését illeti, hogy ne hagyjam el azt a szegény inkei népet, e kérésre csak azt válaszolhatom, hogy eszem ágában sincs elhagyni. sőt inkább fel akarom emelni. De 120.000 koronát, (ennyit irányoztam elő az inkei templomra), még kedves Barátom kérésére sem vagyok hajlandó a sárba dobni. Pedig bizonyára a sárba dobnám, ha elengedném a kézi- és szekeresnapszámokat. Inkén már egy templom elpusztult, mert nem gondozta sem az uraság, sem a nép. Nem akarom, hogy az én templomom is e sorsra jusson. De miként már fentebb is említettem, nincs Magyarországon plébániatemplom, melynek építéséhez és fenntartásához a nép kézi- és szekeresnapszámot nem szolgáltatna. Mit gondol kedves Barátom, mi lenne akkor, ha e nép csupa lágy szívűsügből fel lenne mentve a kézi- és ígásnapszámok teljesítése alól. Először is mindjárt az építkezés alatt felemelnék a kézi- és ígásnapszámok árát. Másodszor (s előttem ez a fő, az elsőt csak az építőmester sugalmazta, ki már három templomot épített), sohasem állnának ki, mikor a templom javítást igényel s örökös bíráskodás, perpatvar lenne a plébános és a nép között. Ezt akarom én gyökeresen megakadályozni, mikor azt hangsúlyozom, hogy a

templomépítés *conditio sine qua non*-ja, hogy úgy az építésnél, mint a fenntartásnál a kézi- és ígásnapszámokat szolgál-tassák ki, illetőleg erre magukat kötelezzék. Az a néhány ezer korona, mit a napszámok képviselnek, nálam különbséget nem csinál. Mert akár rá költök az inkei templomra 120, akár 125 ezer koronát, az nálam abszolúte nem számít, *hisz mindaddig, míg csak az inkei plébánia tisztességesen elkészítve és megalapozva nem lesz, úgyis minden megtakarított és megtakarítandó filléremet Inkére szántam.* De meg kell ezt tennem, ha nem akarom a leendő plébáncst örökös veszekedésnek, épülő templomomat pedig az idő előtti elpusztulásnak kitenni. Ezt pedig nem akarom, nem akarhatom. Megbeszéltem a dolgot Reinerrel,¹⁾ kit nem kevesebb kötelék fűz Inkéhez, mint engem. Azt mondja: Károsabb jótéteményt nem gyakorolhatnék, mintha felmenteném a népet a kézi- és ígásnapszámok teljesítése alól. Ez a ballépés tönkre tenné összes üdvös intézkedéseimt. De azt is hozzátette, hogy ő, ha úgy bánnának vele, mint velem bánnak, ajánlatát már régesrégén visszavonta volna.“

„A szentpéterieknek méltóztassék alkalomadtán megmondani, hogy az inkei templom hozzájuk átplántálva nem lesz soha. Van annak már más helye, hol szörnnyűködve tárgyalják, hogy az inkeiek még a kézi- és ígásnapszámokat sem akarják megadni, holott ők kész örömmel és hálás szívvel fogadnának ilyen ajánlatot. Egyelőre ezek ugyan le vannak intve, de nem lehetetlen, hogy én is úgy járok, mint Szilveszter pápa; nem annak kell adnom a koronát, akinek szántam, hanem annak, akinek a jó Isten parancsolja.“

„Még egyet! Nincs ugyan hajlandóságom magamat kitenni semmiféle inzultusnak, de azért, ha látnám, hogy tisztára azon fordul meg a dolog, hogy elmegyek-e Inkére népgyűlést tartani vagy nem: talán rá tudnám magamat szánni egy legutolsó kísérletre. Különben majd meglátjuk, mit fog szólni a felséges nép október 9-én. Én ettől az értekezlettől még remélek valamit. Ha észre térnek, jó, ha nem, lelük rajta. Azt azonban ezen esetben is írásban kérem tőlük, hogy ajánlatomat nem fogadták el. Hadd lássa a késő utókor a mai generáció kislelkűségét és gyatraságát.“

Ettől kezdve a helyzet enyhült. Az október 9-i gyűlésből

¹⁾ Reiner Gyula apátkanonok, volt iharosi házikáplán, a helyzet alapos ismerője.

ugyan még nem lett semmi, de közben lejötték az építőmesterek, informálták a népet a kézi- és igásnapszámokról, ezzel megtört a jég. Október 17-én már azt írja Káuzli: „azt látom, miszerint Inkén ma már annyira rendben megy minden, mint a karikacsapás.” S hogy az építőmesterek elragadtatva tértek vissza.

1910. október 23-án csakugyan megtartották a sorsdöntő népgyűlést, mely az alapítónak minden kikötését örömmel, egyhangúlag elfogadta s a nép magát és utódait azok teljesítésére örök időkre kötelezte. A gyűlés jegyzőkönyvének ez a része így hangzik: „az összegyűlt hitközségi tagok ezen páratlan áldozatkész ajánlatra nagy öröm és lelkesedés között, kivétel nélkül, egyhangúlag elhatározták, hogy az ajánlatot végtelen köszönettel és hálával elfogadják, és határtalan hálával és örömmel az Apátkanonok úrnak köszönetüket nyilvánítják, annál is inkább, mert teljesen tudatában vannak annak, hogy az erkölcsnemesítés és vallásos érzés ápolására, sőt a hazafias köteleességtudás és rend ápolására is igen nagy tényező leendő a plébánia létesítése.” A jegyzőkönyvet a nagybirtokosok sem fellebbezték meg, sőt Szegedy Sándor báró képviseltette is magát a gyűlésen Müller Károly kasznárral. A jegyzőkönyv aláírásával Inke és Inkeyantalfa lelki életének sötét egén feltűnt a hajnalpír s e két közég védőszellemei bizonyára örömnünnepet ültek az égben.

Jó ízű humorral szokta elbeszélni az alapító, hogy mikor e gyűlés után először Inkére jött, szemrehányólag emlegette a híveknek, hogy annyi huzavona után merték csak elfogadni ajánlatát, azok önérzetesen kikeltek, hogy „ki lehetett az a gazember, aki nagyságos úrnak ilyet mert írni?” Nem tudták, hogy jó esperesük volt a tettes. Hogy azonban az esperesnek volt igaza, megmutatták bőven a következő esztendő is.

E gyűlés jegyzőkönyve volt az első hivatalos jelentés a főpásztorhoz az inkei templomépítésről. Hornig Károly veszprémi püspök úr azért ezen alkalommal mond köszönetet az alapítónak. „Felhasználok, úgymond, az alkalmat, hogy Nagyságodnak ezen szép és áldásos eszméjét, melyről e felterjesztés által hivatalos tudomást nyerek, őszinte köszönetemet fejezzem ki, azért is, mert e szándékban újjólag bizonyítékát látom azon gyengéd egyházi szellemnek, melyet Nagyságodban régóta ismerek és tisztetek.” Azután Inkey József báró úrnak is kegyes gondjaiba ajánlja a főpásztor az inkei

plébánia ügyét: Káuzli Dezső veszprémi székesegyházi kanonok november hó 30-án kelt felterjesztésében azon szándékát közli velem, illetőleg annak kivitelére engedélyt kért, hogy Inkén, az iharosi plébánia leány-egyházában saját költségén önálló plébániajavadalmat alapíthasson, mely engedélyt annál örömeztőbb adtam meg, mert ama vidék kath. híveinek szükségletét, tekintve a népesedési viszonyokat, az illető lelkipásztorok minden buzgósága dacára is eleddig csak nagyon hiányosan lehetett kielégíteni. Mely sajnos tapasztalat fenn-tisztelt Kanonok urat, ki régebben mint iharosi lelkész, ott majdnem egy évtizedig működött, arra bírta, mikép ezen valóban régóta égető bajokon azáltal iparkodjék segíteni, hogy Isten segítségével e tájak kath. népének önálló, külön plébániát szervezzon. E helyzet és a vallási és tanügyi viszonyok ezen nem egy tekintetben szomorú volta sokkal ismertesebb Méltóságod előtt, semhogy tiszteletteljes meggyőződés szerint saját részéről is örömmel ne fogadná a kanonok úrnak e kegyeletes szándékát, melyet ezennel Méltóságodnak, mint az iharosi plébánia kegyúrnak bejelenteni és annak kivitelére jóakarátú, hathatós támogatását kérni szerencsém van. Tehetem ezt annál könnyebben, mert tudom, hogy Méltóságod is azon gondolattal foglalkozni méltóztatik, hogy az ottani kath. népnek vallási elhanyagoltságán is némileg azáltal segítsen, hogy bizonyos napokon saját házi kápolnáját előttük megnyissa. Mely óhaj azonban bármily szép és nemes és tiszteletre, elismerésre méltó, a közszükségletet mégsem elégíti ki oly módon és mértékben, amint az csak egy rendes plébánia szervezése által történhetik. Miért is Káuzli kanonok úrnak szándékát is csak teljes elismeréssel fogadhatom“. A továbbiakban még megjegyzi a főpásztor, hogy ami járandóság a kegyúrtól eddig Inkeyantalfára és Fazekasdencs részéről az iharosi vagy miháldi plébánosoknak járt, az az új plébánia létesítésével az inkei plébánost illeti.

Inkey József báró 1910. december 27-én kelt válaszában teljes tisztelettel tudomásul veszi az új plébánia alapítását, mint magánember is hozzá akar járulni a szent cél megvalósításához. Mint birtokos, semmiféle hitközségi kötelezettséget nem vállal. Az új templomnak azonban egy, a célnak megfelelő új orgonát óhajt ajándékozni. Továbbá az Inkeyantalfa révén az iharosi plébánosnak járó 2 öl fát nem fogja Iharostól elvonni, (időközben azt bizonyos szőlőbirtokokkal megváltották). hanem, „mint folytonos restitutio in integrum

mot" a sajátjából fogja évenként az inkei plébánosnak megteríteni. (Egyházmegyei levéltár, 5485/1910. sz.)

A 2 öl fát az alapító köszönettel fogadta, a báró úr azt évről-évre ígéretéhez híven fizeti is, de az orgonát kerekén visszautasította. „Én senkitől ajándékot el nem fogadok, írja Steinernek 1911. október 24-én. A kézi- és szekeres napszámok a népet terhelik, az orgona pedig én rajtam könnyítene. Báró úr, ha már ígérni akar valamit, ígérjen a népnek, ne nekem. Nekem nem kell semmi.“

Az új plébánia ügye mostantól gyorsan haladt előre. A főpásztor a népgyűlés jegyzőkönyvét helybenhagyta és megerősítette. Az iharosi és miháldi plébánosok lemondását elfogadta. Inkey-Antalfát, Jolántamajort és Fazekasdencset az inkei plébániához csatolta és erről a kegyúrat értesítette. Inkét a segesdi főesperes joghatósága alól kivette és úgy a főesperesi, mint a püspöki biztosi jogokat a plébánia megalapítása napjáig az alapító kanonok úrra ruházta. Végül megengedte, hogy az alapító a patronátusi jogokat halála után a veszprémi papnevelő intézet rektorára ruházhassa. Ez utóbbihoz azért ragaszkodott az alapító, hogy jobban biztosítsa az inkei lelkipásztorok nivóját. A főpásztornak, úgymond, már hivatalból is mindig a legidősebb káplánt kell töltnia, még ha nem is nagyon érdemes rá, de a rektor, aki legjobban ismeri a papságot, majd ki tudja választani a legérdemesebb embert.

Az alapító most már szeretne volna minél előbb elkezdeni az építést. Nagy nehézséget okozott azonban a téгла kérdése. Már-már félő volt, hogy emiatt egy egész évi halasztást szenved az ügy, „ez pedig nem volna előny sem nekem, sem a híveknek“, írja az alapító. Hisz már azon gondolkodom, hogyan lehetne fogni egy papot, ki a templom felszentelése után legalább vásár- és ünnepnapon szentmisét végezne és hitoktatást tartana addig is, míg a plébániát sikerül rendszeresen felállítani. *De meg amúgy is érzem, hogy már nem sokáig élek. Amily nyugodtan halnék meg az inkei plébánia felállítása után, éppúgy sajnálnám, ha munkám félbemaradna. Egyébként legyen az Isten akarata.*“ A segesdi barátokkal tárgyalt a vásárnapi misék ügyében, beszélt a tartományi főnökkel is; évi 1000 koronát ajánlott fel azért, hogy minden vásár- és ünnepnap kijöjjön kocsin Segesdről a miséző, ha majd kész lesz a templom, de a megegyezés nem sikerült.

Így készült el az inkei templom építésének elméleti ré-

sze, még az 1910-ik év végéig. Ha ennyi „gikszerral“ járt már az elmélet is, mennyi lesz a gyakorlatban!

4. A templomtelek.

Aki építeni akar, annak mindenekelőtt telekről és anyagról kell gondoskodnia. A templom és plébániaház helyének megválasztásában nagy körültekintéssel kellett eljárni. Tervbe jött a két falu között levő terület, de nagyon mélyen fekszik. Bent Inkén is volt eladó házhely, de a célra szűknek bizonyult. Legalkalmasabbnak látszott a Nagykanizsa—Kaposvár közötti országút mellett az ú. n. kastélydülő, melyet tulajdonosa, Szegedy Enscht Sándor báró készséggel fel is ajánlott, még pedig ingyen adta volna, ha az új templomban családi sírboltot készíttethetett volna. Az alapító azonban hű akart maradni elhatározásához, hogy az inkei templomot és plébániát a maga erejéből fogja Istennek áldozatul hozni, azért az ajánlatot így nem fogadta el. Mivel pedig pénzért nagyon drága lett a telek, négyszögöle 1 korona, egyelőre csak négy kat. hold került megvételre, 6400 koronáért.

E magas ár bántotta az alapítót. 1911. május 5-én azt írja az esperesnek: „Kezdetben, mikor még azzal áltattam magamat, hogy Inkén és Inke környékén nekem mindenki kezemre fog járni az inkei templom és plébánia megalapításában, ezen álmodozó időben, mondom, nekem is az volt a tervem, hogy megveszek Szegedytől 15 magyar hold földet. Ebből három holdat szántam templomhelynek, plébániaház-, udvar és kertnek, 12 holdat pedig belsőségnek, hogy az a szegény plébános legalább lovakat, tehenet és sertéseket is tarthasson. E tervemről lemondottam végkép... Egyébként, mondhatom, úgy vagyok hangolva, hogy ha tehetném és alkalmas helyet találnék, szívesen elvinném a plébániát is, meg a templomot is akár két kilométernyire is az inkei kastélytól. De hát nem lehet. Mert az bizonyos, hogy ez a legalkalmasabb hely plébániának is, meg templomnak is.“

„... Minél több mesteremberrel beszélek, annál inkább látom, hogy mily nagy fába vágtam a fejszémet az inkei ügy megkezdésével. Ma már ott állunk, hogy a templom a felszereléssel 140.000 koronába kerül. (Tényleg 200.000-nél is többbe került.) Ne méltóztassék tehát elítélni, ha úgy Szegedyvel, mint másokkal szemben kissé tartózkodó vagyok.

Nekem minden fillért számon kell tartanom, nehogy azt mondják, ha majd a dologba belebuktam, hogy „hic homo coepit aedificare et non potuit consummare.“

E sorokat azzal vezeti be írójuk, hogy „ad amicas aures“. Tehát nem akarta, hogy a nyilvánosság elé kerüljenek. De most már azt hisszük, nem vétünk a titoktartás ellen, ha azokat közöljük. Különben Szegedy eljárását megmagyarázza az, hogy első ajánlatának visszautasítása miatt sértve érezte magát.

A kijelölt telek csakugyan a legalkalmasabb volt. Elsőrangú országút mellett fekszik, minden oldalról könnyen megközelíthető. Emelkedett, egészséges, száraz hely. A plébánia területének meglehetősen a közepén fekszik. Talajának minősége is a határban a legjobbak közé tartozik. Igaz, hogy akkor a falun kívül volt, de bent Inke faluban úgyis kevés a kath. lakosság, miután pedig a Hohenlohe hercegi uradalom a földbirtokrendező bizottság céljaira házhelyeknek a templommal szemben fekvő dűlőt engedte át, az új utca ép a templom homlokzatával szemben nyílik, úgy, hogy most a templom Inkének a régi és új utcája között a legalkalmasabb helyen áll. Így a telek kérdése drágán, de a legjobb megoldást nyerte.

5. A téгла.

Nehéz kérdés volt a téгла ügye is. Nem kevesebb, mint 700.000 darab téglára volt szükség a templom számára. Az alivari és inkeyantalfai téглаégetők évenként mindössze 160 ezer téglát tudtak volna előállítani. Böhönyéről vagy Nagykanizsáról ennyi téglát hazaszállítani igen nagy költségtöbbletet jelentett volna. De ez a kérdés is a hívekre alkalmas megoldást nyert úgy, hogy Mihácz Imre, jobbmódú inkei földműves szövetkezett Tuhári József téglásmesterrel és az 1911. és 1912-ik év nyarán elkészült a 700.000 első osztályú, kifogástalan minőségű, nagyméretű téгла. A téгла ezer darabonként 38 koronába került. A téгла átvételére hivatott bizottságnak jogában állt nemcsak az égetés helyén, hanem még az építés alatt is kiselejtezni a nem első osztályú téglát. Azt mondják, hogy Molnár István körjegyző a maga pedáns pontosságával mind a 700.000 darab téglát külön külön végigkopogtatta, hogy elég acélos-e. A téгла kérdésének ilyenén

megoldása nagyon előnyös volt a híveknek. A téglá helyben volt, elég közel a templomtérhez, kiszállítása aránylag kevésbe került, de a kanonok úrnak drága volt. „Egész Magyarországon lehet 15—16 forintért téglát kapni, írja 1911, március 6-án, csak Inkén nem. Mióta világgá kürtölték az inkei templomépítést, nap-nap után kapok ajánlatokat téglára, de 16 forintnál egyetlenegy sem mert többet kérni. Merenyén a káptalan szintén 16 forintért értékesíti a téglát. Csak Tuhári és Mihácsi beszélnek még mindig 20 forintról. Beszéljen kérem ezekkel az emberekkel! Ma elsőrendű válogatott tégláért már hajlandó vagyok nekik 18 forintot fizetni. Ez is méregdrága, de hát megadom. De ne akarják már előre a bőrömet lehúzni! Ennyi önzés láttára elmegy az embernek a kedve minden jótékonyaságtól. Az építés elhalasztására vonatkozó ajánlatát elfogadom. Csak a népet megnyugtadni kegyeskedjék. Nagyon sajnálnám, ha igen elszomorodnának az építés elhalasztása miatt. A templom helyének kijelölésére magam is elmegyek.“

A drága téglára 19 forint, azaz 38 koronájával mégis leszerződött csakhogy kimélje a hitközséget.

Az építést csak 1912 tavaszán kezdhették el, akkor is majdnem súlyos bajokat okozott a téglahiány.

6. A templomépítő bizottság.

Az egyházközség részéről megajánlott kézi- és igásnap-számok előállítására a hívek 1911. február 26-án „Templom-építő Bizottságot“ választottak, melynek egyházi elnöke Steiner József esperes, világi elnöke Molnár István körjegyző, pénztárnoka Herzsényák Ferenc igazgató-tanító lett. Mostantól fogva a hívek részéről e két utóbbi lett az ügyek mozgatója. Különösen Molnár István tiszteletreméltó iparkodással, nagy hozzáértéssel, páratlan lelkiismeretességgel, időt, fáradságot nem kímélve buzgólkodott a szent ügy érdekében. Az ő buzgalma, energiája, tekintélye és kitartása nélkül nagy bajok lettek volna.

Az alapító a káptalani inspektorral elkészíttette az egyházközség költségvetését. Eszerint a kőműves- és vasbeton munkákhoz szükséges kézi napszámok értéke 5231 korona. A kőműves, ács, lakatos, tetőfedő és bádogos munkákhoz szükséges fuvarok értéke pedig 3344 korona.

Az asztalos munkáknál, továbbá a templom belső felszerelésénél szükséges fuvarokról ekkor még nem készült költségvetés. Molnár István körjegyző jelentése szerint akkor egy férfinapszám volt 2 korona 40 fillér, egy női napszám 1 korona 40 fillér, gyermeknapszám 1 korona. Kocsifuvar a komárvárosi állomásra 7, Böhönyére 5—6 korona.

A templomépítő bizottság szerete volna ezen összeggel a fuvarokat és napszámokat megváltani. Az építőmester azonban nem ment bele az alkuba, s azt ajánlotta, hogy a bizottság hétről-hétre maga fizesse a felmerült költségeket. Az építőmester jól szimatolt. A napszámokra és fuvarokra tényleg másfélszer annyi kiadás kellett, mint amennyit a költségvetés mutatott. Voltak is bajok, „gikszerek“ bőségesen. Kanonok úrnak 1911. október 24-én Steinerhez, december 3-án Molnár jegyzőhöz írt levele megmagyaráz mindent.

„Annyi az én dolgom, ügyem, bajom, hogy a jó Isten a megmondhatója“, így ír Steinernek. „Ne vegye tehát tőlem zokon, ha talán jelen levelem tenorja a szokottnál is kategórikusabb lesz. A hitközség által nekem biztosított kézi- és igásnapszámok kivetése és előállítása nem az én dolgom, hanem a hitközség elöljáróságáé. Ha ez a biztosító levél kezeim közt nem volna, úgy bele sem kaptam volna ebbe a nagy munkába!... A nép tehetetlenségét előbb kellett volna meggondolni, nem pedig most, midőn rám nézve a visszalépés majdnem lehetetlen. Egyébként a jegyző úr ezt az ügyet elég szépen nyélbe ütötte. Vesznek fel kölcsönt és azt 3—4 év alatt vissza fizetik. Én a kézi- és igásnapszámok kiszolgáltatását magamra nem vállalom. Ha szidnak, csak szidjanak! Én nem a magam dicsőségét keresem, hanem Istenét! Ha ez utóbbit sikerül elérnem, a másikkal ugyan egy fatatkát sem törődöm!“

A jegyzőhöz pedig így ír: „Kedves jó Jegyző Úr! Szíves levelét nagyon köszönöm. Megvallom őszintén azt hittem, hogy abban az ajánlott levélben majd sok kedves dolgot fogok olvashatni, azonban csalódtam, egyik kellemetlen hír a másikat követi benne. Fabb Károly építőmester úrral most tárgyalok a templomépítésről. Az az óhajta, hogy még ezen a télen ne csak a háromszázezer téгла, hanem a szükséges homok is meg legyen hordva a templomtérré. Ki fogja ezt meghordani, ha a két uraság nem tesz semmit, a nép meg makacskodik? Fabb úgy beszél, hogy ő már márciusban el fog menni Inkére és megkezdi a fundamentum ásátá-

sát, mihelyt pedig kinyílik az idő s megszűnik a fagy, megkezdik az építkezést. Ki fogja adni a fuvarokat és a napszámokat!... Ez egy borzasztó állapot! Ha a kedves Jegyző úr nem állna az ügyek élén, ma eladnék Inkén mindent, és hátat fordítanék Inkének örökre! De így is igen kérem kedves Jegyző urat, hogy ha látja, hogy nem tudunk menni semmire, ne erőltesse a dolgot, ne engedje, hogy pénzemet a sárba dobjam, hiszen én ezt a pénzt sem nem úgy kaptam, sem nem nyertem, sem nem találtam, hanem becsületes munkával és nem mindennapi önmegtagadással gyűjtöttem össze Isten dicsőségére és a lelkek megmentésére!! Ez tehát nem potya pénz, hanem becsületes szerzemény! Ha az inkeieknek nem kell, elfogadják másutt hálás köszönettel. Igen-igen kérem, legyen irántam őszinte, én hálás leszek érte örökre... “

Az egyházközség ezek után is még mindig makacskodott s húzódozásának holmi zúggyúlással adott kifejezést. A kanonok úr erre Steiner esperes úr útján kénytelen volt ultimátumot intézni a hívekhez: „Az inkei ügyszó sok szó fér, írja Steinernek. Higgadt megfontolás után válaszom a következő: Én a kézi- és igásnapszámok ügyébe beleavatkozni nem fogok. Én ragaszkodom a hitközség által felvett s a püspökség által megerősített jegyzőkönyv határozataihoz, melynek értelmében a hitközség a kézi- és igásnapszámok kiszolgáltatását magára vállalta. Ha a hitközség kötelezettségének eleget tenni nem akar, beperelem. Eddig már 16 ezer és még jó néhány száz koronámban van Inke. Ezt a bőrukben nem hagyom, annyi bizonyos. Kedves Barátom kérésére azonban annyit beígérek, hogy a kézi- és igásnapszámok megváltási díját azok helyett, akik földhözragadt szegények, ha hozzám külön-külön folyamodnak s folyamodványuk kedvező elintézését a templomépítő bizottság véleményezi, a templom felépítése után a hitközség pénztárába be fogom fizetni. Tehát ezek után már nem panaszkodhat senki, hogy a munkaválság miatt kiveszik majd szájukból a kenyeret. Minden félreértés kikerülésére azonban megjegyzem, hogy ígéretemre csak azok tarthatnak igényt 1., akik igazán földhöz ragadt szegények és akiket 2. a templomépítési bizottság figyelembe ajánl. Hogy a befizetés idejét miért határoztam akkorra, mikor a templom már felépült, az én privát ügyem, ezt ne feszegetse senki. Ez a legvégső határ, ameddig elmehettem. Én ennél tovább menni semmi körülmények

között nem fogok! Mielőtt azonban végkép búcsút vennék Inkétől, nagyon természetes, hogy le fogunk számolni egymással a bíróság előtt. Mert azt hiszem, a mélyen tisztelt polgártársak is belátják, hogy 16—17 ezer koronát csak úgy potyára kidobni nem lehet. Igen könnyen úgy járhatnak, hogy majd fizetnek is és még sem lesz templom. Vagy megfélemliztek már arról a jegyzőkönyvről, melyet a főpásztorral is megerősítettek? Ez az én biztosítékom, enélkül egy követ sem mozdítottam volna meg az inkei ügyben. Tudtam én, hogy majd lesznek akadékoskodók, kik az építkezés lefolyása alatt zavart fognak csinálni. Ezek ellen akartam én magamat biztosítani a jelzett jegyzőkönyv által. S jó, hogy biztosítottam, mert enélkül elbánnának velem, mint Hanzi a meggyel.“

„Fabb Károly építőmester és Próder Károly ácsmester szerdán akartak kimenni Inkére, hogy a teendők felől maguknak tájékozódást szerezzenek, és a templomépitő bizottsággal értekezzenek. De most már kedves Barátom levele után nem ereszttem ki őket. Miért csináljanak többre több költséget? Szegény Fabb nagyot fog nézni holnap, ha elmondom neki, hogy mi történt. Ő már azt is elhatározta, hogy márciusban fogja kiásatni a fundamentumot és április 9-én, húsvét utáni kedden fogja megkezdeni az építést. És ime, vége mindennek!“

„Még egyet! A jövő vasárnap legyen kegyes kimenni Inkére és jelen scraim tartalmát legyen szíves közölni az érdekeltekkel. Én ugyanis hajlandó vagyok azt hinni, hogy az a multkori gyűlés csak manőver volt, mellyel balekot akartak fogni. Lehet, hogy a dolcg bővebb megvilágítása ki fogja nyitni a józanabb rész esztét és szívet. Ha azonban azt látná, hogy nem megy velük semmire, úgy legyen kegyes körülnézni, megvinné-e valaki a téglát, földeket s hogy a téglások hajlandók volnának-e a szerződés kölcsönös felbontására?“

„Mivel nekem minden kérés megtagadása igen nehezemre esik, szeretettel kérem, hogy jövődre az inkei ügyben tőlem ne kérjenek semmit.“ E szigorú, határozott sorok megtették hatásukat. Az egyházközség hozzájárult ahhoz, hogy 6000 korona kölcsönt vesznek fel a kézi- és igásnapszámok fedezésére. Egy kisvárosi ügyvéd mindjárt ajánlkozott is, hogy összeköttetései révén megszerzi a kölcsönt a veszprémi káptalantól. Kanonok úr erre vonatkozólag féltő gondosko-

dással a következőket írja: „Annak a Dr. N. N. úrnak ne méltóztassanak ám felülni. Igen sajnálatra méltó dolog volna, ha azt a szegény inkei népet valamiféle ügyvédember a kölcsön címén megpumpolná. Ha kedves esperes úr ír az inkeiek nevében egy folyamodványt az Alapítványi Hivatalhoz, a kölcsön bizonyosan folyósítva lesz, csak azt kötik ki, hogy az adóslevelet 8—10 leggazdagabb ember írja alá s hogy egymásért vállalják el kölcsönösen a felelősséget. Csak egy baj van nálunk, s ez az, hogy a nagy pontosság és körültekintés miatt néha 5—6 hét is eltelik, míg a kölcsön-pénz folyósítva lesz. Azért jó lesz iparkodni.“

Mindezek után az alapító 1912. június 31-én megkötötte a szerződést Fabb Károly építési vállalkozóval és Próder Károly ácsmesterrel. Eszerint a templomépítést Fabb Károly építési vállalkozónak 1912 márciusában el kell kezdeni, a tél beállta előtt be kell földnie, 1913-ban a munkát teljesen befejezve át kell adnia. A munkáért fizet az építtető 76.791 koronát, Próder Károly ácsmester az ács, eternit, bádogos, lakatos, rézműves és aranyozó munkákra szerződik 16.524 korona 87 fillér ellenében.

E két fontos eseményről az alapító kanonok így ír az esperesnek: „Fabbal és Próderrel a szerződést megkötöttem. Ez a két tétel 93 ezer és néhány száz koronát reprezentál. No, de nem baj, csak jól dolgozzanak. A jó munka sohasem drága! Most már csak tessék a népet folytonosan lelkesíteni, hogy el ne csüggedjenek. A idei év lesz a legnehezebb, a többi ehhez képest igazán csak gyerekjáték. Egyébként örvendezve vettem tudomásul, hogy már a nép is „örömmel“ dolgozik. Szegények! Másfél év kellett nekik, hogy megértsek, hogy ha minden szerzett és szerzendő vagyonomat az ő lelkiüdvükért ajánlom fel, ezen örülni is lehet. Ma küldöttem a jegyző úrnak 1900 koronát. Ezzel a téglások mult évi munkája ki van fizetve. Szóval: eddig most jól megy minden, úgy hogy alapos kilátásom van rá, hogy november 1-én már nem csak a templomtető, de a toronytető is készen lesz és ott a toronytető csúcsán, 40 méter magasságban, egy a veszprémi katedrális toronykeresztjéhez teljesen hasonló kereszt fogja hirdetni az inkei népnek az Úr Jézus keresztjének dicsőségét és azt, hogy, mennyire szereti Isten az embereket.“

7. Megkezdődik a templomépítés.

Az egyházközség megkapta a veszprémi alapítványi pénztártól a 6000 korona kölcsönt, miután 21 vagyonosabb gazda beleegyezett, hogy az összeget birtokukra kebelezzék.

Mayerhofer Ödön inkei és Steinitz Imre jólátai bérlok is ígéretet tettek, hogy amennyiben a gazdasági munkák megengedik, a szekeres munkában segítségére lesznek a hitközségnek.

A szegényebb hívek közül akadtak nem kis számban, akik díjtalanul álltak ki a munkára. Sőt a téglahordásból a helybeli ref. családok is kivették részüket, amiből később kellemetlenségek is származtak, mert ennek fejében igényt tartottak halottaik kiharangozására, amit, midőn az egyházi törvények értelmében meg kellett tagadni, nagy visszatétlenséget szült.

1912. márc. 26-án a világi hatóság részéről megtörtént a helyszíni szemle, kevéssel utóbb elkezdtek az alapok kiásását, húsvétra be is végezték s azokat Steiner esperes húsvét hétfőn délután szerény ünnepség és megható szentbeszéd keretében megszentelte s húsvét keddjén megkezdődött a közművesmunka és folyt szakadatlanul késő őszig, míg a templom tető alá nem került.

Az alapító állandóan szemmel kísérte az építést. Maga írja Steinernek: „Mikor a munkába beleaptunk, feltettem magamban, hogy hacsak lehet, minden 14 naptan megszőköm hazulról egy napra és megnézem az építkezést. Az első kirándulás a jövő héten lesz. Hétfőn a délutáni chórus után kocsira ülök és a félöt órai vonattal Fehérvárcn keresztül Kanizsára megyek. Ott meghálok valamelyik vendéglőben s azután kedden reggel kimegyek Inkére, ott maradok fél háromig s ugyanazon kocsival jövök vissza Kanizsára. Így Lepsényen keresztül este 10 órakor már Veszprémben leszek. Ezt azért írom meg előre, hogy ne méltóztassék valahogy rossz néven venni, ha majd meghallja, hogy ott eklendeztem a plébániában s feléje sem néztem Iharcnak. Ha majd több időm lesz, egyik-másik alkalommal ellátogatok Iharosba is, hisz örülök, ha Iharosba mehetek és kedves barátomat becses úri házánál megtisztelhetem.“

„A dolog egyébként úgy látszik, most elég jól megy. Eddig semmi nagyobb nehézség sem merült fel. Hacsak a téglások nagyon hanyagok nem lesznek, egész biztosra ve-

szem, hogy a templom az idén tető alá kerül. A többi már könnyebb lesz, csak a falrakás és a tető legyen készen jól és nagyobb szerencsétlenség nélkül."

8. Az alapkö letétele.

Nagy ünnepélyességgel az egész plébánia és a környékbeli papság részvételével történt 1912. június 16-án, Jézus Szíve ünnepe utáni vasárnapon a templom jövőendő, búcsú napján délután az alapkö letétele. A templom falai ekkor már embermagasságig értek. Állásfákból, padlókból szőszéket rögtönöztek, zöld gallyakkal és koszorúkkal izlésesen feldíszítették. Molnár jegyzőné ilyenkor mindig remekelt. Innen hangzott el a templom falai között az első szentbeszéd. Kiss Piusz veszprémi teológiai tanár méltatta az ünnep jelentőségét, amint mondják, az ő temperamentumának megfelelően kissé flegmatikusan bár, de a lelkesedés mégis igen nagy volt. A szívek mirytha megéreztek volna azt a mérhetetlen áldást, vigaszt, lélekjobbulást, amiben e falak között hosszú évszázadok, vagy, adja a jó Isten, évezredek jártában százezrek és milliók részesülni fognak.

A főoltár mögötti alapfalban az alapköben üvegsőben és fémkazettában a következő szövegű okmányt helyezte el az alapító:

Omnia ad maiorem Dei gloriam!
Mindent Isten nagyobb dicsőségére!

Ezen templomot Jézus szentséges Szíve tiszteletére, Inke, Inkeyantalfa és Darvas községek, továbbá Aligvár, Csöd, Fazekasdencs, Inkelepled, Jolántamajor és Rinya-puszták róm. kath. lakói örök üdvösségének előmozdítására, Szentséges Atyánk, X. Piús pápa, I. Ferencz József apostoli király, Vaszary Kolos bíbornok hercegprimás és báró Hornig Károly veszprémi megyéspüspök idejében építtette Káuzli Dező veszprémi székesegyházi apátkanonok, ki is 1882-től 1887-ig az iharosi plébánia lelkésze lévén, ezen idő alatt volt alkalma látni és tapasztalni, hogy az iharosi plébániatemplomtól felette nagy távolságra eső fenti községek és puszták róm. kath. vallású hívei szent vallásuk parancsolta köteleességeiknek mily kevésbé felelhetnek meg. S éppen ez ok miatt elhatározta magában, hogy Inkén, mint eme fiókközségek és

puszták központjában a Mindenható Isten nagyobb dicsőségére s a szegény hívek lelki üdvének előmozdítására ezen templomot létesíti.

Inke vegyesvallású község 600 róm. kath., 92 ág. ev., 858 ev. ref. és 16 izraelita lakossal. Az ev. ref. vallásúaknak van templomuk, lelkészük és felekezeti iskolájuk. A róm. katolikusok azonban mint fiókhitközség a segedi fő- és csurgói alesperesi kerületbe keblezett körülbelül 10 km. távolságra fekvő Iharos anyaegyházhoz tartoznak. Tehát külön plébánosuk nincs, de iskolájuk sincs. Tanköteles gyermekeik az állami iskolát látogatják, hol hetenkint egyszer az iharosi káplán által részesíttetnek hitoktatásban. Ez idő szerint iharosi plébános és csurgókerületi esperes: Steiner József, iharosi káplán: Radovics László.

A templomépítési bizottság tagjai voltak: Egyházi elnök: Steiner József iharosi plébános, Világi elnök: Molnár István inkei körjegyző. Tagok: Herzsenyák Ferenc inkei állami iskolai igazgató-tanító, Czippán János burkus, Kis Samu inkeyantalfai községi bíró, földmives, Magyar György József, Barabás István inkei földmívesek, Németh János inkeyantalfai földmives, Kalamár István darvasi községi elöljáró, földmives.

Az építést vezették: Fabb Károly veszprémi kőművesmester, Próder Károly veszprémi ácsmester és Fabb Gyula pallér.

Az építkezésnél felhasznált összes téglát inkei gyártmány. Téglások voltak: Tuháry József téglásmester nemesdedi és Mihácz Imre földmives, inkei lakosok.

A munka kezdetét vette 1912. március hód 13-án, az alapfalak megszenteltettek április 14-én, az alapkö és benne ezen okmány elhelyezése pedig június 16-án, Jézus szentséges Szíve ünnepét követő vasárnapon a templom leendő búcsúnapján történt.

A kézi- és írásnapszámokat Fazekasdencs és Jolántamajor részéről báró pallini Inkey József császári és királyi kamarás iharosberényi nagybirtokos, Aligvár, Csöd, Inkelepled és Rinya-puszták részéről báró Szegedy Ensch Sándor inkei nagybirtokos, Inke, Inkeyantalfa és Darvas községek részéről pedig adó és lélekszám arányában a hívek teljesítették.

Legyen jutalmuk érte Jézus isteni Szívének örök szeretete!

Inke, 1912. június 16.

Káuzli Dezső,
apátkanonok.

Apátkanonok úr ezen okmányról így ír Steinernek: „Az alapköbe szánt okmányt hirtelen összeütöttem. Reményilem, meg is kapta. Vagyck bátor megjegyezni, hogy ez még korántsem végérvényes. Tessék azt átdolgozni, javítani, bővíteni legjobb belátásuk szerint. Miattam tehetnek vele mindent. Talán a jegyző úr önzetlen buzgólkodását jobban ki lehetne emelni? Megvallom, én csak arra fektetem a fősúlyt, hogy felőlem ne legyen benne több, mint amennyi az én fogalmazványomban van, hogy t. i. „építtette Káuzli Dezső apátkanonok.“ A végleg megállapított szöveget azután majd én pergamenre nyomatom, másolatát pedig elhelyezem az iharosi és miháldi plébániák levéltárába.“

Az alapítód ekkor már serényen tervezgette a felszerelést is. Már április 19-én írja: „Úgy tervezem, hogy a jövő évben ilyenkor már a harangokat is feltetetem, mert Fabb állítása szerint a harangokat még a torony betisztogatása előtt kell feltenni, nehogy a falak megrongálódjanak. Különben, ha Fabb terve sikerül, úgy a templom kívülről nézve egészen készen lesz, mert ha a templom be lesz tisztogatva, rajta lesznek az összes ajtók és ablakok, úgy tényleg már egy kész templom benyomását teszi az emberre. A festést, oltárokat, prédikálószéket, keresztlőkutat, padokat, kövezetet, gyóntatószékeket, sekrestyeszekrényeket, felszerelést stb. illetőleg már részint határoztam, részint most teszem ezeket tanulmányom tárgyává. Fő törekvésem az, hogy minden szolid, erős, tartós, de emellett ízléses és stilszerű is legyen. A rozetta, (a kórus egyetlen, a homlokzaton lévő ablaka) különösen szép lesz. Azt hiszem, ez lesz fő ékessége a templomnak. Csak azon félek, hogy az orgona belülről majd egy részét el fogja takarni. Ez pedig nagy kár lenne! Most úgy vagyok hangolva, hogy a két mellékoltár oltárképe festett ablak lesz s így a mellékoltárok a főoltárral nem egyenközüen, hanem egymással szemközt, a kereszthajó ablakai alatt lennének elhelyezve. Ez a styl miatt lenne nagyon kívánatos. Az egyik mellékoltár a Boldogságos Szűz szeplőtelen fogantatása tiszteletére, a másik pedig Szent József tiszteletére lenne szentelve. Persze, csak akkor, ha lesz rá pénzem...“

„Az ablakokkal egy kis bajom van. Walther Gida úr rém nagy pénzt kér az ablakokért. Úgyátszik, kénytelen leszek más műintézetttől is költségvetést kérni.“

„A temesvári harangöntő már más ember. Ennek a költségvetése minden alku nélkül elfogadható. A harangok sú-

lya körülbelül 560, 286, 166 és 70 kg., forgatható vaskoronákkal és vasállványokkal. (Tényleg jóval nagyobb harangokat rendelt.) Ezek esztendőre ilyenkor már javában szólni fognak. Igaz, hogy a jövő év június havátán már a festett ablakok is el lesznek helyezve, de hogy Walther úr fogja-e elhelyeztetni, az még nagy kérdés! Az ajtókra nézve már megállapodtam: Mind a 8 ajtó a veszprémi katedrális ajtóinak második kiadása lesz!”

9. A kézi és ágásnapszámok teljesítése.

Az egyházközség nagy huza-vona után 1912. év elején megszavazott 6000 kcorona kölcsönt a kézi- és ágásnapszámok fedezésére. A téglahordást természetben vetették ki. Akinek nem volt fogatja, az pénzért hordatta meg. Átlag 2—6000 téglá esett egy családra. Kétezer darab kiszállítása 8 kornába került. Voltak sokan, vidékiek, protestánsok, sőt izraeliták is, akik 2—5, sőt 10.000 darab kiszállítását is önként vállalták. McInár jegyző a rá eső 6932 darab helyett 30 ezeret hordatott ki. Elmondhatjuk, hogy a téglahordás példás buzgalommal és áldozatkészséggel történt, pedig nem kevesebb, mint 700 ezer darab került kiszállításra, ami 2800 korona értékű teljesítmény volt. Minden más előforduló fuvar és napszámot a templomépítő bizottság készpénzzel fizetett.

A kölcsönt három év alatt kellett volna visszafizetni, évenként 2—2000 koronát és a kamatokat. E célra ú. n. templonlépési hozzájárulást vetettek ki. Átlag 20—30 koronát fizetett e címen egy család, de 60—80 koronás tételek sem voltak ritkák és akadt 137 koronás tétel is. Magyar György inkeyantalfai lakosra pl. 93 korona 57 fillér esett a téglahordáson kívül és ő ezt megtoldotta még 6 korona 43 fillérrel, mert erre a szép célra kerek 100 koronát szánt. Báró Inkey József és báró Szegedy Enschede Sándor nagybirtokosok 2—2000 koronával járultak a terhek viseléséhez. Meyerhofer Ödön és Steinitz Imre nagybérlők ígéretükhöz híven szintén szokat fuvaroztak. Önkéntes pénzadományok is jöttek. A gazdasági cselédekre nem lehetett terhet kivetni, de önként ők is szépen adakoztak 1—5, sőt 10 koronát is adott nem egy. Később, midőn már fogytán volt a pénz. többször is végig koldulták a pusztákat. Ivanovits József inkei lakos 1915. áprilisában 128 kornára 10 fillért, júniusban 108 kornára 50 fillért gyűjtött a pusztákon. Dicséretére válik a híveknek, hogy mindössze 8 család maradt, aki megtagadta a templom-

építési hozzájárulást, ezeknek is fele azért, mert időközben kiköltöztek a plébánia területéről. E nyolc gazdát Molnár jegyző, mint a templomépítő bizottság elnöke, 508 korona 79 fillér erejéig a járásbírósnál beperelte. Itt címarasztalták az alpereseket, de fellebbezésükre a kaposvári kir. törvényszék elutasította a keresetet és a felperest 35.60 korona per és 22.60 korona fellebbezési költség megtérítésére kötelezte azon indoklással, hogy az ilyen keresetet csak a megyéspüspök van jogosítva érvényesíteni. A per folytatására tehát a megyéspüspök fölhatalmazását kellett kikérni. Így szerzett tudomást az ügyről a főpásztor is és Káuzli apátkancnok is. Az apátkancnok urat bántotta a dolog. Steiner esperesnek 1913. szeptember 29-én azt írta: „A törvényszéknek igaza van. Az első hiba az, hogy püspöki engedély nélkül pereltek, a második pedig az, hogy a járásbírósnál kezdték meg a pert, holott az ilyen ügyekben való pereskedés a közigazgatáshoz tartozik. Én részemről subjektíve a harmadik hibának azt állítanám oda, hogy egyáltalában pereltek. Ez a per az első nagyobb kellemetlenség, mely az inkei építkezések alatt ért. Nem félek a rágalmozásoktól, de nem csodálnám, ha a nagy garral, ujságokban hirdetett plébániaalapítás bámulói most a markukba nevetnének!”

Az alperesek még ezek után is makacskodtak, úgy, hogy a per folytatására példaadás kedvéért szükség volt, mire a közigazgatási úton az összes hátralékosokat fizetésre kényszerítették.

Ezen ügygel kapcsolatban Steiner esperes így ír a főpásztornak: „Vannak, akik bujtogatják a népet, azt hangoztatván, hogy a hozzájárulást tagadják meg, meri azzal nem tartoznak. Eminenciás Uram! Igaz, hogy az ottani hívek között nagy a szegénység, sok a kiadásuk, de a terheket arányosan, felét fejre, felét adóra vetették ki. Sőt a jótevő kanonok úr annyira ment, hogy az egészen szegények helyett késznek nyilatkozott maga lefizetni a hozzájárulást. És mégis, mindennek dacára akadtak hívek, akik megtagadták a fizetést.” Azután kiemeli Molnár körjegyzőnek bokros érdemeit a templomépítés körül és annak számára kéri a per folytatásához az egyházhatósági megbízatást.

10. Az építés folytatása.

E kis gígszer mellett folyt szépen, lelkesen, akadály nélkül a munka. Kanonok úr ígéretéhez híven jött kéthetenként

pontosan. 1912. augusztusban téglahiány miatt majdnem megakadt az építés. Volt ugyan téglá, de annyira meleg volt még, hogy nem lehetett kocsira rakni. Molnár jegyzőnek az utolsó pillanatban mégis sikerült Iharoskerényből 6000 téglát szerezni, ami éppen elég volt addig, míg az inkel kihült.

Az egész építés alatt két kisebb szerencsétlenség történt. Egy napszámos 8—10 méter magasból leesett az állványról, de az ijedtségen és kisebb horzsolásokon kívül más baja nem történt. A másik eset később az órással történt, aki a toronyóra szerelése közben a nehezekek számára hagyott menyezetnyíláson leesett. Szintén kisebb zúzódásokat szenvedett, néhány napig az ágyat is nyomta utána, de különben minden utóbaj nélkül felépült.

A falak még 1912 őszén elkészültek, a tetőt is hamarosan felállították, be is palázták, úgy hogy a hatalmas építmény, a tornyot kivéve tető alatt várta a telet.

1913-ban felépítették a tornyot és az egész építményt kívülről is, belülről is bevakolták. A torony alapozásánál váratlan akadály merült fel. Az altalaj ugyanis annyira lazának bizonyult, hogy az alappal az eredeti tervnél jóval mélyebbre kellett menni s jó kétszáz mázsa betonnal több lett a szükséglet. A torony még így is egy kicsit süllyedt, amint a kórus belső párkányán látható 3—4 milliméteres repedés bizonyítja. Ez azonban néhány év óta nem nagyobbodik, tehát a süllyedés megszűnt. Nagy érdeklődés mellett tették fel Próder Károly ácsmester előmunkásai 1913 őszén a torony nagy keresztjét. A hívek a keresztet virágokkal, koszorúval feldíszítették, kendőkkel felaggatták.

Mikor a toronysisak elkészült s az ácsok is, palázók is eltávoztak, a templomépítő bizottság úgy vette észre, hogy a toronysisak kissé ferdén áll. Le is hívták az ácsot, aki azonban háromszögű léckeretre függesztett zsinórral kétségen kívül bebizonyította, hogy a sisak egyenesen áll, a szemlélő azonban a terep és az út lejtése miatt optikai csalódásba esik.

11. Harangok, toronyóra.

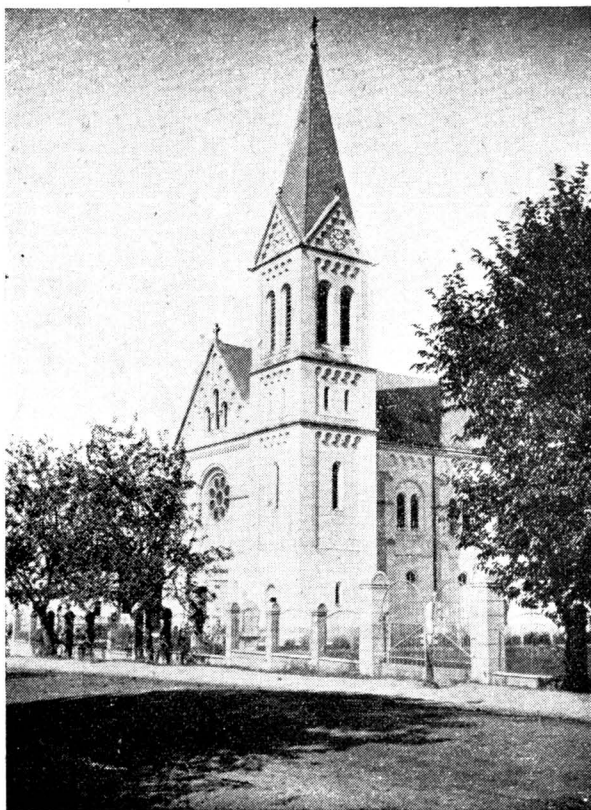
Még mielőtt a tornyot bevakolták, és beboltolták volna, 1913 nyarán belülről felhúzták és elhelyezték a négy harangot, melyet az alapító Novotny Antal temesvári harangöntő-

nél készítettet. Űgynevezett lyukas harangok voltak, amennyiben S alakú nyílással voltak áttörve. Es, As, C, Es-hanggal gyönyörű mol akordot adtak. Súlyuk 883. 349.5 167 és 106 kg., összesen 1505. kg. Áruk 6704 korona. Négy harangkötél 43 korona. A harangok hazaszállítása és elhelyezése a legnagyobb öröm és lelkesedés között történt. Fehér ruhás leányok koszorúkkal, csokrokkal, szalagokkal egész Böhönyéig mentek, a harangokat felékesítették és csokorral kezükben gyalog kísérték a kocsikat hazáig a 18 km.-es úton. Molnár jegyző is az egész úton gyalog követte és állandóan figyelte a szekereket, nehogy valami baj történjék. Másnap nagy ünnepélyességgel, a kanonok úr és a környékbeli pap-ság és megszámlálhatatlan hívő jelenlétében, szentbeszéd kíséretében történt a harangok elhelyezése. A harangok szép hangját máig is emlegeti a nép, s azt is igen megjegyezték, hogy apátkanonok úr is könnyezett, mikor először hallotta hangjukat.

Sajnos, az 1914—1918-i világháború e harangokat is áldozatul követelte. Csak a legkisebbiket hagyták meg, pedig kanonok úr mindent elkövetett, hogy megmentse őket. 1916 őszén báró Hornig Károly bíbornok, püspök úr folyamodott felmentésükért, a hadvezetőség azonban mély tisztelettel jelentette, hogy noha ők mindig nagy figyelemmel vannak a vallásos érzületre, de a nagy rézhiány és a közelmúlt hadiesemények következtében még fokozottabb municiósükségletre való tekintettel 1300 kg. rézanyag feláldozását a cs. és kir. hadügyminisztérium ezen esetben nem tartja elég indokoltnak. A jelentésre kanonok úr e szavakat írta: „Fájó szívvel tudomásul veszem“. Bizakodtak abban, hogy a harangokat nem tudják majd lehozni. Az ablakokon nem férték ki, belül pedig három boltozatot kellett volna leverni. Hiú bizakodás volt, mert összetörték valamennyit és lehordták darabokban. Még a falu végén is lehetett hallani a súlyos pörölyütéseket. Űgy fájt, mondják a hívek, mintha csak őket ütöték volna. A kanonok úr azonnal megrendelte ugyanczen cégnél ugyane típusú harangokat, de mire annyira tisztult a helyzet, hogy harangokat lehetett önteni, arra a cég román uralom alá került, kanonok úr minden tőkéi pedig elvesztették értéküket, úgy hogy csak 1924-ben jutott abba a helyzetbe, hogy új harangokat rendelhetett.

Az új harangokat Szlezák László fővárosi harangöntő mester készítette. F, A, C, F hanggal egy dur akkordot ad-

nak. Súlyuk: 840, 411, 244.5 és 105, összesen 1600.5kg., tehát valamivel súlyosabbak, mint a régiek, de azoknak gyönyörű moll összhangját ma is visszasírja a nép. A négy harang

Az inkei Jézus Szíve templom keletről.

149,587.300 koronába, azaz 11.982.42 pengőbe (akkor 1 millió korona = 80 pengő) került és a cég még meg kapta a régi kis harangot, melyet Inkeyantalfa község azonnal meg is vásárolt s azóta az ottani haranglábból inti imára a híveket és siratja el a halottakat.

Az új harangok hazahozása és felállítása ugyanolyan kül-

sőségek között történt, mint az elsőké, azon különbséggel, hogy itt a helyszínén Káuzli Dezső, akkor már pápai prelátus maga szentelte fel magvas, találó szentbeszéd kíséretében.

Ugyancsak még 1913 őszén szerelte fel Sente Gyula veszprémi órásmester a toronyórát is, melyet 1550 korona áron a budapesti „Óragyár“ r. t. szállított. Az óraszerkezet maga kifogástalan mű, a vasból készült eredeti számlapok azonban rövid idő alatt annyira elrozsdásodtak, hogy a szép templomnak éppen nem váltak díszére. A prelátus úr 1927-ben ezeket is kicseréltette a legszebb és legdrágább csontüveg számlapokkal, vörösréz mutatókkal és vörösrézlemezről kivágott és kénmájjal feketére festett számokkal. A négy számlap bele került 17 millió koronába, azaz 1530 pengőbe.

Az egész impozáns épület már 1913-ban annyira elkészült, hogy kívülről csakugyan egy teljesen kész templom benyomását keltette.

12. A templom leírása.

A templom tiszta román stílusban épült. Alaprajza hosszanti elrendezéssel bír. Egyetlen tágas hajója 28×11 méter. A hajó szentély felőli végéhez jobbról is, balról is egy-egy kápolna csatlakozik, melyek szimmetrikus elhelyezésükkel a kereszthajóra emlékeztetnek. A szentély félkörben végződik, (négy méteres sugárral,) mely kétfelől 4 m. 70 cm. hosszú fallal csatlakozik a hajóhoz úgy, hogy a szentély teljes hossza belül 8.70 m. az egész templomé pedig a főajtótól a szentély végéig $28 + 8.70 = 36.70$ m. A szentély csatlakozó falához épült nyugatról a sekrestye, keletről a szentár, mindkettő 4.30×4.30 m. belső területtel.

A torony nem középen áll, hanem a főhomlokzat rész-tája miatt, a hajó délkeleti végéhez van ragasztva. Alapterülete 6.35×6.35 m. Szép kiképzést nyert a templom déli főhomlokzata. Vízszintesen három párkány, függőlegesen egy támasztó pillér lizenáival az egyik felén, a torony kiugró a másik felén, középen pedig a főbejárat, e felett pedig a rózsablak, e felett pedig az oromfal hármass ablakja tagolja. A főbejárat, valamint az egyszerűbb nyugati oldalbejárat is a fal síkjából kiugró, csúcsos orommal végződő falazatban foglal helyet. Béléte eléggé tagozott. A béllet külső sarkai-ban oszlopok állanak gazdag levéldisztítésű fejjel. Felettük a

félköri boltozatot két sorban levélkoszorú diszíti. A timpanonban görög kereszt áll. A főbejárat kiugrófalazata felett díszes keretben uralja az egész homlokzatot egy 360 cm. átmérőjű rózsablat, az építető szerint a templom legszebb dísz, mely igen sok pénzbe került azért is, mert ennek belső érvényesülése miatt kellett a tornyot is sarokra tenni, az orgonát is ketté osztani. A rózsablat felett a homlokzat egész szélességében fűrészfogas párkányzat fűt, e felett áll az oromfal oszlopokkal díszített hármass ablakja. Az oromfal záró párkánya alatt félköríves fríz csüng.

A hajó oldalfalait mindkét felől hat, fent lizénában folytatódó támasztó-pillér öt mezőre osztja. Az egyes mezőket pedig körülbelül középmagasságban egy egyszerű párkány egy felső és egy alsó részre tagolja. A felső mezőket minden közön, nagyobb félköríves boltozat alatt kisebb félkörívben záródó ikerablak, az alsó mezőket pedig egy-egy kisebb kerek ablak töri át. A koronázó párkányzat alatt a hajó mindkét oldalán félköríves fríz húzódik.

Nemcsak a homlokzat, hanem általában az egész épület gazdagon van tagolva s a fény és árnyék eloszlása minden oldalról igen szépen hat.

Az északi 2—2 pillérpár között foglal helyet kétfelől a két oldal-kápolna, melynek falát fent fűrészfogas párkány, középen hármass ablak, lent egyszerű párkány diszíti. Mindkét kápolnának kívülről is van bejárata, úgy hogy a templomnak négy külső ajtaja van, az ötödik a toronyajtó.

A szentélynek nincsenek támasztópillérei. A falakat itt vízszintesen az ereszt alatt fűrészfogas párkány, alul egyszerű síma párkány, függélyesen pedig a félkörben 5 hosszú, nagy ablak és az ablakok között erősen kiugró lizénák tagolják. Az apszisz és a hajó között lévő csatlakozófalat a sekrestye és a szertár támogatják, ezek teteje felett pedig 1—1 kisebb kerek ablak helyezkedik el.

A tornyot függélyesen, a sarkokon lizénák, középen hosszú, keskeny ablakok, vízszintesen három párkány és minden párkány alatt félköríves frízek szintén erősen tagolják. A torony falai csúcsos oromzatban végződnek s ezek közepén a toronyóra számlapjai nyertek elhelyezést. A tornyot magas, karcsú sisak tetőzi, melynek csúcsán 52 m. magasságban áll a kereszt villámhárítóval.

Az egész épületen a külső vakolat faragott kövek módjára vízszintesen is, függőlegesen is rovátkolva van.

Mikor a terv elkészült, az alapító apátkanonok Fieber Henrik műkritikussal felülbíráltatta azt. Fieber a következőkben körvonalazta véleményét: „... Nagyságod kívánsága volt, hogy megállapíttassék, vajjon a tervezet a román stíl szellemének megfelel-e. Nincs-e e tekintetben kivétlnivaló? Ha csak erről van szó, megnyugtathatom Nagyságodat, hogy a tervező a kíváalomnak megfelelt. A tervezet tetszetős és mindenesetre praktikus. A belseje kellő festői díszben igen kedves hatást fog kelteni. Ami a tervezet esztétikai értékét illeti, mindenesetre komoly, elgondolt munka. Egyre azonban méltóztassék elkészülve lenni, hogy tekintve az építőanyagot, amely nem terméskő, hanem téglá és vakolat, maga a külső valamivel szerényebb formát fog mutatni valóságban, mint rajzon, ahol a terméskövet imitáló rovatkolás még a kőből épült régi román templomok ünnepélyességét tünteti fel. Erre azért bátoriskodom szíves figyelmét felhívni, mert volt alkalmam egy némely ilyen csalódást látni.“

Ezen esetben éppen nem mondhatjuk, hogy csalódtunk. A templom kívülről is igen jó benyomást kelt.

A külső tagozásnak megfelel a templom belső beosztása is. A hajóban a 6—6 külső támasztóoszlop belül ugyanannyi támasztópillérben folytatódik s a hajónak mindkét fala belül is 5 mezőre oszlik. A pillérek egyszerűen tagoltak. Éleiken, kivájt mélyedésekben karcsú oszlopok állnak, minden pilléren jobbról is kettő, balról is kettő. A pillérek lapos, egyszerű fejezetét a falak irányában is és erre merőlegesen is félköralakú hevederívek kötik össze, melyek hosszanti négyszógalapú keresztboltozatokat tartanak. Az oldalkápolnákat négyzetalapú keresztboltozat fedi. A déli két pillérpár között foglal helyet félmagasságban a kórus, melynek padozata a két közbeiktatott pillérpár és a sarokpillérek keresztboltozatain nyugszik.

A szentély csatlakozófalai ugyanolyan kiképzéssel bírnak, mint a hajó pillérközei, csak itt a falakat alul a sekrestyeajtó, illetőleg szertárajtó, fent pedig az ikerablakok helyett egy-egy kerek ablak töri át. Az apszisz boltozata pontosan egy gömbfelület negyedrésze, melyet a félkörben elhelyezett öt nagy ablak szerint csak a festés, öt mezőre, cikkekre oszt. A cikkeket a boltozat legmagasabb részén egy pontban találkoznak. Az összes boltozatok nyolc cm. vastag vasbetonból készültek.

13. A templom belső berendezése.

Az ablakok mind színesek, részben mozaik, részben figurális díszítéssel ellátva. A szentély középső ablaka az Úr Jézust ábrázolja, ahogyan Al. Szt. Margitnak Szt. Szívével

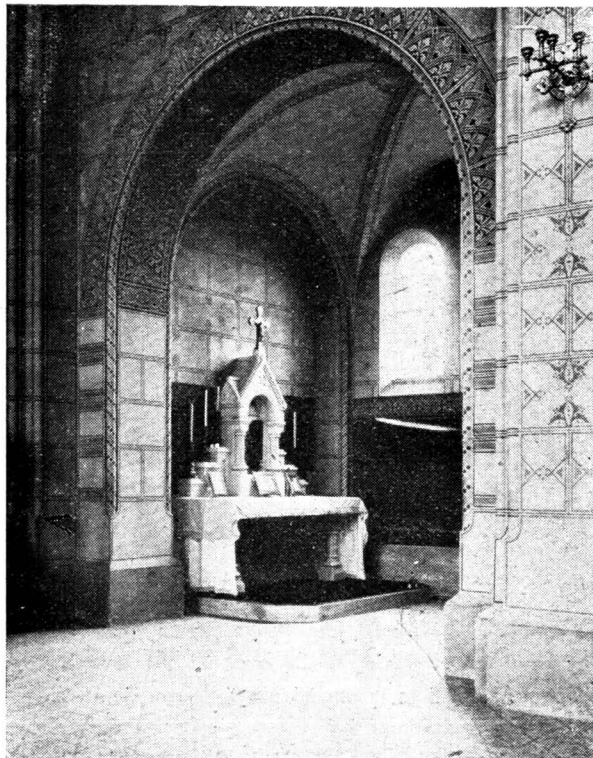

Az inkei templom belseje.

megjelent. A templom ugyanis Jézus Legszentebb Szívének tiszteletére van szentelve. A mellette lévő ablakokban Jézus jobbán a Szeplőtelen Fogantatás, balján Szt. József képe látható, lilommal kezében. Az ablakok vaskeretben állanak. Készítette Walther Gida fővárosi cég, az 5 nagy szentély, a

2 hármás kereszthajó, a 9 felső iker, a 8 kis kerek, a két kórus alatti, a nagy rózsza és a torony keskeny ablakait összesen 6148 korona 37 fillérért.

A hajó belső tagozását nagyon emeli azon vak-árkád sor,

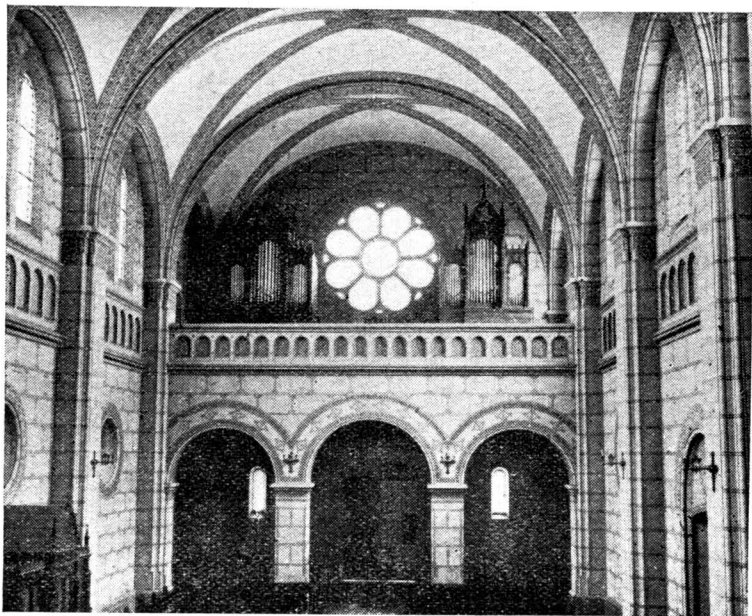

Az inkei templom keleti mellékoltára.

mely az ikerablakok alatt fűt s hátul a kórus védőfalazatán folytatódik.

A templom a stílusnak megfelelő, egyszerű festést kapott. A szentély alsó félkörű falát vörös, a kereszthajókat zöld festett drapéria díszíti. Másutt a festés alapszíne világosbarna, egyszerű geometriai díszítésekkel. Gazdagabb kidolgozást csak a boltozatok hevederei, a keresztboltozatok

élei, a pillérek fejezetei és az ablakok bélétei kaptak. Készítette Steinhausl és Kölber fővárosi cég 9964 korona 40 fillérért 1914 nyarán. A kövezet finoman csiszolt, világosszürke lapokból áll, sötétkék és fehér díszítésekkel, Melokkó budapesti cég gyárából. A keramitlapok 5744 korona 70 fillérbe kerültek, amihez az elhelyezés költsége járult. A to-

Az inkei templom kórusa és orgonája.

ronyban kényelmes tágas, terméskőből való csigalépcső vezet a kórusig. Innen vaslépcső az ú. n. harangzószobáig, innen ismét vaslépcső az óraszobáig és innen a harangokig. A külső toronyajtót és a kórusajtót kivéve, az egész toronyban a sisakig semmi fa nincs, minden vas és beton, úgy, hogy a tűzveszély ki van zárva.

A kórus tágas, világos helység, ugyanolyan alsó burkolattal, mint a templom. A védőkorlát cementtel vakolt falazat. Az orgona a hátsó falnál, a nagy rózszaablaknál jobbra és balra két darabban nyert elhelyezést. A játszóasztal is hátul,

a rózsablak alatt van, úgy hogy a kántor ülő helyéből kényelmesen szemmel tarthatja az egész kórust.

Még 1914-ben elkészültek az oltárok, szószékek és egyéb márvány- és bronzmunkák 1915-ben a padok, szekrények, mindez legnagyobb részben Krebsz János budapesti műépítész rajzai után.

A templomban három oltár van. A szentélyben és a két kereszthajó végén. Ez utóbbiak párhuzamosan állnak a főoltárral. Minden oltár fehér, azaz kékeszürke fénycsere csiszolt márványból van a lépcsőkkel együtt. Az oltárok menzája egy darabból faragott terméskő, melyet a főoltáron négy, a mellékoltárokon 2—2 finoman csiszolt cszlopocská tart. Mindhárom oltár közepén aranyozott rézajtós tabernákulum áll, mely a mellékoltároknál csúcsos cromzattal végződik, fent bronzfelülettel a főoltár tabernákuluma felett pedig egy rendkívül ízléses, négy oszlopon nyugvó nyitott tabernákulum emelkedik, trónussal a monstancia számára és magasra nyúló kupolás tetőzettel, melynek csúcsán aranyozott bronzfeszület csillog. A főoltárnak díszes márvány hátfala is van, melynek végein kétfelől két hatalmas bronzkandelláber ékeskedik. Minden oltáron hat egyforma stilszerű aranyozott bronzgyertyatartó van, ezen kívül a főoltáron a felső tabernákulum előtt is áll két háromkarú bronzgyertyatartó szentegkítételkor a Sanctissimum megvilágítására.

Talán az oltároknál is szebb, finomabb munka a két egyforma, a szentély és a hajó találkozásánál kétfelől szimmetrikusan elhelyezett szószék fehér márványból. Hú másolatai a veszprémi székesegyház szószékeinek, melyeket a fiatalon elhalt Csikász, jónévű szobrászművészünk mintázott. Az oltárokat, valamint a szószékeket díszítő oszlop csúcsák finom kidolgozásukkal, kettős attikai lábukkal, legömbölyített kocka alakú, levéldíszítésű fejezetükkel igen kedvesen hatnak.

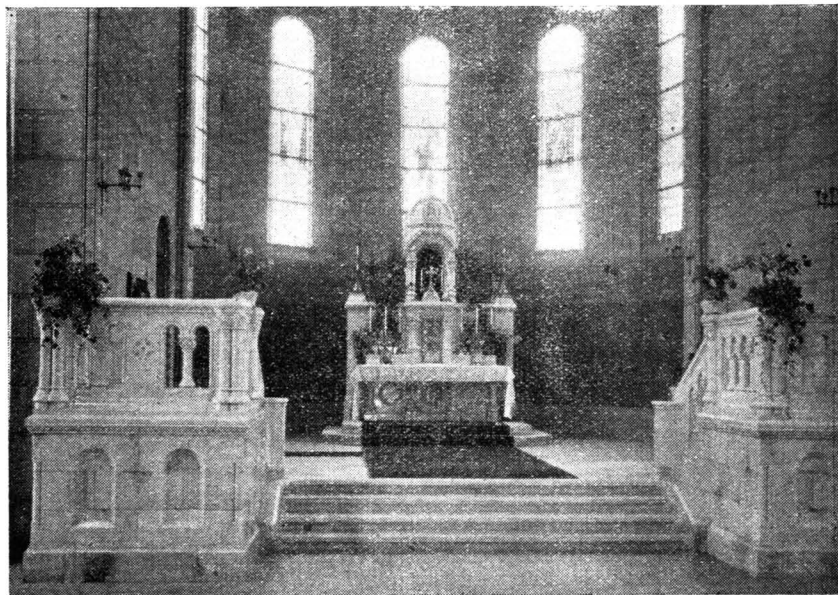
A szentélyben a szertár ajtaja mellett foglal helyet a keresztút, mely oszlophötegen nyugvó márványmedence, díszes vörösréz fedélzettel.

Az ajtók mellett a falba illesztett hét szenteltvíztartó szintén márványból készül.

Az összes márványmunkákat Hudetz és Sarl kaposvári kőfaragómesterek szállították 22.584 korona árban. (A főoltár 4710 korona, a két szószék 13.152 korona) A szószékeket azonban Grácban készítették el.

Márvány fedőlapok takarják a szentély közepén lesülő-

lyesztett kriptát is, ahol a templom és plébánia alapítója fogja majd várni a boldog feltámadást. A lapok összes díszegy bevésett rövid, de nagy szó: „Fundator”. Mondják, hogy a fundátor éppen itt volt, midőn a kriptán az utolsó símitásokat végezték. Kérte a munkásokat, hogy majd figyelmeztessék, mielőtt a fedőlapokat ráteszik. Megtették. Mire ő

Az inkei templom szentélye, főoltára, szószékei.

odament, néhány pillanatig magábamélyedve letekintett a sír fenekére, néhány könnyesepp gördült ki szeméből, azután elfordult és intett, hogy csak illesszék rá a fedőlapokat.

A két öröklámpa a főoltár két oldalán bronz karokkal van szilárdan a falhoz erősítve. Ugyanígy van a templom falán köröskörül a pillérekre szerelve 12 négykarú aranyozott bronzgyertyatartó a templom világítására. Az összes bronzmunkákat Krebcs rajzai után Gunesch János budapesti bronzműves készítette 2928 koronáért.

A famunkák tölgyfából vannak. A 20 pad, az 5 külső és 3 belső nehéz, vastag ajtó a veszprémi székesegyház rajzai

után készült. Igen szép munka a három fülkés faragott gyóntatószék a hajóban és az egy fülkés gyóntatószék is a sekrestyében. A hatalmas, 12 felső és 6 alsó ajtós sekrestyeszekrény, az imazsámolyok a sekrestyében, valamint a missziós kereszt előtt, úgyszintén a szentély kis asztalkája, mind gondos, stilszerű faragással készült. Az összes famunkákat Gácser Kálmán veszprémi asztalosmester szállította 9243 koronára 80 fillérért.

Az orgonát még 1914-ben megrendelte az alapító Angster József pécsi gyárában s a vételár harmadrészét előre le is fizette. Mire azonban az orgonát szállítani kellett volna, a hadvezetőség lefoglalt minden önkészletet. Így a fémsipokat csak cinből vagy alumíniumból tudták volna készíteni. Mivel azonban az alumínium nem olyan tartós, mint az ón, az alapító jobbnak gondolta elhalasztani az orgona szállítását. Nem gondolta, hogy a várakozási idő éppen tíz esztendő lesz. A mostoha viszonyok miatt bizony csak 1924-ben készülhetett el ónsipokkal az orgona. 1925. Gyümölcsoltó Boldogasszony napján, gyönyörű tavaszi időben maga az alapító szentelte fel. Az első ének, amit a megszentelt orgona kísérete mellett énekeltek, a „Te Deum” volt. Valóban sok hálával tartozik e szegény nép a jó Istennek és Isten után az alapítónak, annak a nagylelkű úrnak, aki egész életének minden megtakarított fillérért, sőt még családi örökségét is e templomban rájuk áldozta.

Az orgona két manuállal, 14 fő- és 12 mellékváltozattal, légnyomatú csőrendszerrel bír. A szakértő, midőn felülbíráltta, teljes elismeréssel nyilatkozott róla. Belekerült az akkori búzávaluta szerint 480 q búzába, azaz 156 millió koronába, 12.480 pengőbe.

Az alapító maga gondoskodott a templom teljes felszereléséről is, fehérneműről, miseruhákról, szent edényekről, szőnyegekről, lobogókról, egyáltalán mindenről, amire az istentiszteletnél az év folyamán szükség van. Minden bőséges és elsőrangú. Van pl. 6 darab vecsernyepalást, 21 miseruha, köztük öt arannyal átszőtt lioni selyemből, egy pedig egészen arany szövetű. Van 3 aranyozott eüstkely, köztük egy 1200 pengő értékű két áldoztató kely, egyik 1600 pengő értékű.

A templom a maga egészében, arányosságával, összhangjával, az utolsó ajtósarokig keresztülvitt szigorú stilszerűség-

vel rendkívül megnyugtatólag hat s a legegyszerűbb falusi hívők is megérik imponáló egyszerűségében a nagyszerűt.

Az egész építmény teljes felszerelésével bele került az alapítónak közel egynegyed millió koronájába, az egyház-községnek pedig kb. 10—12 ezer korona értékű munkájába.

14. Bajok az egyházközségben.

A templom már 1915-ben elkészült annyira, hogy fel lehetett volna szentelni. Az egyházközség körül azonban nagy bajok voltak. A fuvardíjakat mindjárt a első évben felemelték a fuvarozók, azok, akiknek a számára a templom készült. A 6000 korona kölcsön kevésnek bizonyult a kézi- és iganapszámok fedezésére. Elfogyott nemcsak ez, nemcsak a nagybirtokosok által fizetett 4000 korona, hanem a 6000 koronás kölcsön törlesztésére a „templomépítési hozzájárulás” címén a hívekre kivetett összegek is, amelyek időközben begyűltek. A kölcsönt három év alatt kellett volna visszafizetni, évenként 2000 koronát és kamatokat. 1913. március 10-én el is küldték az első évi részletet és 316.45 korona kamatot, ettől fogva azonban sem nem törlesztettek sem kamatot nem fizettek. Az első hiány már 1913 októberban jelentkezett. Ekkor a helybeli hitelszövetkezetben kölcsön vettek 500 koronát, majd Druzsín György inkai lakostól 200 koronát. Ez az időközben begyűlt templomépítési hozzájárulásokkal elég volt egy évig. 1914. októberban ismét kölcsön vettek 100 koronát.

Az 1914. augusztusban kitört világháborúban Molnár jegyzőnek egyetlen, nagy reményekre jogosító fia mindjárt az első között hősi halált halt. Csodás intézkedése a Gondviselésnek! Ez a jó családapa rengeteget dolgozott önzetlenül Isten házáért s a jó Isten elvette tőle egyetlen fiát. Ez nemcsak leve, hanem teljesen elkésztette a szegény apát. Az ügyek élére ekkor Herzsenyák Ferenc állami elemi iskolai igazgató állt, aki megtett mindent, amit tehetett, de a hadi állapot lenyűgözve tartott mindeneket. A munkabíró férfiakat sorra behívták. 1915. november 3-án Herzsenyáknak is el kellett mennie. Sok családban nem maradt kenyérkereső sem. Majd itt, majd ott borult gyászba egy-egy ház, jöttek a szomorúbbnál-szomorúbb hírek, úgy, hogy a templommal nem ért rá törődni senki.

1914 őszén az alapító 6 vagón drávai kavicsot hozatott a templomjárda elkészítésére, melyet természetesen az egyházközségnek kellett volna meghordatni a böhöneyi állomásról.

Nagy huza-vona után érte mentek ugyan, de akkor már 217.60 korcna kocsiálláspénz és egyéb mellékköltségek merültek fel, természetesen a kanonok úr számlájára és még a fuvarokat is vele fizettették, mert, írja Herzsenyák, a pénztár üres és ingyen el nem megy senki, azok sem, akik azt megígérték. Később folyamodtak a kocsiálláspénz elengedéséért, de az államvasútak zágrábi üzletvezetősége elutasította a kérvényt. Állandóan sürgette a kanonok a templomtér elegyengetését is, a keleti dombról ugyanis minden víz a templom falának tartott. Ezt is csak elkezdtek, azután ott hagyták. Az egyházközségi pénztár állapota 1914. december 11-én a következő volt: Bevétel az építés kezdetétől 8341.78 korona, kiadás 8384.90 korona, hiány 43.12 korona és hozzá 4800 korona adósság kamataival együtt.

Mindezek után 1914. december 26-án az egyházközség gyűlést tartott és azon kéréssel fordultak a kanonok úrhoz, hogy méltóztassék most már a templomot felszentelni és nekik állandó papot küldeni. Beígérték mindent a világon, csak-hogy a jövő Jézus Szent Szíve ünnepén, 1915. június 13-án a templomszentelést megtarthassák.

Önagysága ezen ígéretekre 1915. január 9-én Steiner espereshez címezve a következőkben felelt: „Legyen kegyes ismételten Inkén gyűlést tartani és a „nemzetnek“ megmagyarázni, hogy tekintetbe véve azt, hogy én a mai napig több mint 179.000 koronát fizettem ki a templomra s hogy még legalább 30.000 koronát kell kifizetnem, míg a templom teljesen készen és a nagyjából felszerelve lesz: rám ne számítsanak. Én örülni fogok, ha a jó Isten annyira segít, hogy felvállalt kötelezettségemnek eleget tehetek nemhogy még az ő terheiket is elvállaljam. Ha tehát ők 1. a hátra lévő igás- és kézi napszámok költségeit fedezni nem tudják, 2. ha a templom környékét a jegyző és a tanító urak előtt ismeretes módon el nem planirozzák, 3. ha a kölcsönvett 4.800 korona adósságot ki nem fizetik, a templom nem lesz felszentelve. Arról pedig, hogy Inkén állandóan pap legyen, csak akkor lehet majd beszélni, ha a hívek 4. a templomépítés alkalmából magukra vállalt kötelezettségüknek eleget tettek, 5. ha névszerint kimutatják, hogy az a szerény évi 1000 korona, mit a pap fenntartására beígértek, annyira biztosítva van, hogy az negyedéves előleges részletekben, bármikor, minden nehézség nélkül folyósítható. Különben mondhatom, bámulom ezt a népet! Milyen változás! Ezelőtt négy évvel nem akart beígérni semmit, mért attól

félt, hogy becsapják. Most aláírná talán még a saját halálos ítéletét is azon reményben, hogy ez az ítélet úgysem lesz végrehajtva! A kavicsszállítás nekem igen jó lecke volt. Milyen lelkesedéssel beígérték, hogy meg fogják hordani! És egyetlen ember sem találkozott, aki ingyen befogott volna. Az összes fuvarokat nekem kellett kifizetnem. Mi lenne most, ha én kötélnek állnék és a folyó évi július 1-ére kánonilag elcsatoltatnám Inkét Iharostól? Fél év alatt vagy koldusa lennék az új plébániának, vagy pedig szégyen szemre vissza kellene csinálni mindent. Tehát csak az legyen a jelszó: lassan, de biztosan! Én nem akarok meghátrálni, sőt ellenkezőleg, igen örülnék, ha a templomot most már minél előbb felszentelve látnám. De hát akkor mozogjon a nép is: dolgozzék, planirozzon, azután mutassa meg, hogy nemcsak ígérni tud, hanem fizetni is. Ha ezt bebizonyította, legyenek meggyőződve, hogy én leszek a legboldogabb, ha Inkére Ő Eminenciájától papot kérhetek. De így hebehurgya módra, csupa ígéretre nem kérhetek, magamat sem blamírozni, sem tönkretenni nem fogom.“

Az eseres erre azt ajánlotta, hogy önagsága most egyelőre csak minden ünnepélyesség nélkül szentelje fel a templomot, hogy az iharosi lelkipásztorok alkalomadtán benne misézheszenek. Az ünnepélyes felszentelést és állandó lelkipásztor kiküldését pedig halassza el, mert a nép a jelen körülmények között csakugyan nem bírja a terheket. Önagsága erre 1915. január 19-i kelettel a következő levélben rögzíti le a maga álláspontját:

„Szíves leveléért, melynek minden során szép lelkének viszfénye tükröződik vissza, fogadja hálás köszönetemet. Tudtam én jól, hogy az a mulasztás, hogy négy évig nem tartott az inkei hitközség gyűlést, megbooszulja magát. Ez a szegény nép egyáltalában nem tudja beleélni magát abba, hogy egy templomépítés nagy dolog, mely hősiessé áldozatokat követel nemcsak attól, aki a templomot építteti, hanem a néptől is, ki a kézi- és ágásnapszámokat szolgáltatja. Ezek szegények a lelkiélet terén eddig csak a potyából éltek, abból akarnak élni ezután is. Ha az építkezés első stádiumában, mikor látták, hogy még a téglát és homokot is készpénzért kellett meghordatni, amire pedig számítás nem volt, ha, mondom, akkor rögtön gyűlést tartanak, ma egész másként nézne ki a dolog. De hát a kézi- és ágásnapszámok fizetése egyeseknek valóban aranybánya volt! Dolgoztak, fuvaroztak pénzért, azután telekiabálták a világot, hogy nagy áldozatok árán templomot

építettünk! Pedig tulajdonképen pénzelték a templomépítésből. Van olyan ember is Inkén, akinek a fuvarozás legalább ezer koronát hozott. Pedig az sem megvetendő összeg, mit a tégláégetésből és a mesteremberek élelmezéséből nyertek! Így állván a dolog, én egyáltalán nem biztatnám őket arra, hogy az uraságokhoz forduljanak segélyért. Azok az uraságok aláztos véleményem szerint elég gavallér módon jártak el, midőn két-két ezer koronával magukat megváltották. Hisz eddig a három község alig fizetett be valamivel többet, mint amennyit ennek a két uraságnak előre kifizetett adománya kitesz. Az ilyen folyamodásokkal csak a koldulásra szoktatjuk őket. Pedig ellenkezőleg, nekik most már önállósághoz és rendes egyházi adózáshoz kell szokniok. Hát ha majd papjuk lesz, annak a fizetését is az uraságoktól koldulják össze? Az én számításom szerint a leendő inkei plébánia híveinek legalább évi 12 koronát kell fizetniök páronként egyházi adó címen. A zsellérek ennek felét fizetnék. Ebből körülbelül kikerül a pap, kántor és a harangozó fizetése. Ennél kisebb megadóztatással a hitközséget fenntartani nem lehet. Ha ők ez adót kivetették volna magukra 1910-ben, most a kutyájok sem volna sánta. Öt-hat esztendei évi egyházi adóból bőven, de nagyon bőven kifizethették volna az összes kézi- és igásnapszámokat. De hát nekik ez nem kellett, csak azt várták, hogy a sült csirke a szájukba repüljön. Én azt gondolom, hogy ma is csak úgy lehetne a dolgot alaposan szanálni, hogy a hitközség határozatot hozna, hogy minden pár, ha van ingatlana 12 koronát, ha pedig zsellér, 6 korona évi egyházi adót fizet a hitközség pénztárába. Ez megfelel 1500—2000 korona évi jövedelemnek. Ha pláne megtennék azt, hogy azt most nem csak megszavazná, de az 1914. évre azonnal be is szednék, úgy két év múlva nem is lenne semmi adósságunk. Akkor azután később ezt a hitközségi adóból befolyó jövedelmet össze lehetne rakni a plébániaház és melléképületek kézi- és igásnapszámainak fedezésére, s ha végül ez is megkészől, akkor már nem volna semmi akadálya a plébánia megalapításának. *Mig ők nem biztosítanak engem arról, hogy adósságuk nincs és a papot, kántort, harangozót képesek fizetni, addig egy lépést sem teszek a plébánia megalapítására, de arra sem, hogy önálló lelkészt kapjanak.* Ilyen áldozatok után, amilyeneket én hoztam, nem akarom megérni azt a szégyent, hogy a kánonilag szervezett és joghatósággal ellátott inkei lelkészséget a nép indolentiája miatt majd fel kellene darabolni és

visszacsatolni Iharoshoz, meg Miháldhoz. Én a rám vállalt kötelezettségeknek, amint elég tettem a múltban, elég fogok tenni a jövőben is. De ezt az élehetetlen népet októlan ajándékozásaimmal még jobban elrontani nem fogom. Ezerszer inkább kívánom, hogy sohasem legyen Inkén plébánia, mint hogy most legven, azután pár év múlva be kelljen szüntetni. Pedig biztosan ez lenne a vége, ha a népet nem fogjuk hozzászoktatni ahhoz az adózáshoz, mely őt most már nyomni fogja örök időken keresztül. Mindezt csak méltóztassék nekik bőven megmagyarázni, hogy értsék meg már egyszer egész világosan, hogy azon kívül, amit beértem, tőlem egy fillért sem fognak kapni soha, egyébként csak gyűlésezzenek minél többet. Több szem többet lát, talán találnak ki csekébb dolgokat is, mint amiket én írtam."

E levelekre mély csend következett. Az egyházközség sem nem gyűlésezett, sem nem fizetett. Elfogyott az érdeklődés, elfásultak a lelkek. A meghirdetett gyűléseken alig jelent meg valaki, írja Herzsenyák. Az Alapítványi Pénztár pedig végre is elúnta a várását 1916. május 6-án a káptalani ügyész felszólította a templomépítő bizottságot, hogy 8 nap alatt rendezze adósságának kamatait, mert különben nemcsak a kamatokat, hanem a tőkét is perelni fogják. E felszólításra még nem is válaszoltak, mire az Alapítványi Pénztár megindította a pert s a bíróság 1916. augusztus 9-én mind a tőke, mind a kamatok megfizetésére kötelezte azon 21 gazdát, akinek birtokára rákebelezték a kölcsönt. Már-már végrehajtásra került a sor, mikor Németh János Inkeyantalfa község bírása 530 korona kamatot és 510.20 korona perköltséget 21 egyenlő részre osztva társaitól beszédett és az ügyésznek elküldött. A tőke behajtásától az apátkanonok úr közbenjárására eltekintettek. E jó emberek e kényszeradózásért sohasem kaptak, nem is kértek kárpótlást, nem is panaszolták fel, örültek, hogy a tőkét nem hajtották be rajtuk. Végre is a háború rántotta ki a bajból az egyházközséget. Minden tőke annyira elértéktelenedett, hogy 1920-ban, a templom felszentelése után 3—4 vasárnapi templomi gyűjtés eredménye elég volt ahhoz, hogy minden adósság törlesztve legyen. Így az egyházközség minden terhetől megszabadult.

Így nyert a templomépítés teljes befejezést. Nagy, igen nagy dolog volt. De hátra volt még a plébánia szervezése, a plébániaház felépítése, a lelkipásztor javadalmazása. Lassan megjött ez is mind.

VII.

Az inkei plébánia létesítése.

1. A plébánia szervezése, a templom felszentelése.

A templom már 1915-ben annyira készen állt, hogy felszentelhetnék volna. A körülmények azonban halasztást parancsoltak. A híveket a templomépítés kimerítette. Az 1914—18-i világháború nagyon nyomasztólag hatott a kedélyekre. Az 1918-ban kitört kommunizmus megdermesztett minden vallási megmozdulást. 1920 tavaszán azonban a hívek már türelmetlenkedni kezdtek. Az alapító is elérkezettnek látta az időt, hogy újra a tettek terére lépjen. Meg kellett szervezni a plébániát. Volt akkor készpénzben és három és fél %-os M. Koronajáradékkötvényben 670.000 koronája. Ezt a hatalmas összeget szánta a plébániaház építésére, a plébáncs és plébánia fenntartására s egyéb jámbor célokra. Egyelőre a tőkét 1920. február 14-én a Veszprémi Egyházmegyei Alapítványi Hivatalnál letétbe helyezte alapítványok alakjában. 230.000 korona 3 $\frac{1}{2}$ %-os magyar koronajáradékkötvény a plébánia törzstőkéje, melynek kamatai (8050 K) a plébánia javadalmazására szolgál; 30.000 K kegyúri alap, melynek kamatai a templom, kálvária, plébánia fenntartására szolgál; 30.000 K templompénz a templom folyó kiadására; 8.000 K segédgyónató alap; 6000 K három alapítványi szentmise alapja; 4000 K papi szentgyakorlat alapítvány; 2000 K missió alapítvány; 120.000 K házipítvási alapítvány; 120.000 K birtokvásárlási alapítvány; 50.000 K templomfelszerelési alapítvány és 30.000 K kálvária alap.

Ezek után az alapító az inkei hívek meghívására 1920 áprilisában vállalkozott arra a nagy áldozatra, hogy Veszprémből Tapolcán, Keszthelyen, Zalamerenyén át azokban a bizonytalan háború utáni időkben, kocsin, több napig tartó utazással lejött Inkére. Akkor vasúton még bizonytalanabb volt az utazás. Itt népgyűlést tartott és Nagy Virgil

mihályi plébános jelenlétében három óra hosszat küzdött a hívekkel, míg végre annyira jutott, hogy megajánlották a plébános részére a kívánt párbért. A kisgazdák évenként $1\frac{1}{2}$ mérő rozst és $1\frac{1}{2}$ m³ tűzifát, a napszámosok és cselédek pedig öt tojást, egy csirkét, továbbá az előbbiek 4, az utóbbiak 2 korona lélekpenzt. A szegények a csirkét és a tojást szívesen megajánlották. A gabonát is a kisgazdák. De a fa, az igen nehezen ment. Hiszen nekik sincs, mondták. Voltak, akik azzal hagyták el a gyűlést, hogy jó, majd lopunk, ha a papnak vinni kell.

Mindezzel azonban a párbér kérdése nem nyert megoldást. A gabonát valahogyan csak beszolgáltatták a jobbak, de a fa sehogy sem jött. Hogy a hívek 90%-át végrehajtsák, azt az alapító sem akarta, nem is lett volna tanácsos. Végre is oda lyukadt ki a dolog, hogy a plébánosnak a nagyobb rossz elkerülésére meg kellett elégednie a fél köbméter tűzifa helyett 12 liter rozssal, úgy, hogy a későbbi Egyházlátogatási Jegyzőkönyvben eszerint rögzítették le a párbért. A párbér beszolgáltatása így is igen nehezen ment. A nép szegény. Az iharosi plébánosoknak is régi panasza, hogy az inkeiek a legrosszabb párbérfizetők, ami régen érthető is volt. A templomtól messze laktak, a plébánia áldásait kevésbé érezték. A szokás pedig nagy hatalom. Az inkei hívek e rossz szokásukat nem tudták levetni akkor sem, mikor a templom is, lelkipásztor is itt volt helyükben. E bajon segített az 1929. november 27-én történt megállapodás, mely szerint az évenként járó összes párbért egy erre rendelt bizottság minden ősszel pénzértékben megállapítja és az összeget adó arányában veti ki a hívekre. Így az arányos kivetés mellett a teher sokkal elviselhetőbb. Ugyanezen alapon történik az egyházközség egyéb kiadásainak kivétele is.

A kántorról és az egyházfőről a következő június 27-i egyházközségi képviselőtestületi gyűlés gondoskodott. Megválasztották kántornak Herzsényák Ferenc állami elemi iskolai igazgatót, egyházfinak pedig Mihácsi Vendel kisgazdát.

A hívek újból kötelezték magukat arra is, hogy a plébániaház építésénél, valamint a templom és az összes épületek fenntartásánál felmerülő összes kézi- és igásnapszámokat örök időkre teljesíteni fogják. Ezek után az alapító Rott Nándor megyéspüspök úrtól lelkipásztort kért az inkei hívek számára. A főpásztor Padányi Sándor akkor felsőörsi adminisztrátort küldte le, egyelőre ideiglenes jelleggel. Az új lelkipásztor

június 1-én meg is érkezett és megtette az előkészületeket a templom felszentelésére. E lélekemelő ünnepséget maga az alapító végezte június 13-án, a Jézus Szíve ünnepe után következő vasárnapon. A templomszentelés óriási esemény volt ezen az akkor nagyon félreeső helyen. Nagyszámú papság jött le Veszprémből is, a környékből is. Megmozdult az egész vidék. Nagyszámban jöttek gyalog minden irányból az első inkei búcsúra az ájtatos hívők. Összejött vagy 6—7 ezer ember. Az alapítót az egyházközség díszkapuval, ünnepélyesen fogadta. Meghatva mondogta ekkor a nagy Mecenás, hogy benne a jó Isten szerette meg az inkei népet és adott nekik templomot és papot, hogy elvezesse őket az örök életre. Neki magának pedig az a legnagyobb öröme, hogy a templomot nem csak felépíthette, hanem ő maga fel is szentelheti. Ezért a kegyelemért nem győz elég hálát adni a Mindenhatónak. Szentmise és szentbeszéd nemcsak bent a templomban, hanem künn a templomtéren is volt. Az alapító nem engedte, hogy a szentekesedekben bármi módon is említés történjék róla. A szónokok a tilalmat be is tartották.

Mostantól fogva az inkei búcsú évről-évre nagy ünnepe lett a környéknek. A buzgó hívek messze földről eljönnek Jézus Szent Szívének e gyönyörű szentélyéhez. Nagykanizsa és Csurgó is minden évben több száz fővel van képviselve. Az áldozók száma átlag 5—600. Ilyenkor mindig az alapító jött le és még 86 éves korában is maga celebrálta a nagymisé. Környezete természetesen le akarta beszélni, mert ebben a korban, ilyen hőségben, ilyen tömegben könnyen végzetes lehet számára a funkció. Azt felelte, hogy ha már meg kell halnia, szebb helyen nem érheti a halál, mint saját templomában, az oltár mellett. És kibírta mindig. Legnagyobb gyönyörűsége volt, mikor búcsú napján reggel kijött, körüljárta a templomot, látta a sok ájtatos népet és látta, hogy a templom állandóan jó karban van tartva. Erre nagy súlyt helyezett.

2. A templomszentelés után következő nehéz esztendők.

A templomszentelés után szomorú idők következtek. Az alapító azt remélte, hogy a világháború után következő zilált gazdasági viszonyok hamarosan meg fognak javulni. A pénz értékcsökkenése megáll, sőt emelkedik és ő az összegyűjtött alapokból vásárolhat 50 kat. hold javadalmi földet, felépített-

heti a plébániaházat és mindent, amit elhatározott. Tényleg pedig az állapotok nem hogy nem javultak, hanem napról-napra romlottak. Érdekes az alapítónak az adminisztrátorhoz 1921. április 28-án kelt levele: „Espanes úr levelét azért küldöttem el, írja, hogy kedves Barátom számítását tehessen, mennyire nem érdekünk a földvásárlást siettetni. 18.000 koronát kérni egy hold földért, ez mégis borzasztó! A vásárolni szándékolt 50 kat. hold föld így nettó kilencszázezer koronába kerülne. Szerencse, hogy azt a húsz holdat megkaptuk bérben. Ezzel majd csak el leszünk valahogy addig, míg a korona ára 50%-kal emelkedik, akkor aztán megkaphatjuk az 50 hold földet a 18 ezer koronának feléért is és még olcsóbban is.” Így reménykedett ő. És még arra ad utasítást, hogyha megtalálna halni, a legjobb belátás és lelkiismeretesség szerint használtassanak fel az alapítványok.” A főcél mindenestre az legyen, hogy Inke egy minden tekintetben kívánatos plébánia legyen, melyre az egyházmegye legérdemesebb papjai is szívesen pályázzanak.” Ugyan mi lett volna, ha csakugyan elszólitotta volna őt az Úr azokban az években? Mire földvásárlásra kerülhetett sor, 1925 májusában már nem 18 ezret, hanem 128.783 koronát kellett adni holdjáért. Másfél év múlva már látta a katasztrófát. 1922. október 7-én így ír: „At hiszem, az isteni Gondviselés nem akarja nekem megadni azt a földi jutalmat, hogy az inkei plébániát valamikor készen láthassam. Legalább azt kell következtetnem azon körülményből, hogy az alapítólevél kiállítása, illetőleg a templom felszentelése óta egy lépéssel se tudok előre menni a plébánia megalapításában. De hát fiat voluntas Dei! Isten akarata ellenére még plébániát sem akarok építeni! Azt azonban meg kell alapítanom, hogy ez a szerencsétlen háború senkinek sem okozott annyi kárt, mint nekem. Ha a háború nem jön, Inkén ma egy rendezett, kívánatos plébánia van. Míg ma még csak halvány reményem sincs ahhoz, hogy plébániaházat építhessek, s annyi földet vehessek, amennyi a plébánia fennmaradását örök időkre biztosítja. Az inkei plébánia földvásárlási alapítványa 1922. december 31-én lesz egy millió korona. Ezzel az összeggel egy 4—5 milliót igénylő építkezésbe belemenni nem lehet... Tanácstalanul állok, mert nekem ennyi pénzem nem lesz soha! Mathusálemi évekig kellene élnem, hogy én a veszprémi kanoniából ennyi pénzt összezsugorgathassak, főképp a mostani viszonyok között, mikor oly magas lett a földadé, hogy a gazdának alig hagyják meg a megélhetést! Hogy ezek

után mi lesz az inkei plébániaházból, azt igazán csak a jó Isten tudja... Szóval tanácstalanul állok, de azért ne csüggedjen el, — vigasztalja az adminisztrátort, — Deus providebit! „Életének igen szomorú évei voltak ezek, de kétségbe nem esett. „Deus providebit.“ Istennek lesz gondja rá.

3. Harc a javadalmi földekért.

A plébános fenntartására szánt földeket az alapító a Hohenlohe hercegi uradalomtól várta illő árért. Mikor 1923-ban jött a földreform, az uradalom az alapítót a földvásárlással az Országos Földbirtokrendező Bírósághoz utasította. Az O. F. B. 1923. áprilisában szállt ki először Inkére. Az eredmény, jól lehet az alapító ezen alkalomra személyesen lejött, nagy csatlódás lett. A bíróság a kért 50 kat. hold helyett csak 30 holdat ígért meg, azt is, ami a legnagyobb baj volt, Lepled-pusztán, 8—10 kilométerre Inkétől. Az alapító fellebbezett. Hogy mennyire szívén viselte az ügyet és mennyire nem sajnált érte semmi fáradságot és utánjárást, mutatja az adminisztrátorhoz 1923. július 4-én írt levele: „Hétfőn kellene mennem Hévízre, de én ahelyett Budapestre megyek a plébániaföldek ügyében. Az inkei földrendezés ugyanis N. N. tanácselnök hatáskörébe tartozik. Elküldöttem hozzá N. N. urat, hogy hangolja jóindulatra, ami annyira sikerült, hogy a tanácselnök úr azt izente, hogy a fellebbezést egyenesen hozzá küldjem, amit azonnal meg is tettem. De tekintetbe véve azt, hogy a fellebbezések minden valószínűség szerint július második felében fognak letárgyaltatni, tekintetbe véve továbbá azon körülményt, hogy tanácselnök úr ítélete végérvényes, jónak láttam személyesen is érintkezni tanácselnök úrral. Elhatároztam tehát, hogy Budapesten maradok, míg csak audienciát nem kapok. Hévízen ilyen bizonytalanságban úgy sem érezném jól magamat s az ügy rosszsikerülte esetén örökös szemrehányást tennék magamnak, hogy nem követtem el a földek megszerzése érdekében mindent, amit csak tettem... Most egy idő óta majdnem minden nap az inkei plébániáért misézem.“ Az audienca megtörtént. Tanácselnök urat könnyekig meghatotta az alapítónak előadása az inkei úgyról. A válasz a fellebbezésre mégis az lett, hogy az inkei plébániaföldek lehetőleg közel adandók ki, de marad a 30 hold. Az O. F. B. inkei kirendeltsége pedig (túlnyomóan református többség) ki-

mondja, hogy a kérdéses földek kihasítása közel nem lehetséges, mert az sártené a földhöz jutottak érdekeit. Az alapító nem nyugszik bele. Újra kilincsel. Ír Hohenlohe hercegnek, szinte esdeklően és oly alázattal, hogy megható olvasni. Ő, a kemény, hajlíthatatlan egyéniség Inkéért erre is kész volt. Pesten újra felkereste a másodelnököt. Igénybe veszi Inkey Józsefné bárónő segítségét, akinek kérésére Hohenlohe herceg úr annyit megígér, hogy ha a kérdéses 30 hold földet csakhogyan Lepleden adnák ki, hajlandó lesz azt a földbirtokreform és novellájának lezajlása után közeli földekkel kicserélni, esetleg ráfizetéssel a földek minősége szerint. Erre azonban nem került sor, mert végre is a földek felét Inkén tizenöt percnnyire, másik felét Fazekasdencsen félóránnyira adták ki, 1924 őszén. Az inkei földek közepes, a fazekasdencsiek jó minőségűek. Vételár pengőbe átszámítva 5319.21 + 9490.59, összesen: 14.809.80 pengő. Ezzel a javadalmi földek kérdése 20 holdnyi csalódással megoldást nyert.

4. A plébániához felépítése.

A lelkipásztor lakása kezdettől fogva nagy gondot okozott. A hívek ugyan kötelezték magukat két szoba, konyha, kamra biztosítására, de akkor volt a legnagyobb lakásínség és csak a hercegi uradalom szívessege révén sikerült egyetlen szobát bérelni a tiszti lakásban. Ezzel kellett az adminisztrátornak négy évig megelégednie, bár az alapító mindent elkövetett, hogy a bajon segítsen. Meghatva írja 1922. nov. 28-i levelében az adminisztrátornak: „Minden este eszemben van, hogy kedves nővére hogyan viszi a vacsorát sötétben, fagyban, sárban, vízben, hidegben, szélben misszionárius munkát végző testvére számára. Így képezem a hittérítőket. Igazán csodálatosak az Isten útjai! Mindenkinél más módon kell kiérdemelnie a mennyet... Szó, ami szó, mindent el akarok követni, hogy kedves nővérét az ételhordás mizériáitól megmentsem. Hogy mindketten providenciális emberek Isten kezében, azt látom, de érzem a kötelezettséget is, hogy ezt a nyomorúságot tőlem telhetőleg enyhítsem.” Pedig az inkei adminisztrátornak és nővérének inkei tűrése és munkája minő semmiség volt ahhoz képest, amit a világháborúban túrttek és szenvedtek annyi milliók. Különben is azok a nyomasztó idők mindenkit megtanítottak a lemondásra.

1924-ben a lelkipásztor a majorba került. Itt megkapta az ottani tisztilakás felét. Ez már tűrhető helyzetet teremtett és az adminisztrátor nyugodtan várta a helyzet jobbrafordulását. Közben pedig az alapítványok mindig kevesebbet értek. A magyar koronajáradékkötvényeket bevonták, utánuk kamatot sem fizettek. Ezzel elveszett 350.000 korona értékű alapítvány. A készpénz értéke pedig annyira jutott, hogy ezer koronának értéke nyolc pengőfillér lett. Így az 1920. évi alapítványok 320.000 korona készpénze 25.60 pengőre zsugorodott. Közel hétszázezer koronából ennyi maradt! Az alapító elveszítette egy hosszú életnek nagy takarékossgággal, lemondással gyűjtött minden keresményét. De nem esett kétségbe. Deus providebit. Isten segítségével bízva, elkezdett újra gyűjteni, mint 35 évvel ezelőtt, úgy, hogy már az 1924. év tavaszán megrendelhetette az alivári téglaegetőnél a plébániaház felépítésére szükséges 220.000 darab téglát. A következő télen a hívek azt behordták. Az egész télen olyan enyhe idő és olyan jó út volt, mintha csak a jó Isten külön intézkedett volna az inkei téglahordáshoz. 1925. március 27-én elkezdődött a földmunka, 29-én munkába álltak a kőművesek, az alapító még az nap megszentelte az alapkövet s június közepéig 8—9 kőműves, 16—18 napszámossal felemelte a főépület falait és júliusban már fenn volt a tető is eternit palával. Szeptember—október hóban ugyanígy felemelkedett a melléképület. Az építkezés házilag történt. Az alapító minden mesteremberrel külön szerződött, minden anyagot külön vett. Nála mindig az volt a jelszó, hogy ha drágább lesz is, csak jó legyen. A kőműves és ácsmunkát Havlicsek Gyula és veje, Németh Ferenc böhöneyei vállalkozók végezték és minden munkát Próder Károly veszprémi építési vállalkozó ellenőrzött. Ő készítette az alapító utasítása szerint a tervrajzokat is.

1926-ban elkészült a vakolás, a betonmenyezetek, lépcsők, az asztalosmunka, parkettózás. Az előbbi Bukovits József, az utóbbit Ligeti, veszprémi mesterek készítették. 1927-re maradt a melléképület befejezése. 1927. március végén az adminisztrátor kénytelen az új házba költözni, a majorban ugyanis szükség van a lakásra. Szívesen teszi, bár új lakásában hátra van még a szobák festése, az ajtók, ablakok mázolása, a parkett beeresztése, de hét évi hontalanság után otthont kapott, édes, drága otthont, melynek áldásait és örömét az tudja csak igazán méltányolni, aki azt sokáig nélkülözni kényszerült.

A plébániaház méltó kiegészítője a templomnak. Ugyanolyan módon, ugyanolyan szilárd anyagból készült. A főépület felemeletes. Az alsó rész egy méternyire a földbe van süllyesztve. A főbejáratától 11 márványlépcső vezet a felső részbe is, az alsó részbe is. Az elrendezés központi. A lépcsők fönt is, lent is tágas előtérbe vezetnek, innen nyílnak lent szemben a konyha, jobbról a padlásfeljáró, és a pince, balról a mosókonyha és a kamra. A konyhába nyílik jobbról is, balról is egy-egy tágas 5×5 m² cselédszoba. Fönt a lépcsővel szemben van az ebédlő, jobbra a melléklépcső és a káplánszoba, balra a fürdőszoba és iroda. Az ebédlőből nyílik jobbra egy vendégszoba, balra a hálószoba. Az ebédlő és a konyha 5×6 m², a többi szoba 5×5 m² méretű. A főépület hossza 16.26 m., szélessége 13.36 m. A szobák magassága fent 3.30 m., lent 3 m., az összes uri szobák parkettásak, a két cselédszoba padlós, a többi helységek finoman csiszolt cementlapokkal vannak burkolva. Az alapító a felső részt ízlésesen ki is festette. A fürdőszobát berendezette. Azt hisszük, kevés plébánia dicsekedhetik a egész országban ilyen szép, egészséges, szilárdan épített lakóházzal.

A melléképület a főépülettel párhuzamosan, az udvar északi részén húzódik kelet-nyugati irányban. 29.56 m. hosszú és 8.06 m. széles. Téglából épült, palával fedve. Magába foglalja az istállót (10×8 m. belső méret), vasbeton menyezettel, beton jászolokkal és beton alsó burkolattal, vaskeretes ablakokkal, a kocsiszint alsó betonburkolattal, a faházat, az ólakat és egy szoba, konyha, kamrából álió cselédlakást. A kút tölgyfakávéát kapott, pala fedéssel előtte 8 m. hosszú itatóvályúval, henger, kerék, lánc és két vederrel. Az alapító finom érzékkel a lelkipásztor szórakozására is gondolt, amikor a kertben egy igen csinos, tartós házikót, (Lusztház) építtett, magas betonalapzaton, tölgyfaoszlopokkal, pala fedéssel.

Mindezen építkezések a kézi- és ígás napszámokon kívül, melyeket a hívek teljesítettek, 59.649 pengőbe kerültek. Téglá 9.204 P., mész, cement 2.964 P., fa, vas, pala, cementlapok, keramit, kavics, kőpor, stb. 18 814 P., kőműves és ács 12.000 P., asztalos 5126 P., egyéb mesterember 14.440 P., kisebb tételek 91 P.

1928-ban is kora tavasztól késő őszig folyt a munka, a nyári hónapok kivételével. Az alapító ezen évben tartós betonoszlopokon nyugvó drótfonatkerítéssel vette körül a temp-

lcmudvart és a plébánia egész belsőségét, a konyhakertet, gyümölcsöst. A kerítés különösen díszes az országút mentén. Rusztikaszzerű alapépítményen erős betonoszlopok tartják a vaskeretre feszített vastag sodronyhálót. Ilyen rendszerű, csak egyszerűbb a templomkerítés és a majori út mentén húzódó rész. A kerítéseken két erős vaskapu, három kis vasajtó, két erős fakapu és három faajtó van. Az összes kerítések hossza 1007.5 méter. Valaki megjegyezte, hogy az inkei plébános úgy körül van kerítve, hogy semmiféle ördögi hatalom el nem ragadhatja.

5. Kálvária.

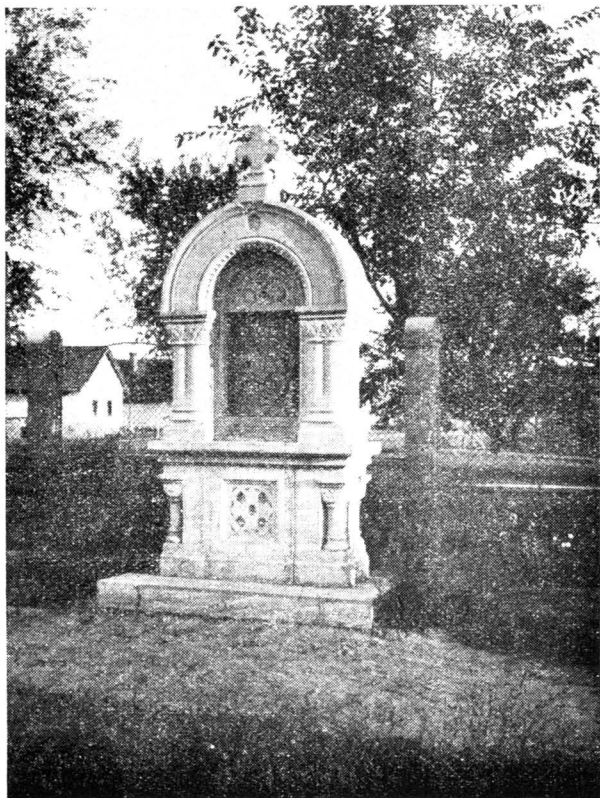
A jó Isten az alapítónak anyagi ügyeit annyira megálldotta, hogy 1928-ban már a rég tervezett kálváriát is felállíthatta. A terrakotta domborművek már 1922-ben készen voltak. Rott püspök úr mintáztatott akkor Biró Lajos szobrászsal domborműveket a később felállítandó veszprémi kálvária számára. Ezek másodpéldányait vásárolta meg az alapító. Inkén is csak 6 év múlva kerültek felállításra, de még így is megelőzték a veszprémi kálváriát. A 14 keretépítmény műköből. román stílusban készült, Krebs János fővárosi műépítész rajzai szerint, aki a templomot is tervezte. A kivitelezést Melocco cementárugyár végezte Budapesten. Igen szép, ízléses munka. Oszlopokkal díszített, félkörívvel záródó, zömök, súlyos építmények az egyes állomások.

Az ízlésesen bekerített templomkert, közepén az impozáns templommal, körülvéve a kálvária 14 állomásával, köztük a szépen gondozott virágágyakkal rendkívül vonzóan hat és búcsú napján messze vidékről csalogatja a buzgó zarándokokat.

A kálváriára és kerítésekre ez évben az alapító 27.271 pengőt költött. Meghatva áll meg az ember ennyi áldozat, ekkora kitartás mellett, de az alapítón kívül tisztelet adassék az inkei híveknek is. Méltók rá.

Az összes építkezéseknél a kézi- és igásnapszámokat ugyanis a plébánia hívei végezték, ami nem kis terhet jelentett. Különösen az igásnapszámok okoztak igen súlyos gondot. Nagyon sok volt a földmunka. A templom is, a plébániaház is lankás domboldalon épült s hogy az eső, vagy hóé az épületekben kárt ne tegyen, a templom keleti oldalára is, a templom és plébániaház közé is teknőszerű mélyedést kellett készíteni. A lakóház is egy méternyire le van süllyesztve, ez

is sok földmunkával járt. De különösen megnehezítette a fuvarozást az a körülmény, hogy a vasút 17 kilométerre van, úgy, hogy oda csak lófogattal lehetett menni, ami pedig nagyon kevés van a plébániában, mert a hívek szegények. Igen

Az inkei kálvária egyik állomása.

sok volt a kavicsszállítás. A főépületnek minden menyezete, jászolok, járdák, az összes kerítésoszlopok, oszlopközök alépítménye, kapuoszlopok, mind-mind betonból készültek és ehhez az anyagot, cementet, köport, drávai kavicsot 17 kilométerről kellett befuvarozni. A kálváriának mind a 14 álló-

mása egyenkint jó 50 métermázsa súlyt képvisel. Az állomások felső záróköve kereken tíz mázsa súlyú, úgy, hogy a szegény hívek rozszant szekerekön nem bírták elhozni. Legegyeszerőbb lett volna kölcsönt felvenni az egyházközség terhére, pénzért végeztetni mindent és a kiadásokat a híveken behajtani. De itt, ahol a nép oly szegény, ez a mód kivihetetlen volt. Meg kellett elégedni azzal, hogy természetben történjék minden szolgáltatás. Sok bajjal járt az előállítás. Az adminisztrátor maga járt esténként házról-házra fuvarokért, napszámokért, hogy a munka fenn ne akadjon. Sokszor voltak szorongatott napjai, álmatlan éjszakái, de a jó Isten segítségével, kisebb bajokkal, de minden nagyobb akadály nélkül sikerült a hosszú négy évre terjedő építkezés anélkül, hogy a bíróságot, vagy a karhatalmat csak egyszer is igénybe kellett volna venni, vagy az egyházközséget adóssággal kellett volna terhelni. A négy év alatt a legszegényebb család is 22 ingyen napszámot szolgáltat. A vagyonosabbak adó arányában többet. Az uradalmak is adó arányában viselték a terheket. Az adminisztrátor pedig e négy év alatt a sok házalás közben nemcsak megismerte híveit keresztül-kasul, hanem össze is forrott velük. 1929 júniusában, mikor minden építkezés befejezést nyert, az alapító is elismeréssel hajolt meg a hívek teljesítménye előtt és 2 hektoliter jó csopaki bort küldött „áldomásra” és hozzá minden érdekeltnek egy pörköltöt fizetett. Mindebből egy igen jó derűs ünnep lett, amelyen a hívek nem győzték áldani azt a jó urat, aki nekik nemcsak gyönyörű templomot és plébániaházat építtetett és plébániát, kálváriát emelt, hanem még egy ilyen jó áldomást is szerzett.

6. Felszerelések, pótlások.

Közben az alapító a nagy gondok mellett a kisebbekről sem feledkezett meg. A toronyóra számlapjainak kicserélését már említettük.

Egyik évben október végén egy korai vihar a szentély padlását tele hordta hóval. Mert a boltozat még elég meleg volt, a hó hamar elolvadt, a vékony beton boltozatot átnedvesítette és a szentély mennyezete csúnya penészfoltot kapott. Az alapítót bántotta a dolog. Hogyan történhetett ez? Kitűnt, hogy annak kidején a szentély tetőzetén, éppen az északi részen a pala alá nem tettek szigetelő kátránylemezt. Erre az

alapító leszedette a palát. Közben jó harmada eltörött. Alá rakatta a szigetelő lemezt és úgy újra a palát. Jó 400 pengőbe került a pótlás, de nem sajnálta, csakhogy az előbbi eset meg ne ismétlődjék. A plébános kényelmére még 1929-ben házivízvezetékét szereltetett fel, kéziszivattyúval, víztartóval, később berendezte a fürdőszobát, erős, zománcozott öntöttvas káddal, vörösréz kályhával, csapteleppel.

A legelső mintaszerű szerelésen kívüli kapott még tőle a templom a sok apróságokon kívül egy második díszes fehér vecsernyepalástot, oltárterítőket, repositoriumot, oltáracsengőket, missióskeresztet, egy művésziösen faragott, márványlapokkal fedett kettős asztalkát a szentélyben. Még 1927-ben készíttetett Veszprém-ben az angolkisasszonyoknál működő Oltáregyesületnél 10 új kazulát, melyek közül 5 különösen értékes arannyal áttört lioni selyemből. A tíz kazula 2450 P értéket képvisel.

Mikor a plébános az új házba költözött, az alapító ajánlatot tett, hogy ha gyümölcsöst akar a plébános létesíteni, a csemetékét szívesen megveszi, a plébános csak azt ígérje meg, hogy ha valamely csemete kipusztul, azt azonnal újjal fogja pótolni. A plébános kapva-kapott az ajánlaton és a területet öt részre osztva, öt év alatt 420 gyümölcsfát és 200 nemes mogyoróbokrot ültetett el. A telepítés kitűnően sikerült és a telepítés hetedik évétől kezdve a gyümölcsös évről-évre legbővebb jövedelmi forrása a plébánosnak.

7. Kánoni látogatás.

1929 őszén, hosszú 19 évi küzködés és költekezés után az alapító végre odáig jutott, hogy Inkén minden kész annyira, hogy a plébánia most már eljárhat a maga lábán. Áll a templom, a kálvária, kész a plébániához melléképületeivel, gondoskodás történt a lelkipásztor megélhetéséről, a kegyúri terhek ellátásáról, nincs már semmi akadálya annak, hogy a tízéves ideiglenes lelkésztség most már örök időkre színt jelleggel jogilag is szervezve legyen. Az alapító kérésére dr Rott Nándor megyéspüspök úr 1930. június 23-ára összehívta a bizottságot a kánoni látogatás megejtésére. A látogatás jegyzőkönyve az inkei plébániának e fontos alapító okmánya is az alapító lelkét sugározza, az ő elgondolása és felülvizsgálása mellett készült.

A Kánoni látogatás jegyzőkönyvének 3. §-a szerint az alapító „Kegyúri Alap” címén 20.000 pengő tőkét tett le a kegyúri terhek viselésére. Okulva a multak keserves tapasztalatain, a tőkét sürgősen földbirtokba kellett fektetni. Alkalom azonban csak nem akart kínálkozni. A plébánia belsőségét a Hohenlohe hercegi uradalom legjobb minőségű szántóföldje vette körül. Egy harmincöt kat. holdas tábla. Ezt szerette volna az alapító immár 12 év óta a plébániának megszerezni. Most ismét kísérletet tett nagy áldozatok árán, hogy a földet megszerezze. Sajnos, a tulajdonos most is hű maradt a régi elvéhez: Inkább venni, mint eladni. Ekkor Inkey József báró, iharosberényi nagybirtokosnál, az ő régi kegyúri családjánál kopogtatott, ahol teljes megértésre is talált. A 20.000 pengő kegyúri alapot megtoldotta 15 000-rel és a fazekasdencsi uradalomnak Inke felé eső részéből 35.000 pengőért vásárolt egyelőre 70 kat. holdat, 1933 októberében pedig újabb 15.000 pengőért 30 kat. holdat, úgy hogy most a templom és a plébánia fenntartása 100 kat. hold földdel egy tagban valóban szilárd alapokon nyugszik. E földbirtok vásárlásával a hívekkel kétszeresen jót tett, mert a telket a plébánia hívei kapták meg kisbérletben igen előnyös feltételek mellett. A birtok az inkei és antalfai határ legjobb minőségű földjei közé tartozik.

8. Egyéb alkotások.

Az alapító mindezek után nyugodt lélekkel elmondhatta, hogy most már végre húsz évi költekezés után pontot tehet az inkei kiadásokra. Pedig dehogy tett. Hogyan tudná a völgegyen szeretett menyasszonyát magára hagyni? De hát mire volt még szüksége az inkei plébániának? A szeretet találékony.

1935-ben a plébániakert sarkára egy hatalmas, 5 méter magas, 40 q súlyú keresztet állíttatott műgránitból, e felirattal: „Így szerette Isten a világot.” A keresztet Illés Béla veszprémi papnövendék rajzolta és Schwarcz József kapcsvári kőfaragó és szobrász készítette 1144 pengőért.

Kényes volt arra, hogy minden, ami a plébánia vagyonához tartozik, az ő szerzeménye legyen. Mikor a plébános saját költségén szivattyút, víztartót, házi vízvezetékét szerelt fel, 1935. szeptember 19-én ezeket írta: „Abba nem nyugszom bele, hogy kedves Barátom apró beruházásai révén alapító-társa és compatronusa legyen az inkei plébániának. Olyan nincs. Azt akarom, hogy az inkei plébánia, úgy, amint áll, ille-

tőleg mint halálom napján állni fog, az én lelki tulajdonom legyen. Tehát mindazon befektetések, amelyekkel kedves Barátom az inkei plébánia törzsvagyonát gyarapította az én terhemet fogják képezni. Mély tisztelettel kérem tehát, hogy a már eddig készült dolgokat terhemre írni, a beszerzendők áráról pedig értesíteni szíveskedjék, hogy azok kifizetéséről gondoskodhassak.“

Mikor a templom ablakait készítették, nem számoltak azzal, hogy az épület igen huzatos helyen, messze minden más háztól, egyedül áll. Mikor jöttek az itt dívó erős szelek, olyan zaj volt a templomban, mintha minden ablakot ezer boszorkánykéz zörgetett volna. Különösen sokat szenvedtek a szentély ablakai, melyek egyenesen északra, az uralkodó szél irányára néznek. Az alapító 1936 tavaszán segített a bajon. 2200 pengő költséggel az összes ablakokat megerősítette, szellőztető készülékeket szereltetett be, a szentély 5 nagy és két kis kerek ablakát pedig kettős üvegezéssel látta el. E külső üveglapok 5 mm. vastag lemezek, erős vaskeretbe foglalva. A munkát Palka József budapesti cég végezte. Az alapító megkérdezte a cégvezetőt, hogy hány évi jótállást vállal a munkáért? „Amennyi tetszik. Ahol én egyszer dolgoztam, oda többet vissza mennem nem kellett.“ Volt az önértékes válasz És írásban adott százévi jótállást. A cég csakugyan jó munkát végzett, az ablakok legnagyobb viharban sem mozognak.

Igen bántották az alapítót a szentély mennyezetének penészfoltjai, melyek állandóan nagyobbodtak, nem a beázás miatt, hanem a vékony, rideg betonmennyezet elkerülhetetlen izzadása folytán. A templomba ünnepélyes alkalmakkor igen nagy tömeg jön össze. Ilyenkor márványról, réztárgyakról, sőt a falakról is, de kivált a betonmennyezetről csakugyan folyik a veríték. Ez az oka a penészfoltoknak. Húsz év óta a templom festése másutt is megrongálódott. Az alapító azért az ablakok megerősítése után az egész szentélyt újra festtette, teljesen a régi szerint, a szentély és az oldalkápolnák festett drapériáit olajjal festtette át, és az egész templom alsó része 160 cm. magasságig mosható matt olajfestést kapott. Richter és Papp fővárosi cég készítette 1200 pengőért. Az állványozásról az egyházközség gondoskodott, ami kellő felszerelés hiányában nagy gondot okozott, de Varga György helybeli kőművesmester dicséretreméltó ügyességgel aránylag elég olcsón megoldotta a kérdést.

1936 telén az alapító vidéki plébánosok révén arról győződött meg, hogy a Maxim kőolaj gázlámpák nagyon alkalmasak a templomok kivilágítására. Ő ugyan villanyvilágításról ragyogva szerette volna látni a templomot, de mert Inke villanyvilágítása még most is a jövő zenéje, felkérte a plébánost, hogy a templomot szereltesse fel annyi és olyan Maxim lámpával, hogy a legutolsó sarokban is lehessen az imakönyvből olvasni. A plébános erre világítási próbákat végzett és arra a megállapodásra jutott, hogy a szentély és hajó választóvonalában két darab 600 gyertyafényű, a hajó hátsó részében két 300 és a karzaton ismét két 300 gyertyafényű lámpa az egész templomot a kívánt értékben bevilágítja és amellet a szentélyt a főoltárral izlésesen kiemeli. Nagy gondot okozott a lámpák izléses felfüggesztése. A cég a boltozatról történő függesztést ajánlott. Így félannyi lámpával lehetett volna ugyanazon hatást elérni. Az alapító e megoldást mégis kereken elutasította, mert így a templom összhatéa romlott volna. Legjobb megoldásnak ígérkezett a fali karos rézgyertyatartókat megerősíteni és a lámpákat azokra függeszteni, ami teljes mértékben sikerült is. A karzaton pedig a lámpák a falra erősített vaskeretekre függnék. A templom kivilágítása igen szépen hat és az utolsó sarokban is lehet a könyvet használni. Kisebb alkalmakkor a szöszék feletti egyetlen lámpa is elég arra, hogy barátságos hangulatot hozzon a templomba. A 6 lámpa vörösréz olajtartókkal és két vaskerettel 750.45 P-be került. A templom első ünnepélyes kivilágítása 1937. Nagyszombat este, feltámadáskor történt. Künn a dühöngő szél havasesőt csapkodott a járókelők arcába, bent a fényesen kivilágított templomban a Legszentebbel végzett körmenet kedves képe volt a feltámadás dicsőségének.

9. Kultúrház.

Ilyen bőkezű és körültekintő gondoskodás után mégis volt még egy igen fontos, igen szükséges dolog, aminek hijjával volt a plébánia: a kultúrház. Napjainkban enélkül korszerű, intenzív lekipásztorkodást végezni nem lehet. Inkén pedig még az elemi iskola is állami, az egyházközségnek még csak egy kis szobácskája sincs, ahol a képviselőtestület gyűléseit megtarthatná. A plébános sokat foglalkozott a kérdéssel, de az egyházközség nem bírta volna el az építés terheit.

A lekipásztor is anyagilag még mindig a kezdet nehézségeivel küzdött. Az alapítót kérni, hogy miután mindenét odaadta, most még ráadásul adjon egy 20.000 pengős kultúrházat is, nagy tapintatlanság lett volna. A kérdés csakhamar megoldódott. P. Németh Károly S. J., az alapítónak volt tanítványa Inkén missiót, majd triduumot tartott. Tapasztalatairól az alapítónak beszámolt és meggyőzte, mily üdvös lenne Inkén még egy kultúrház. Öméltósága megfontolás tárgyává tette a dolgot és 1937 tavaszán levelet írt a plébánosnak, hogy kész lenne Inkén egy kultúrházat emelni, ha a hívek a kézi- és igásnapszámokat készséggel teljesítenék. Nagy merészség, tette hozzá, mikor egy 82 éves ember ekkora vállalkozásba belekap, de megkísérli, néha a kapanyél is elsül. A plébános előadta óhaját, nagyterem, legényszoba, előszoba, leányszoba méretek. Az egyházközség március 14-én örömmel, egyhangúlag megszavazta a napszámokat, természetben, úgy, mint a plébániaház építésénél. Az uradalmak készpénzzel fizettek. Teher: az első évben családonkint 4 kézi, vagy 1 szekeres napszám és minden 9 pengő adó után 1 kézi napszám. A második évben ennek fele. Herzsenyák Ferenc inkei, Klespitz Jenő darvasi tanítók és Mihácsi Vendel alsó templomatyá vállalkoztak a napszámok behajtására. A plébános örömmel feláldozta gyümölcsöskertjének megfelelő részét az épület telkéül. Lintzmajer György veszprémi építésmérnök elkészítette a terveket, a költségvetést. Az alivári tégláégető ezévi egész termelését az alapító megvásárolta és Szántó László nagykanizsai építési vállalkozó szeptember 11-én elkezdte a munkát és még a tél beállta előtt fenn volt a tető. 1938-ban megtörtént a bevakolás, elkészült a faház, illemhely, kerítések és az 1938. év őszén teljesen készen állt az annyira óhajtott korszerű, kitűnően sikerült épület. Téglából épült, palával fedve. Benne egész éven át, de különösen a téli hónapokban mozgalmas élet folyik, 1942. aug. 2-ika óta pedig nyilvános, hangos állandó keskeny mozgósínháznak otthona. Az alapító közel 20.000 pengőt költött az épületre. Az egyházközség részéről 172 pengő túlkiadás merült fel, melyet a plébános örömmel magára vállalt. Végrehajtani, vagy karhatatlommal előállítani nem kellett senkit.

10. Pogányszentpéteri hitoktatás.

Sokszor szemére vetették az alapítónak, hogy miért mindent csak Inkére ad, hiszen az iharosi plébánia többi hívei-

nek is pásztorja volt. Ő azonban mindaddig, míg Inkét teljesen rendezve nem látta, az ilyen szemrehányásokkal nem törődött. Célul tűzte ki magának, hogy Inkén Isten dicsőségére minél szebb templomot épít és minél rendezettebb plébániát alapít és amíg célját el nem éri, anyagi erejét elforgácsolni nem fogja. Mikor végre úgy látta, hogy Inkén megalkotott mindent, amit akart, akkor szerető szívvel fordult régi híveinek másik legszegényebb csoportjához, a pogányszentpéteriekhez. Inkey József báró, iharosberényi földbirtokos úrtól a község közelében 10 kat. hold jó minőségű földet vásárolt, hogy annak jövedelméből az iharosi plébános a szentpéteri iskolát hittankönyvvvel ellássa és a hitoktatási fuvarokról gondoskodjék.

11. Az inkei káplánság.

Inkén azonban még mindig akadt tennivaló. Az 1920. évi alapítólevélben a többi között szerepel egy „Missioalapítvány“, melynek kamatai missio tartásának célját szolgálták volna. Öméltósága ezen, azóta tönkrement alapot akarta életre kelteni földbirtok vásárlásával és azt a Jézus Társaságra akarta bízni úgy, hogy a társaság minden 8—10 évben missiót, minden évben pedig triduumot tartson az inkei híveknek. Mikor azonban látta, hogy az inkei lelkipásztor teendői mennyire megsokasodtak, hogy egy ember csak bajjal bírja a munkát, akkor úgy határozott, hogy lemond a kisebbről a nagyobb javára. Missió alapítvány helyett kápláni állást szervez Inkén. Ez valóban nagyszerű gondolat volt, de nagy dolog is volt. Újabb súlyos tőkét igényelt. Az volt az elve: Lassan járj, tovább érsz. Itt kivételt csinált. Alig hogy elhatározta a dolgot, már gondoskodott is a káplán kongruájáról és 1939 július 1-ére a káplánt ki is nevezette, jöllehet, az előirányzott tőkét, 32.000 pengőt, melyen a káplán eltartására szánt földbirtokot óhajtotta vásárolni, a legjobb esetben is csak 1941. január 1-ére remélte összegyűjthetni. Egyelőre a káplán fizetéséről ő maga, az ellátásáról a plébános gondoskodott. A káplánszobát is az alapító bútoroztatta be. Közben földvásárlási lehetőség után kellett nézni. Elégitette ki nemes áldozatkészséggel. Most azonban már ő is azt óhajtotta volna, hogy a szomszéd uraságok is hozzanak áldozatot. A Hohenlohe hercegi uradalom azonban nem volt rábírható. Gróf Sennyey Ferenc varászlói uradalmától szin-

tén elutasító válasz jött. Végre ismét csak Inkey báró úrhoz kellett visszatérni, aki mérlegelve a nemes célt, immár harmadszor hozta meg az áldozatot és az inkeyantalfai temetőtől kezdődőleg az országúttól északra 50 kat. hold földet eladott a káplántartási alap javára $50 \times 650 = 32.000$ pengőért. Ezen kívül az alapító fizette az átíratási költségeket, a kincstári illetéket és a mérnöki díjakat is. A földek közepes minőségűek, de igen előnyös helyen fekszenek.

A plébániaalapításon kívül ez volt ömértóságának legnagyobb és legáldásosabb alapítványa. Az alapító akkor 85 éves volt. A humor kedvelői azt rebesgették, hogy ömértósága mindig szerződésre lép a jó Istennel: Uram, nézd, ha még adsz két évet, építek Inkén kultúrházat... Uram, ha most még másfél évet engedsz, alapítok Inkén káplánságot. A jó Isten elfogadja a szerződést, azért él Káuzli ömértósága olyan jó egészségben olyan sokáig. A megyésfőpásztor az inkei fehér asztalnál elmondotta a tréfát. Káuzli nagyprépost úr jóízűen mosolygott rá és azt mondotta, hogy a tréfa szerzői őt nagyon rosszul ismerik. Mert mikor ő bármiféle ígérettel vagy alapítási szándékkal a nyilvánosság elé lép, akkor az már annyira biztosítva van, hogy közeli halála esetén is valóra válna.

A káplántartási földek vásárlása után a Főpásztor a következő sorokat írta az alapítónak: „Hálás köszönet mondok Méltóságodnak fejedelmi ajándékáért és azon tündöklő példájáért, amelyet összes papságomnak adott. Méltóságod valóságban az Istennek és az egyháznak adja vissza mindazt, amit Tőle kapott. A jóságos Isten áldja meg érte Méltóságodat.“

Mind a kegyúri, mind a káplántartási földeket a plébánia hívei kapták kisbérletben és e százötven kat. hold földdel a hívek földigénylése jórészt kielégítésre talált.

Többször hangsúlyozta az alapító, hogy ezen alapítással a plébánoson akart segíteni, azért ki is kötötte, hogy üresedés esetén az alap egész jövedelme a plébánost illeti. A plébánostól természetesen elvárja, hogy ilyenkor missziókról, triduumokról, kisegítőkről fokozottabb mértékben gondoskodjék.

12. Utolsó hónapok.

Most még csak egy vágya volt az alapítónak. Hogy templomát consecrálják. Aranymiséje alkalmából Rott püspök úr megkísérelte, hogy Rómából megnyerje a felhatalmazást,

hogy az alapító maga végezhesse e nagy szertartást, de Róma nem adta meg az engedélyt. Végre is 1941-ben dr. Czapik Gyula püspök urat kérte fel az alapító, aki június 21-én, a templom búcsúja előtti napon, fényes külsőségek között, az egész vidék részvételével elvégzete a consecrációnak farsasztó, de lélekemelő szertartásait. Ez volt önagyméltóságának első ilyenü ténykedése. A 85 éves alapító, nagy lelki gyönyörrel elejétől végig, bámulatos kitartással részt vett a szertartásban, hálákat rebegve a Mindenhatónak, hogy azt az örömet megengedte érnie. Az egész ünnepség, a maga gazdag külsőségeivel, a főpásztor teljes meglegedésére, szépen sikerült és maradandó nyomokat hagyott a hívők lelkében.

Másnap a templom búcsújára szintén nagyszámú hívősereg jött össze. Több mint 3000 ember szorongott a templomban és a templom előtt. Volt 486 gyónó és 640 áldozó. Mert a főpásztor búcsúra nem maradhatott, a nagymisét maga az alapító mondotta fényes segédlettel. Csodálatos, hogy minden komolyabb baj nélkül bírta abban a nagy tömegben, abban a fullasztó hőségben. Életének két legboldogabb napja volt e két farsasztó ünnepség. És egyszersmind utolsó inkei szereplése is.

A főpásztort ez év őszén autószerencsétlenség érte. Mikor a szanatóriumból haza jött, gyógyulásának öröme az alapító ezer pengő alapítványt tett le a papnevelőintézet javára. Így akarta háláját kifejezni az inkei templom consecrálásáért. A főpásztor körlevélben köszönte meg „az egész egyházmegye színe előtt“ az általános püspöki helynök nagylelkű adományát.

Az inkei búcsú után még vagy fél évet jó egészségben töltött az alapító. 1942. január 22-én telefonhoz hívták az inkei plébánost. Az alapító telefonáltatott a papnevelő intézet igazgatója által, hogy a hívek imádkozzanak érte, a plébános pedig készítse el az inkei szentély alatt lévő sírboltját, ahova temetkezni készül. Mert a jelentés megjegyezte, hogy öméltósága betegsége nagyon komoly ugyan, de közvetlen veszély nem fenyeget, a plébános megvárta még itthon a következő vasárnapot, a híveket előkészítette a várható szomorú eseményre és utána Veszprémbe utazott. A beteg rendkívül megörült az inkei látogatásnak. Utolsó napjaiban szem- és fültanútól hallhat hírt, jelentést, beszámolót az ő dédelgetett földi menyasszonyáról, az inkei plébániáról. Közvetlenül mondhatja el utolsó kívánságait, intelmeit annak, akinek

tiszte azokat végrehajtani. Ráadhatja utolsó áldását az ő személyére gondviselőjére. Elküldheti az utolsó atyai áldását azoknak, akikért életének minden szerzeményét feláldozta. A beteg láthatólag megkönnyebbült. Nap-nap után órákhoz-szat elbeszélgetett, tréfált. Fogadta a látogatókat és vezette a társalgást. Egyik napon olyan jól érezte magát, hogy azt mondotta: „Úgy látszik, a jó Istennek még tervei vannak velem. Csak tudnám mi, szívesen megtenném“. De nem. E földön az Úrnak már nem voltak tervei vele, megelégedett 87 évi hú szolgálatával. A szíve kezdte felmondani a szolgálatot. A hét végén úgy búcsúzott a plébánostól, hogy többet nem fogja látni az életben, de ha a jó Istennél lesz, a jó mennyei Atyával mindennap elnézek Inkére. És mindennap imádkozni fog az inkei plébániáért. Utána vasárnap reggel 6 órakor, február 1-én vissza adta nemes lelkét Teremtőjének. Beszentelését a megyés főpásztor február 4-én végezte, amelyen Inkének mind a politikai, mind az egyházközségnek képviseltetnie kellett magát. A küldöttség fel is készült, de olyan hóvihár dühöngött, hogy fizikai lehetetlenség volt a faluból kimozdulni. Egyelőre a halottat sem tudták Inkére szállítani, hanem beszentelés után a székesegyház sírboltjában helyezték el és csak az idő és utak megjavulása után, április 14-én törénthetett meg az inkei temetés.

A nagy halott földi maradványait április 13-án délután autóval hozták. A hívek és a papság a falu határában várta, körmenettel kísérték be és a templomban felravatalozták. A temetésig a levonték őrséget álltak, a buzgó hívek pedig óránként felváltva imádkoztak. Másnap 11 órakor hármass requiem után, óriási részvétellel történt a temetés. Jóllehet, a közlekedési viszonyok a háború miatt igen rosszak voltak, mégis több, mint ötven pap jött össze, mind az ő volt tanítványai. A halotti beszédet dr. Kis György kaposvári prépostplébános mondotta, méltatva a nagy halott érdemeit. Somogyvármegye alispánja is, főispánja is külön képviseltették magukat a temetésen.

A jó hívek az alapító halálakor elkezdtek nagy számban gyűjteni a lelki csokrokat, jókeselekedeteket, nagy halottjuk lelki üdvére. Az ezekről szóló lapokat összegyűjtve a halott sírjába helyezték.

A halottól búcsúzni szokás. Az inkei híveknek nem kell búcsúzniok nagy halottjuktól. Most lett csak ő igazán az övék. Eddig évenként csak egyszer jöhetett közéjük, hogy

élvezze szép alkotását, gyönyörű templomának vonzó erejét, az inkei búcsút, a sok buzgó gyónót és áldozót, ájtatos zarándokot. Mostantól itt van állandó lakása. Porai itt pihennek a szentély súlyos márványlapjai alatt, nagy lelke pedig az Úr dicsőségéből szemléli alkotásának áldásos működését.

Közljük még az alapító végrendeletét a függelékben. Minden sora az ő Istent, előljárót, felebarátot tettekkkel szerető, áldozatos, nemes lelkének beszédes bizonyítéka.

VIII.

A kanonok s a nagyprépost.

Több mint negyven éven keresztül tagja volt a veszprémi székeskáptalannak. Példás, buzgó lélekkel vette a kanonoki kötelességeket is, elsősorban a kórust. Kezdetől fogva harcolt azért, hogy mindennap délelőtt, délután elmondassék a kóruson az egész breviárium. Soha súlyos ok nélkül el nem maradt a karimáról. A karima egyes óráit, primát vagy vesperást mindig felajánlotta bizonyos szándéokra: ezt néha félhangosan tette, úgy, hogy meghallhatták a körülállók is; egyeseknek ez visszatetszett, mások épültek az ő hitén és buzgóságán, melyből fakadt a breviáriumot végző papi lélek áhítata. — A kórusról nem késett el talán soha; akármilyen előkelő vendége volt is, udvariasan elbúcsúzott s ment a templomba.

Azt mondták róla, hogy ő a káptalanban mindent keresztül tud vinni, amit csak akar. Ebben volt is valami igazság s ennek titka az ő okos és előrelátó módszere volt. Hangoztatta mindig, hogy úgy fog történni, ahogy a főtisztelendő káptalan dönteni fog, lehetne így is, és lehetne úgy is; mindkét megoldásnak megvan a jó és rossz oldala. Ha a kisebb rossz az akarnánk választani, talán ez a megoldás lenne megfelelőbb; ha reám volna bízva, én ezt választanám, egyébként a kolléga urak szavazzanak legjobb belátásuk szerint. Legtöbbször elfogadták azt, amit ő javasolt.

Az egyházmegyei kormányzat szívesen igénybe vette kormányzati ügyekben is az ő munkáját. Mint főesperes látogatta és vizsgálta a plébániákat, de oly alaposan, hogy félni kezdtek tőle a plébánosok. Kényesebb ügyekben tárgyalások levezetésére szívesen küldték ki őt a főpásztorok vidékre is. A püspöki levéltár nagyon sok érdekes jelentést, javaslatot, alaposan kidolgozott ügyiratot tudna felmutatni. Mint szentszéki bíró is mindig nagyon alapos munkát végzett. Még a káptalani consistoriális üléseken készült jegyzőkönyvek

is az ő egyházas érületének megnyilvánulásait bizonyítják. Alaposan kivette a részét a káptalani statutumok elkészítésében is. Az Egyház érdeke mindenekelőtt!

A káptalan anyagi ügyei iránt mindig a legnagyobb érdeklődéssel viseltetett. Mindig hálásan emlékezett meg az elődokról, akik nemes áldozatkészséggel beinstruálták a káptalan birtokait s ezzel az utódokon segítettek. A szombati gyűléseket a legritkább esetben mulasztotta el. A birtokállományt védelmezte szent lelkesedéssel, mégis meg kellett érnie hogy a káptalan földbirtokállománya jelentékenyen megcsökken. Ennek dacára nem kis érdemei vannak abban, hogy a káptalan súlyos adósságterhektől megszabadult. Ha szükség volt rá, ment a kultuszminiszterhez is a káptalan érdekében.

Védelmezte a káptalan egységét, régi hagyományát, tekintélyét. Mikor az 1920-as években előtérbe került az a gondolat, hogy Pápán vagy Nagykanizsán vagy más külső egyházmegyei városban egy-egy kanonok legyen a lelkipásztor, a leghatározottabban harcolt a terv ellen. Egy terjedelmes elaborátumot dolgozott ki ez ügyben, ezt nyújtotta be a káptalan Rott püspök úrnak s ez a terv egyelőre le is került a napirendről.

A veszprémi káptalan tagjait ősi idők óta be szokta vonni a veszprémi társadalom a szociális, karitatív és gazdasági élet munkáiba. Káuzli Dezső sem kerülhette ki ezt a megtiszteltetést. Előbb a Keresztény Munkásegylet két szakosztálya, később a Közgazdasági Bank vette igénybe munkásságát.

A veszprémi „Temetőhegy”-en dr. Fatér István vicerektor, Lukács Imre karkáplán s mások kezdték szervezni a munkásokat a huszadik század első felében. Sikertől megnyerniük Káuzli Dezső apátkanonokot elnöknek s az ő vezetése mellett a földmíves szakosztály is és az építőiparosok szakosztálya is hamarosan szép, tágas, új székházhoz jutott. Nagyon komolyan vette ezt a munkakört is. Hagyatékában megmaradt 10 beszéd, melyet a munkásegyletek gyűlésein mint elnök mondott. Alaposan kidolgozott, nagyon ügyes, szép beszéd volt mind.

A Közgazdasági Bank R. T. igazgatósági taggá és az igazgatóság elnökévé választotta 1915-ben. A bank évi rendes közgyűlésén nagy körültekintéssel elnökölt, mindig elkészült egy rendes elnöki megnyitó beszédre. Ezeket is megtaláltuk irodalmi hagyatékában. 1915 februárjában elnököl először.

A Magyar Érdemrend csillagos középkeresztese 1938-ban.

Megemlékezik beszédében dr. Rainprecht Antal vezérigazgatóról, aki önként ment a harctérre mint huszárfőhadnagy. Mikor azután 1917. év végén dr. Rainprecht Antalt Veszprém-vármegye főispánjává nevezték ki, a Közgazdasági Bank nevében ő üdvözölte beiktatása alkalmával az új főispánt. Mindegyik meleg szeretettel és figyelemmel kísérte továbbra is a bank működését, később azonban nem tudott mindenben egyetérteni a vezetőséggel s lemondott az elnökségről.

1935 őszén nevezte ki a Szentséges Atya a megyésfőpásztor felterjesztésére nagyprépostnak. Megtartotta ekkor is régebben bírt kanonoki házat s továbbra is önzetlenül szolgálta a káptalan érdekeit.

Szépen, de a legnagyobb csendben ünnepelték meg gyémántmiséjét is, felszentelésének 60 éves jubileumát 1939. év június 27-én.

Mint nagyprépost vett részt a Szent Jobb kaposvári útján 1938 júniusában s tevékeny részt vett a Szent Jobb veszprémi ünnepséiben is.

Magyarország kormányzója 1938-ban a magyar érdemrend csillagos középkeresztjével tüntette ki. A kitüntetést 1938 április 20-án a vármegyei közgyűlésen adták át ünnepélyesen, dr. Berky Miklós alispán üdvözölte s ő melegen megköszönte az üdvözléseket. „Egész életemben szerényen dolgoztam a reám bízott munkakörben, hogy ünnepeltetésben lesz valamikor részem, arra sohasem gondoltam. Szinte arcpirulva állok itt, aki mindig a feltűnés nélküli, csendes munka embere voltam. Hogy ma itt állok ünnepeltem, annak az oka az, hogy Horthy Miklós, az ország kormányzója minden érdem nélkül engem kitüntetett. Növeli a kitüntetés értékét, hogy minden kérés, utánjárás nélkül kaptam azt. Mint magyar ember hálával s köszönettel fogadom azt, mert a magyar kormányzótól kaptam. Erős a szándékom, hogy a kitüntetést személyesen megköszönöm. Addig is, míg ezt megtehetem, már itt kifejezem hálámat és köszönetemet a Kormányzó Úrnak. Az Isten sokáig éltesse Horthy Miklós kormányzót.”⁽¹⁾

Mennyire jellemzők ezek a szavak is a 83 éves magyar főpap szájában.

Midőn már nem volt rektor s egészségi állapota sem volt kifogástalan, az egyik vendégszobába beállította a káptalan tulajdonát képező kis oltárt s pápai privilégium alapján reggelenként ott misézett. De ha volt annyi ereje, hogy a lépcsőn le és fel tudott menni, akkor átment a kórusra is. Midőn

40 éves kanonoki jubileumát is elérte, 1941 május 15-én az egyházi törvénykönyv értelmében lett mentve a kóruslátogatás kötelessége alól, de ő ennek dacára ment, amikor csak bírt menni.

Az ő nagyprépostságának idejére esik Tóth Tihamér püspök felszentelése (1938 június 29., Budapest), Rott püspök úr halála (1939 március), temetése, két hónap múlva Tihamér püspök halála és temetése. (1939. máj.) Az egyházi törvények szerint Tihamér püspök halála után a káptalannak kellett kormányzót, káptalani helynököt választani s bár ő ekkor már 84. életévében volt, egészsége sem volt kifogástalan, számított arra, hogy őt fogja a káptalan megválasztani. A választás nem reá esett s ez nagyon fájt neki. Talán nem annyira a mellőzés okozott neki szomorúságot, mint az, hogy elesett attól a lehetőségtől, hogy ő konzekrálhassa az inkei templomot. Már fentebb említettük, hogy mikor az aranymise idején félhivatalosan Rómától megkérdezték, lehetne-e az ő számára külön pápai kegyként elnyerni azt az engedélyt, hogy konzekrálhassa az inkei templomot, az a válasz jött, hogy csak az esetben kaphat presbyter ilyen engedélyt, ha az illető pap káptalani helynök és az egyházmegyében nincs felszentelt püspök. Most nem volt a veszprémi egyházmegyében felszentelt püspök s ha ő lehetett volna káptalani helynök, kérhette s talán megkaphatta volna az engedélyt az inkei templom konzekrálására. Így le kellett erről mondania. Annál nagyobb lett az öröme, midőn az új püspök úr, dr. Czapi Gyula, kit ő üdvözl 1939 szeptember 24-én a beiktatás alkalmával a káptalan és az egyházmegyei papság nevében (erről szóló beszédét is közöljük), őt nevezte ki ismét általános püspöki helynökké; haláláig viselte ezt a tisztséget. Nagyrabecsülte a főpásztornak beléje helyezett bizalmát s ha a püspök bármilyen ügyben tanácsát kérte, azt mindenkor kitüntetésnek tartotta s igyekezett a lehető legbecsületesebb és legőszintébb módon szolgálatára lenni főpásztorainak.

Teológiai tanári előadásaiban a „Krisztus Szíve szerint való pap”, volt a példák kiinduló pontja, 42 éves rektori működése alatt is Krisztus Szíve szerint való papokat akart nevelni a kispapokból. Az inkei Jézus Szíve templomot is a Krisztus Szíve szerint való pap emeltette s a kanonok és nagyprépost is csak Krisztus Szíve szerint való pap akart lenni, semmi több. Meggyőződésünk, hogy a Szent Szívben meg is találta az örök jutalmát.

A nagyprépost második, inkei temetésére vonatkozólag álljon itt Illés Béla hittanár cikke, mely a Somogyi Újságban jelent meg.

A Fundator temetésén.

A hideg tavaszi reggelen autók, kocsik, gyalogos csoportok igyekeznek Inke felé, ahol a borzongató szél fekete zászlót lenget a gyönyörű Jézus Szíve templom magasbatörő tornyán. Káuzli Dezső, a nemrég elhunyt veszprémi nagyprépost ideiglenes nyugalóhelyéről megtért pihenni csodálatos alkotásainak árnyékába, az inkei templom boltívei alá. Zalában született, Veszprémben élte le életének legnagyobb részét, Somogyban alig néhány évet töltött, mégis idejött pihenni, mert életének legnagyobb részét, alkotását nekünk ajándékozta.

A festett üvegablakok színesen szűrnek át a világosságot. A ravatal mellett égő gyertyák lobogó lángja oszlatja a homályt. Mintha az ő, már nyugvó szívének az Isten országáért égő lángját mutatnák, mely szintén oszlatja a homályt, a kétséget, a hitetlenséget és közönyt, már akkor, amikor még nem járt elismerés, sem csodálat a maradéknélküli Istenszolgálatért.

A gyertyák fénye bevilágított a körülállók arcába. Fesztes vigyázzban leventék állják a koporsót körül. Hálából vannak itt. Hiszen annak adnak végtisztességet, aki az ifjúságnak a templom mellé kultúrházat emelt, hogy ott tisztességes szórakozást és továbbképzést nyerjenek. Mély megilletődés és valami kielemezhetetlen nagyrabecsülő csodálat van az egyszerű, csizmás, kendős magyarok arcán, kiknek lelki éhsége indította arra, hogy művét hosszú élete folyamán látkadatlan buzgalommal létrehozza. A ravatal körül imádkozó, gyászoló rokonságon kívül, ott van ötven egyházmegyes pap is, akik imádkozva borulnak le volt tanáruk, nevelőjük, atyai jóbarátuk, példás egyénű kanonoktársuk földi maradványai mellett, hogy ha a kapott szeretetet viszonzni nem is tudják, kifejezzék a szívükben élő hálának érzelmeit.

Dél előtt 11 óra. Zsúfolásig megtöltve a templom. Dr. Hoss József prelátskanonok, országgyűlési képviselő megkezdi a requiemet nagy papi segédlettel. Ugyanakkor a két mellékoltárnál is szentmisét mondanak: Andó Mihály esperesplébános, az elhunyt utóda Iharosban és Padányi Sándor, az első

inkei plébános. A gyászszertartáson jelen voltak, mint a vármegye képviselője, dr. Begedy Péter vármegyei fejező, dr. Hencz Miklós főispáni titkár, aki a főispánt képviselte, br. Inkey Pálné és br. Inkey István, akiknek családjában az elhunyt, mint udvari káplán kezdte papi működését Iharosbényben. Jelen voltak az inkei plébánia egyházközségeinek képviselőtestületei, valamint volt plébániájának, Iharosnak területéről küldöttségek, nagyszámban a környékbeli tanítóság, kiknek büszkesége az egykori tanítógyermekből lett főpap.

Az egyházmegyei papság köréből: Dr. Hoss József prelátus-kanonok, dr. Sárközi Lajos kanonok, szemináriumi rektor, dr. Kis György prépostplébános, Kőszeghy Antal c. kanonok, Kreutzer Dezső c. kanonok, Andó Mihály, Baán Ignác, Budai Flórián, Berkovics Imre, Gazdag Ferenc, Huchthausen Lajos, Lesz János, Láber Miklós, Megyesi József, dr. Szabó József, dr. Schäffer Péter, Schneller Jenő, dr. Solymár István, Szlabey Dezső, Wolhmuth Imre, Vass János esperesek, illetve püspöki tanácsosok, Dely János, Kovács Imre, Horváth János, Gerstner Béla, Vaskuti József, Sebestyén József, dr. Pfeiffer János, Horváth József, Vajay József, Nagy Virgil, Ravasz István, Körmendi Béla, dr. Bacza Dezső, Schandl Lajos, Szabó László, Ormody Ferenc plébánosok, illetve lelkészek, Illés Béla hitoktató, Békés János, Nyék Sándor, Czibik József, Doszpot Ferenc, Ádám Árpád, Török Lajos, Szabó-Bakos Szilárd, Polgár György káplánok.

Szentmise után dr. Kis György prépostplébános lépett szószékre és mondott beszédet a ravatal felett. — Ő, aki hosszú időn át élt az elhunyt oldala mellett és élvezte annak bizalmát és szeretetét, aki szemlélhette e nagy papi életnek komoly teljesítményét s az azzal járó nagy erőfeszítéseket, küzdelmeket, vívódásokat, annak leghivatottabb méltatója lehetett. Valóban, beszédében megkapóan állította Káuzli Dezső lelkületét hallgatói elé, melynek legfőbb rúgója, cselekvése ösztönzője a nagy, szinte fanatikus Jézus Szíve szeretet és tiszttelet volt. Ebből fakadt, hogy mint iharosi plébános felismerte s egy életen át szem előtt tartotta a plébániától távol lakó hívek szükségét, hogy önmagát feledve, „amit az egyháztól kapott, az egyháznak adva vissza“, roppant nagy áldozatok árán létrehozta az inkei plébániát s azt — emberileg szólva — örökre biztosította, hogy hosszú évtizedeken át, féltő gondnal és aggódással nevelt papi generációkat töretlen

egyházias szellemben, hogy a keze alól kikerült papságot mindig atyai szeretettel várta és szemét rajtuk tartva, vigasztalta, tanította őket. A gyászbeszédben elénk rajzolódott egy években hosszú, alkotásokban nagy, egyéniségben rokonszenves, tiszteletet és megbecsülést parancsoló papi élet. Bár a mondottak nem jelentettek újdonságot, hisz a jelenlevők vagy személyesen, vagy alkotásaiból ismerték őt, mégis jól esett a ravatal melletti hangos elmélkedés, minthogy e gazdag egyéniségben az Isten kegyelmével együttműködő emberi élet diadalát láttuk, csodáltuk, és köszöntük meg az egek Urának.

Beszéd után felhangzott a gyászszertartás bús, komoly, megszentelt dallama. Szárnyalt az ének a boltívek alatt bánatosan, fájón és mint a vízbedobott kő hullámverése, áterhetett a túlsó partra, ahol hallotta a „Rektor“, ki erre valamikor megtanított bennünket.

Lassan kiürült a templom. Elhangzott az ima, az ének, a fehér márványoltár előtt a nagy kőlap alatt nyugszik egyházmegyénk egyik gondviselészerű papja. A neve nincs kiírva, csak annyit véstek a kőbe: Fundator-Alapító. Most, mikor itt állok a nagy csendben, szinte el sem tudom képzelni, hogy Ő nincs már. Alakja annyira bevésozott emlékezetünkbe, hogy élve látom. Csodálatos ember volt. Hosszú 87 éves életében, káptalanfai tanítói háztól az inkei kriptáig igen sok állomás volt. 1879-ben szentelték pappá, ekkor került Iharosberénybe a báró Inkeyékhez udvari káplánnak. 1882—87-ig az iharosi plébániát vezeti. Az öregek, akik ismerték, ma is emlegetik a „Dezső-papot“, ki csodálatos rendben tudta tartani a nyáját. Itt érlelődik benne a gondolat, hogy Inkén, elválasztva Iharostól, új plébániát kell alapítani, mert máskülönben az a terület nem pasztorálható. Ezt a gondolatot magával viszi, s e gondolat szüli életének egyik legnagyobb alkotását. Iharosból Veszprémbe kerül teológiai tanárnak (1887—1893), majd itt 1893-ban szemináriumi igazgató lesz. Ezt a tisztségét 1935-ig látta el. Negyvenkét Veni Sancte, negyvenkét Te Deum! Negyvenkészer köszöntötte mosolyogva kispapseregét, negyvenkészer bocsátotta el őket könnyezve. Negyvenkészer állt az oltár elé s vitte a felszentelendőket, akiket elkészített az Úr szőlőjének nagy napszámára. Negyvenkét éven át hordta a felelősséget a papképzés nagy munkájáért. Közben 1901-ben kanonok lett. Hét évig nagyprépost volt, több ízben püspöki helynök. S ez alatt az

idő alatt az élvezett egyházi javadalomból megvalósította nagy álmát: az inkei Jézus Szíve templomot, plébániát, kultúrházat, a hozzá szükséges anyagi biztosítékokkal. A gyászbeszéd egyik mondata jut eszembe: „amit az Egyháztól kapott, az Egyháznak adta vissza“. Valóban így volt. Azért szokik most ég felé az inkei gyönyörűsége Jézus Szíve templom, és lett búcsújáró; helye a törődött szívű embereknek a Szent Szív eme szentélye, ezért áll a korszerű plébánia és a nagyszerűen felszerelt kultúrház, ezért van meg a lehetősége annak, hogy Pcgányszentpéteren — ahol a katolikusság kezében mindössze 80 hold van — minden héten legyen hittanoktatás és a szegény gyermekek ingyen kapjanak hittankönyvet. Oh, de mennyi érték fakadt, amit nem lehetett anyagi mértékkel megmérni, a kriptá mélyén pihenő szívből s az Istenhez szállt buzgó papi lélekből. Az Ő hosszú élete nem csupán nagy felelősség, hanem nagy érdemszerzés is!

S míg így gondolkodva, filmszerűen pergetem életét magam előtt, egy ember biborszínű szőnyeget hengerít a kriptafedő kőlapra, ez az élet! Elhallgat az ének, az ima, elfedik a kriptát s a holtak felett mozog az élet tovább. Ők pedig mindig mélyebbre szállnak az emlékezésünk elől.

Valamikor el fog jönni az idő, amikor őt már csak képről fogják ismerni és a felette elmenők nem az áhitat, csodálat s a különös megbecsülés érzésével lépkednek az általa épített oltár felé. De nem baj! Ő nem azért hozta létre, amit alkotott, hogy csodálják érte, az ő szerelme ott virraszt felette, az oltárkép színes üvegjében: Jézus Szent Szíve. Amikor beszélt róla, elcsuklott hangja, remegett az ajka, könnyek peregtek végig az arcán, éreztük, hogy a lelke szentélyéből beszél. Most már — jutalma e Szív, és minthogy életében mindent annak ajánlt, adott, reméljük, e Szent Szív magához ölelte, s élvezheti buzgó életének nagy jutalmát.

Inke, 1942 április 15.

Illés Béla.

Függelék.

1. Káuzli Dezső kérvénye 1874-ben, hogy a 7. és 8. osztályt magánúton elvégezhesse.

9187.

Nagyméltóságú Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úrhoz intézett alázatos folyamodása bennirott-nak a 7-ik és 8-ik osztály végezhetéseért az idei 1873—74-iki tanévben.

397/1874.

*Nagyméltóságú Miniszter Úr!
Kegyelmes Uram!*

Alulírt, — dacára annak, hogy folyó évi január hó 19-én Pécsről intézett legalázatosabb folyamodásom, melyben e folyó tanévben az érettségi vizsgálat letehetését kértem, visszautasított, — bízva a Nagyméltóságú Miniszter Úr kegyességében, melyet különösen az elhagyatott árvák irányában gyakorolni sóha meg nem szűnt, újlag alázatosan esedezem a 7-ik és 8-ik osztály végezhetéseért e folyó tanévben; és pedig olyképen, hogy a 7-ik osztályról folyó évi június hónapban, a 8-ikról pedig a jövő októberben a nagykanizsai, mint tartózkodási helyemhez legközelebb eső főgimnáziumban állhassam ki a vizsgálatokat. Alázatos kérésemet bátorodom indokolni a következő okokkal:

1. Mult 1873 szeptember hó 27-én Istenben boldogult anyám, özv. Káuzli Ferencné, kinek férje a népnevelés rögzös mezején 32 évig szorgalmasan munkálkodott, a cholera járványban kimulván, vele még három kiskorú testvéremmel együtt egyedüli támaszomat is elvesztettem, s így a nyilvános tanulást tovább folytatni képtelen lettem.

2. A tudományok elsajátításában gymnasiumi tanulásom egész folyamata alatt oly szorgalmat tanusítottam, hogy minden osztályban jeles osztályzatot nyertem: — s az e tanév első negyedében kiérdemelt bizonyítványom is szintén jeles.

E fontos okok bírtak arra, hogy a Nagyméltóságú Miniszter Úr elé ezen alázatos folyamodásomat felterjeszteni bátorkodjam, azon reményben, hogy a Nagyméltóságú Miniszter Úr nem fogja megtagadni igénytelen árva szolgálja

legalázatosabb kérelmét. Részemről ígérem, hogy éjjelt napallá téve azon törekszem, miszerint az előírt tárgyakból úgy, mint eddig, a vizsgálatokat jó sikerrel állhassam ki.

Legalázatosabb kérésem ismétlésével vagyok
a Nagyméltóságú Miniszter Úr

kézcsókoló szolgáinak legkisebbike:

Miháldon, március 28. 1874.

Káuzli Dezső s. k.

7. osztályú magántanuló.

A nmlgú vallás- és közoktatási miniszterium f. é. ápr. 3-án 9187. sz. a. kelt rendeletével megengedi, hogy a folya-
modó a n. kanizsai főgymnasiumnál f. é. júniusban a 7.,
október elején pedig a 8. osztályról magánvizsgálatot te-
hessen.

N. Kanizsán, 1874. 1/4.

Farkas s. k.
igazgató.

*

2. Káuzli Dezső felvétetik a veszprémi szemináriumba.
1341/874.

Tisztelendő Plébános Úr!

Káuzli Dezső bizonyítványait s egyéb itt benyújtott irat-
taid ./. vonatkozással f. september 18-án kelt levelére azon
megjegyzéssel küldöm vissza tiszt. Uraságodnak, hogy neve-
zett ifjú, ha a gymnas. 8-ik osztályáról sikerrel teszi le a
vizsgálatokat, a veszprémi egyházmegyei papnövéndékek
sorába föl fog vétetni.

Egyébként az Úr oltáránál ájtatos imáiba ajánlottan ma-
radok

T. Uraságodnak

Veszprémben, 1874. September 19-én.

jóakaró rokona az Urban

./. 5 db.

Markl Ignác s. k.

püspök helyettes.

T. Papp János, plébános Úrnak

Miháldon.

*

3. Kérvény, hogy rendes hittanhallgató lehessen.

hk. Nro 67/2/XII. 77.

A Nagyméltóságú Vallás- és közoktatásügyi m. kir. Mi-
niszter Úrhoz Budapest.

Káuzli Dezső, a budapesti m. kir. egyetem rendkívüli

hittanhallgatójának legalázatosabb kérvénye, melyben rendes hittanhallgatóvá való fölvételeért esedezik.

Mellékletek száma: 4.

s pedig: gymn. bizonyítványainak táblázatos átnézete.

A veszprémi papnevelde részéről kiállított bizonyítvány.

Hittankari jelentőiveinek két másolata.

31620/77.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Kegyelmes Uram!

Alulírt mély alázattal járulok a Nagyméltóságú Miniszter Úr kegyes színe elé, alázatosan esedezvén, hogy igénytelenségemet a budapesti kir. egyetem rendes hittanhallgatói közé fölvenni s így a szigorlatokra engedélyt adni kegyeskednék. Alázatos kérelmemet bátor vagyok indokolni a következő okokal:

1. Érettségi vizsgálatom elmúlasztásának oka legkevesbé sem a tanulmányokban való hanyagság volt — miről az ./. alatt ide mellékelt gymnasiumi bizonyítványaim másolata, mely szerint nyilvános iskolalátogatásom egész ideje alatt jeles vagy kitűnő oszátlyzatot nyertem minden osztályban, eléggé tanuskodik — hanem egyedül azon körülmény, hogy szülőim elhaltával minden segélytől megfosztva a 7. és 8. osztályt mint magántanuló egy év alatt voltam kénytelen végezni.

2. Az ./. alatt ide csatolt bizonyítvány szerint 8. oszt. vizsgálatom után azonnal a veszprémi egyházmegye hittanhallgatói közé vétettem föl, ahol is a hittudományokban való jeles előmeneteletem s az érettségi vizsgálatnak e tanulmányok miatt történt elmúlasztását nevezett bizonyítványom igazolja.

3. A .///. és .////. alatt idezárt leckekönyvi másolatok szerint a budapesti kir. egyetem hittudományi karánál a hittudományokat már 4 féléven át jeles sikerrel tanultam.

Legalázatosabb kérelmemet megújítva maradok a Nagyméltóságú Miniszter Úrnak

Budapest, november 24. 1877.

legalázatosabb szolgálja:

Káuzli Dezső s. k.

a budapesti kir. tudomány-egyetemen
rendkívüli hittanhallgató.

31620. szám.

Tekintetel a fönnforgó körülményekre és a hittudományi karnak ez ügyben f. é. december 3-án, 68. sz. a. előterjesztett véleményére, kivételkép megengedem, hogy Káuzli Dezső az érettségi vizsgának elengedése mellett a rendes hittanhallgatók sorába beiktattassék.

Miről az egyetem tanácsát f. é. december 5-én 374. sz. a. kelt felterjesztése folytán további eljárás végett tudósítom. —

Budapest, 1877. december 13. A miniszter úr meghagyásából Mészáros Ferencz mk. min. tanácsos.
ad 374—1877/8.

A tekintetes hittani karral további eljárás végett közölni. Budapest, 1872. dec. 17. Hoffmann Rector.

ad Vo 68/hit. k.

Miről folyamodó felzetileg, jelen folyamodványának visszaszármaztatása mellett értesítetik

Budapesten, 1878. I. 15.

Dr. b. Hornig Károly s. k.
e. i. dékán.

*

4. Kérvény a Bésán-féle ösztöndíjért.

75/878. A Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi m. kir. Ministeriumhoz, Budapesten, intézett legalázatosabb kérvénye Káuzli Dezső, a budapesti m. k. tudomány-egyetem 4-ed éves hittanhallgatójának, melyben a megürült Bésán-féle 250 forintos ösztöndíj kegyelmes adományozásáért esedezik. 8 melléklettel. — Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Ministerium! Alulírott a legmélyebb alázattal esedezem, hogy a budapesti tudomány-egyetem hittudományi karánál megürült Bésán-féle ösztöndíjak egyikét igénytelenségemnek kegyelmesen adományozni méltóztassék. Legalázatosabb kérelmemet a pályázati föltételek szerint a következő okokkal vagyok bátor támogatni: 1. Mint az A) alatti keresztlevél igazolja, Magyarországon születtem. 2. Atyám, ki mint néptanító, a népnevelés rögs mezején 31 évig oly példás tevékenységgel működött, hogy végre is hivatalának lön áldozatává, 1870-ik év május 12-ikén történt elhalálozása folytán árvaságra jutottam, mit a B) alatt ide csatolt halotti levél eléggé bizonyít. 3. Anyám — Dacára a Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Ministeriumhoz intézett többszörös folyamodásának, soha semmiféle nyugdíjat nem élvezett. 4. 1873-ik

évi szeptember hó 27-én a tisztelettel ide mellékelt C) alatti halotti levél bizonyítása szerint anyám is elhalván, teljesen árva lettem, s ez időtől kezdve mint vagyontalan árva, még két kiskorú testvéremel együtt csak a jó emberek kegytáplása folytán voltam képes megkezdett tanulmányaimat folytatni. 5. A III., IIII., IIIII. alatt tisztelettel idecsatolt bizonyítványok szerint a budapesti m. kir. tudomány-egyetem hittudományi karánál már hat féléven át tanulmányaimban jeles előmenetelt s szorgalmat tanúsítottam. 6. Az F) alatt tisztelettel ide csatolt bizonyítvány értelmében erkölcsi magaviseletem által főtisztelendő előljáróim teljes megelégedését voltam szerencsés kiérdemelni. A G) alatti szegénységi bizonyítvány szerint teljesen vagyontalan vagyok. Továbbá sem én, sem testvéreim semmiféle ösztöndíjt nem élvezünk. Legalázatosabb kérelmem teljesítése esetén a 250 forintnyi ösztöndíjt a budai központi m. kir. állampénztárnál óhajtanám felvenni. Legalázatosabb kérésem ismétlésével maradok a Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi m. kir. Minisztériumnak Budapesten, december 13. 1878. legalázatosabb szolgálja Káuzli Dezső s. k. budapesti m. kir. tudomány-egyetem 4-ed éves hittanhallgató.

119/879. — A Vallás- és Közoktatási Miniszter f. évi dec. 26-ról 1061. sz. alatti leirata által Önnek a Bésán-féle 250 frt-os egyik ösztöndíjat adományozván, azt a budapesti ferencvárosi adóhivatalnál láttamozott és hivatalos pecséttel ellátott nyugta mellett felveheti. Kelt Budapesten 879. febr. 5-én. Dr. Krüger István s. k. hittud. kari dékán.

•

5. A Jézus Szent Szíve tiszteletére épült inkci templom és plébánia alapító levele.

A teljes Szentháromság egy Isten nevében.

A veszprémi Káptalan nagyprépostja, éneklő-, ör- és többi kanonokjai ezennel emlékezetül adjuk mindazoknak, akiket illet, vagy a jövőben illetni fog, hogy szeretett kartársunk, Méltóságos és Főtisztelendő KÁUZLI DEZSŐ, pápai prelátus, apátkanonok, ez idő szerint székesegyházi főesperes és a Szent Annáról nevezett veszprémi papnevelő-intézet rektora, mai rendes ülésünkön egy, a vezetésünk alatt álló Egyházmegyei Alapítványi Hivatal által kiállított 350.000, azaz háromszázötvenezer korona névértékű 3 $\frac{1}{2}$ °/c-cs magyar korona járadékötvényről és 320.000, azaz háromszázhuszezer

korona készpénzről. összesen tehát 670.000, azaz hatszázhetven-ezer koronáról szóló betétkönyvet adott át nekünk azon kérelem kapcsán, hogy ezen összeget, — mely eddig is nevezett alapítványi hivatalban Ö. I. 170. lapszám alatt őriztetett. — az általa Inkén, (iharcsi plébánia, Somogy megye) Jézus Szent Szíve tiszteletére épített templom és az ezen templom mellé alapítandó inkei plébánia javára örökös alapítványképpen fogadjuk el, azt a többi örökös alapítványainkkal együtt kezeljük, annak gyümölcsöztetéséről s a kamatok fizetéséről gondoskodjunk olyformán, hogy ezen összegből:

1.) 230.000, azaz kettőszázharmincezer korona névértékű $3\frac{1}{2}\%$ -os magyar korona járadékkötvény az inkei plébánia „törzstőkéjét” képezi, melynek kamatai (8050 korona) negyedéves előleges részletekben, az inkei plébános javadalmasására fordítandók.

2.) 70.000, azaz hetvenezer korona névértékű $3\frac{1}{2}\%$ -os magyar korona járadékkötvény „kegyúri alap”, melynek kamatai (2450 korona) tőkésítendőek s az így származó ipartőke a kegyúr belátása szerint, patronátusi szellemben, a templom, kálvária, plébániaház, melléképületek, kút, kerítések stb. fenntartására fordítandó. Maga a 70.000 korona alaptőke meg nem támadható soha.

3.) 30.000, azaz harmincezer korona névértékű $3\frac{1}{2}\%$ -os magyar korona járadékkötvény „templompénz”, melynek kamatai (1050 korona) a templom folyókiadásainak (öröklámpa, gyertya, tömjén stb.) fedezésére fordítandók.

4.) 8000, azaz nyolcezer korona névértékű $3\frac{1}{2}\%$ -os magyar korona járadékkötvény „segédgyóntatóalap”, melynek évi kamatai (280 korona) fejében az inkei plébániatemplomban minden ádventben és nagybőjtben legalább két-két napra, segédgyóntató alkalmazandó, kinek jöveteléről a hívek a szószékről előre értesítendőek. Ha ilyen gyóntató bármiféle okból kevesebb, vagy kevesebb időre alkalmaztatnák, a kamatok megfelelő hányada, ha pedig egyáltalán nem alkalmaztatnák, úgy az egész évi kamat a kegyúri alap ipartőkéjéhez csatolandó.

5.) 6000, azaz hatezer korona névértékű $3\frac{1}{2}\%$ -os magyar korona járadékkötvény „szent misealap”, melynek kamatai (210 korona) fejében az inkei plébániatemplomban évenként három koporsós gyászmise (anniversarium) tartandó. És pedig: május 12-én pro defuncto Francisco, szeptember 28-án

pro defuncta Francisca, az alapító halála évfordulati napján pedig pro defuncto Desiderio sacerdoti.

6.) 4000, azaz négyezer korona névértékű $3\frac{1}{2}\%$ -os magyar korona járadékkötvény „papi szentgyakorlat-alapítvány“, melynek kamatai (140 korona) az inkei plébános évi szentgyakorlati költségeinek fedezésére fordítandók. Amely évben a plébános bármiféle okból legalább háromnapos szentgyakorlatot nem tart, a kamatok nem őt illetik, hanem a kegyúri alap ipartőkéjéhez csatolandók.

7.) 2000, azaz kétezer korona névértékű $3\frac{1}{2}\%$ -os magyar korona járadékkötvény „missió-alapítvány“, melynek kamatai (70 korona) tőkésítendők s minden 8—10 évben missiótartás költségeinek fedezésére fordítandók.

8.) 120.000, azaz egyszázhuszezer korona „házépítési alapítvány“, mely egyelőre tőkésítendő, mihielyt azonban a viszonyok megengedik, az inkei plébánia részére vásárolt inkei 31. sz. telekjegyzőkönyvben A. I. 1250/a. helyrajzi szám alatt felvett — a templom és urasági park között levő — 5200 négyszögöl területen, egy modern, a kor követelményeinek megfelelő öt úri szobából, két cselédszobából, konyhából, élekkamrából, pincéből és 00 helyiségekből álló plébániaház, melléképületek, kút, kerítések stb. építésére fordítandó.

9.) 120.000, azaz egyszázhuszezer korona „birtokvásárlási alapítvány“, mely egyelőre szintén tőkésítendő s alkalomadtán a plébánia belsőségének nagyobbítására, vagy ha ez egyáltalában nem volna lehetséges, úgy közelfekvő, jóménőségű földbirtok vásárlására fordítandó.

10.) 50.000, azaz ötvenezer korona „templomfelszerelési alapítvány“, mely az elrekvirált harangok pótlására, a megrendelt, de még nem szállított orgona árának teljes kiegyenlítésére és a templom hiányzó felszerelésének kiegészítésére szolgál.

11.) 30.000, azaz harmincezer korona „kálváriaalap“, melynek kamatai mindaddig tőkésítendők, míg a kedvezőtlen építkezési viszonyok megszűntével a tőke kamataival együtt, a templom köré tervezett kálvária építésére fordítható.

12.) Hogy ezen alapítvány, vagy annak kamatjövödelme soha illetéktelen kezekbe ne kerülhessen, megjegyezzük, hogy a javadalmi törzstőke, templompénz és szent misealapítvány kamatai a plébános nyugtájára, — a segédgyóntató-alap, papi szentgyakorlat-alap és missióalap kamatai a plébános ker. esperes által láttamczott nyugtájára, — a kegyúri

alap ipartőkéje és kamatai azonban, továbbá a házépítési, birtokvásárlási, templomfelszerelési és kálváriaalapok tőkéje és kamatai csak a kegyúr egyházhatóságilag láttamozott nyugtájára fizethetők ki.

13.) Ha az inkei plébánia bármiféle okból megszűnnék, úgy a templom, plébánia és ezek összes ingó és ingatlan vagyona a veszprémi róm. kath. egyházmegye tulajdonába megy át, további rendeltetését a székeskáptalan meghallgatása után a veszprémi róm. kath. egyházmegyei főhatóság határozza meg.

Mi méltányolva alapító nemes szánoékat, az alapítványt elfogadjuk, a 670.000, azaz hatszázhetvenezer korona tőke és 1920. január 1-től esedékes kamatainak a vezetésünk alatt álló Egyházmegyei Alapítványi Hivatal pénztárában való elhelyezését ezennel elismerjük. Kötelezzük magunkat és utódainkat, hogy az alapítványi tőke épségben tartásáról, kellő gyümölcsözetéséről s a kamatoknak az illetékesek részére való kifizetéséről gondoskodni fogunk. Minek nagyobb hitelességül jelen, nagyprépostunk aláírásával és káptalanunk pecsétjével megerősített levelünket négy, a káptalani levéltárban, az egyházmegyei levéltárban, az Egyházmegyei Alapítványi Hivatalnál és az inkei plébánián elhelyezendő példányban kiállítottuk.

Kelt Veszprémben, 1920. február 14-én tartott ülésünkből.

Előttünk:	P. H.	A Székeskáptalan nevében:
Kránit2 Kálmán.		Dr. Rédey Gyula,
		nagyprépost.

Dr. Rada István,
pápai prelátus, örkanonok.

888/1920. Helybenhagyom.

Veszprém, 1920. február hó 27-én.	Dr. Rott Nándor,
P. H.	veszprémi püspök.

6. NEGYVEN ÉV.

Rektor Urunk, jó Atyánk rektorságának negyvenedik
évfordulójára.

Életországúton haladó nagy Vándor,
kit sosem fogott el a világi mámor
életet sorvasztó, lelket sodró szele, —
ki viharok, árnyak nekiszegzett mellel
másokért: miértünk fáradva mentél el
negyven évmérföldes kemény rög-jelezte
küzdelmes utadon, ... most köszöntünk Téged.

Életországúton Te jó Pásztor voltál,
Krisztusnak: az Úrnak égő élet-oltár ...
Betöltéd éhségünk békeség-kenyérrel,
szomjúságunk oltád kegyelem-patakkal,
könnyeket szárítál istenes igékkel.
Gyengeséget védtél atyai karokkal, ...
gyenge, ha megbotlott, százszor fölemelted,
gyarló, ha megtévedt, százszor fölkerestéd,
bárány, ha fönnakadt tövis közt, de hányszor!:
voltál tövis közé menni merő Pásztor.

Rendelt az Úr Téged kertjébe Kertésznek,
Isten fáai hogy az ég felé törnének ...
Vadhajtást: hibánk gonddal nyesegetted,
tudtál karó lenni erőtlen fa mellett, —
jószágos szemedből napsugárt szitáltál
a Rád bízott fákra; mi őrzünk Te voltál.
Lelkünk hogy nem tépte gonosz szelek vésze,
Tenéked köszönjük, Úristen Kertésze!

Állított Úristen világító fénynek;
kik nyomokban járnak, a rémtől nem félnek.
Lelked szent házunkban világító fáklya,
az Istenért tüzel, övéiért ég csak
hosszú sok éven át önmészáló lángja,
Kik Tőled az élet tengerére szálltak,
hajójuk nem tört meg tengeri zátonyon,
ha Te voltál nekik világító torony.

Negyven évmérföldes utadat hogy jártad,
ember dicséretét, tudjuk, sosem vártad;

önzetlen küzdöttél utadon miértünk, . . .

azért az Istentől Reád áldást kérünk:

*maradhass tovább is Pásztora, Kertésze,
szerető fiaid áldott Szemefénye!*

Veszprémi Szemináriumban, 1933. március 1-én

Nyék Sándor.

*

7. 1939. szept. 24-én dr. Czapik Gyula megyéspüspököt püspöki székfoglalója alkalmával a következő beszéddel köszöntötte a székesegyházban:

Nagyméltóságú és Főtisztelendő Megyéspüspök Úr! Kegyelmes Urunk! Méltóztassék megengedni, hogy ma Excellenciát mi is ünnepelhessük. A püspök intronizációja igaz, hogy elsősorban a püspök ünnepe, de másodsorban ünnepe a Székesegyházi Káptalannak, ünnepe az egyházmegyei papságnak, sőt ünnepe magának a hívő népnek is, mely Excellenciád fennkölt személyében XII. Piús pápa Őszentségétől apostoli főpásztort nyert.

Mint a veszprémi székeskáptalan javadalmazásos nagyprépostja üdvözlöm tehát Excellenciát elsősorban a székeskáptalan nevében. Kegyelmes Uram! Veszprém városa hosszú évtizedeken keresztül arról volt nevezetes, hogy a püspöki káptalan és a papság békeségben és szeretetben iparkodtak egymást kölcsönösen segítve magasztos hivatásukat lelkiismeretesen teljesíteni. A legújabb időben azonban a káptalanra nagyon szomorú idők jártak. Ismételten leesett a mi fejünk koronája. Alig két hónap alatt két apostoli lelkületű főpásztort sirattunk el, két szentéletű püspököt kísértünk örök nyugalomra. Szomorú napok voltak ezek. Székesegyházunk üres lett főpásztor nélkül. A Szent István által emelt püspöki trón üres lett egyházfejedelem nélkül, mi pedig árvák lettünk atya nélkül. Árvaságunkban csak könnyeket hullatni, sírni s imádkozni tudtunk. De ma szomorúságunk örömmre vált. Mint a fölolvassott pápai bulla tudomásunkra hozza és bizonyítja, a veszprémi püspöki trón már nem üres. A pápa Őszentsége megkönyörült rajtunk: Excellenciát küldötte hozzánk, hogy legyen püspökünk, vezélünk s atyánk. Ez a legkegyelmesebb pápai leirat minket boldoggá tesz, mert meg vagyok győződve róla, hogy Excellenciád évtizedek munkájában meg-

edzett, erős keze bizt san fogja irányítani egyházmegyénk hajóját földi és örök boldogság révpartja felé.

De örömmel üdvözlöm Excellenciádat az egyházmegyei papság nevében is, Kegyelmes Uram! Az én 60 éves papi működésem kevésbé volt változatos, majdnem teljes életemet a szeminárium falai közt éltem le. 42 évig voltam a papnevelő intézet igazgatója. A pályavégzett növendékek közül 42 évfolyamot oktattam ki a papszentelés szertartásaira, 42 évfolyamot vezettem az oltárhoz, úgy, hogy ma alig van egyházmegyénknek néhány élő papja, kinek nevelésében tényleges részt ne vettem volna. Hogy ez a tridenti szent zsinat szellemében, a székesegyház árnyékában, a Egyház emlőjén nevelkedett papság közel fél század alatt szívemhez nőtt — az nagyon természetes. Kegyelmes Uram! Ennek a papságnak sok szép erénye van, legszebb erénye azonban a törvényes főpásztorhoz való ragaszkodás. Legyen szabad tehát őket Excellenciád jó szívébe ajánlanom azon biztos reményben, hogy egyházas viselkedésükkel és buzgó munkálkodásukkal ki fogják érdemelni Excellenciád elismerését, atyai szeretetét. De végül üdvözetet hozok a mi jólelkű híveinktől is, kik Excellenciád fennkölt személyét talán nem ismerik, de annál jobban ismerik irodalmi munkásságát. A Szív ujságra gondolok. Ez a Szív már eddig is beigazolta, hogy ami szívből jön, az szívhez talál. Én azonban azt merem mondani, hogy ha Excellenciád jelszava: „Cordi Jesu corda omnium“ testet ölt, az nem utolsó helyen a Szív munkájának lesz tulajdonítható.

Nagyméltóságú Püspök Úr! Kegyelmes Urunk! Hódolatteljes tisztelettel kérjük, hogy alázatos üdvözetünket jó szívvel fogadni kegyeskedjék. Mi Excellenciád fennkölt személyében nemcsak a Pápa Ő Szentsége által küldött főpásztort, hanem Isten ajándékát látjuk. Igérjük, hogy mi ezt az isteni, szent ajándékot megbecsülni, tisztelni, szeretni fogjuk. Nemcsak szent misénk Cănonjában, hanem egyéb ájtatosságaink alkalmával is kérni fogjuk az Istent, hogy árássa el Excellenciádat áldásainak teljével, hogy testi, lelki erőben még sokat dolgozhasson az Istenért, lelkekért, Egyházért és szegény Hazánkért. Imádkozni fogunk, hogy az isteni Gondviselés Excellenciádat Isten dicsőségére, Egyházunk és Hazánk javára, szerető papságának örömeire, szép Egyházmegyénk díszére soká, igen soká éltesse. Éljen!

Apróságok az elhunyt nagyprépost életéből.

I. (Veszprémi Hirlap 1942. II. 4.)

Mikor már nagyon súlyos beteg volt, orvosa szemeskávét rendelt neki szíverősítőül. Kitűnt, hogy a veszprémi nagyprépost házában egy szem kávé sem volt található. Egy volt növendéke ajándékozta meg szemeskávéval.

Más alkalommal arra kérték, amikor már gyengélkedett, hogy vegyen narancsot. Ebben sok a vitamin s neki mint gyengélkedőnek, erre nagy szüksége van. Azt válaszolta, nincs szüksége narancsra — van neki jó magyar almája — az is megfelel.

A kommunizmus idején a házrekvirálások alkalmával a szemináriumra is rákerült a sor. A vörös direktórium kiküldöttjei megjelentek az elhunyt nagyprépostnál is, aki megnézte velük az akkor éppen tatarozás alatt álló szemináriumot. A háború idején ugyanis hadikórház volt a papnevelde épülete. Mikor kijelentették neki, hogy az épületet el akarják venni, azt válaszolta: az urak akkor rablók. Nem segítheti meg magukat az Isten. Igaza volt, a szeminárium sohasem lett a vörösöké. A tavasszal és nyáron szépen rendbehozott épületbe ősszel már a papnövendékek költöztek be.

Új prefektus érkezett a szemináriumba 1901-ben. Nagyon buzgó pap volt, alaposan készült előadásaira és mindig örömmel hallgatták a kispapok, de szigorú volt a szemináriumi törvények megtartásának ellenőrzésében. Teljes bizalmával nem ajándékozta meg növendékeit s ez fájt a kispapoknak. Eleinte rejtett, majd nyílt zúgolódásban robtant ki az önértékében sértett kispapság fájdalma. Három évi prefektusi működése alatt a Pázmány Kör vezető tanára is volt. Mikor a szemináriumból távozott (szentszéki jegyzővé nevezte ki a Főpásztor), a kispapok megfélelkezve a háláról, hallani sem akartak arról, hogy jegyzőkönyvi köszönetet szavazzanak a volt prefektus háromévi vezetőtanári működéséért. Az ügy a rektor elé került. A rektor a Pázmány-kör elnökét magához hívatta s azt mondotta neki: „A legközelebbi Pázmány-kör gyűlésén indítványt fog T. Úr előterjesztetni, hogy a Pázmány-kör szavazzon köszönetet a távozó prefektus Úrnak vezetőtanári működéséért. Aki az indítvány ellen fog szavazni — a szemináriumból azonnal megy.

Elkövetkezett izgalmas várakozásban a gyűlés órája. A kedélyek pattanásig feszültek. Halotti csend a gyűlés termé-

ben. Az elnök halkán terjeszti elő indítványát és a kispapok szavaznak: néma igennel.

A jegyzőkönyvi köszönetet írásban kellett átadni az új szentszéki jegyzőnek. A rektor ismerte kispapjait, azoknak felkavart lelki világát. Tartott attól, hogy a jegyzőkönyvi kivonat átadásánál valami kirbibanik, azért elküldte a szentszéki jegyzőhöz „látogatóba” az egyik előljárót arra az időre, mikor a kispapok megérkeznek. Így a „köszönet” átadása simán ment végbe, a kispapok pedig megtanulták, hogy a háláról inter prospera et adversa — sohasem szabad megfeledkezni.

Káuzli rektor mindig örült, ha kispapjait láthatta. Nyílt vagy rejtett öröme mindig ott tükröződött az arcán. Egyszer láttam — sohasem felejttem el — írja egyik régi növendéke — jó „Papánk” arcán nagyon fájdalmas vonásokat. Temettünk. Kispaptársunkat temettük. Nem az elsőt abban a tanévben, hanem már a másodikat. Közel esett a két temetés egymáshoz. *Göntér Sándor* III. éves kispaptársunk, angyali-lelkű ifjú halt meg 1905. február 23-án. Sokáig beteg volt. Halála nem jött váratlanul. Nemsokára azután újból temettünk. *Csillag Gyula* II. éves társunk lett május 5-én az örökkévalóság csillagává. Sohasem volt beteg. Vérmérgezésben halt meg nagy kínok között nyolc napi betegség után. A kétszeres veszteség felett érzett fájdalma jóságos Rektorunknak mélyen lelkünkbe vésődött. Fájdalmas arcvonásait nem felejtjük el. A gyászba borult kispapi szívek pedig megvigasztalódtak, mert Rektoruk örömtől sugárzó és fájdalmas arcvonásaiból egyaránt mindig azt olvasták ki: ime, mennyire szeret minket.

Egész életében mindig erős dohányos volt. Körülbelül 70 éves korában gyomorvérzést kapott. Egy hónapig feküdt. Környezete kérte, mikor már gyógyulóban volt, hogy ne dohányozzék. Megköszönte az aggodó szeretetet, de a köszönetben figyelmeztetés is volt, hogy „azt majd én fogom eldönteni, hogy dohányzok-e, vagy nem.” Meggyógyult és dohányzott haláláig. Nem engedte magát befolyásoltatni.

Egy alkalommal 1930 körül torokvérzés miatt egy budapesti szakorvos a Tátrába (Bártfára) küldte. Az orvos a kezelés idejére 5—6 hétre, megtiltotta a dohányzást. Az orvosi előírást mindig, egész életében a legpontosabban megtartotta. Most is. Mikor az üdülés ideje letelt, jelentkezik a budapesti orvosnál. Nem volt otthon; helyettesse, egy másik orvos fogadta. Kérdezi a vizsgálat után: „Szabad-e most már dohá-

nyoznom?“ „Hogyne“ — felelte az orvos — a múlt hónapban is dohányozhatott volna.“ Megköszönte az engedélyt. Haza jött s évek múlva is azt mondotta: „Ma is bánom, hogy akkor egy hónapig nem dohányoztam.“

Halála előtt pár nappal dr. Simon György protonetarius-kanonok nagyon kedves ajándékkal lepte meg. Dr. Simon Györgya manillai eucharistikus kongresszuson résztvett és tengerentúli útjáról hozott magával „trianguláris“ szivart. Két darabot átküldött a nagybetegnek. A figyelem igen jól esett a betegnek s az erős szivart azonnal élvezettel szívta el.

A kapott trianguláris felidézte emlékezetében kanonoki kinevezését Örömtől sugárzó arccal mondta el vendégeinek, hogy mikor Hornig őt kanonoknak kinevezett, elküldte dr. Rada István irodaigazgatóhoz, hogy a promóveált kanonokok installációjához szükséges iratokat készítse el és pedig sür-gősen, mert Hornig Káuzlit minél előbb installáltatni akarja. Hogy Rada nagyobb kedvvel dolgozzék, Káuzli püspökének tanácsára beígért Radának 18 triangulárist, minden promoveálandó kanonok után 2 darabot. Az iratok elkészültek — azonban Káuzli nem tudott triangulárist szerezni — s így egész életén át adósa maradt Radának a 18 darab trianguláris-sal. Közel halálához megengedte a jó Isten, hogy átélje kanonoki kinevezésének örömeit. A kanonoki kinevezés nagy lelki örö-möt jelentett neki a halálos ágyon is, mert így vált lehetővé az inkei plébánia alapítása és mert a kanonoki stallum jöve-delmét Isten oltárára tette le áldozatul.

II. A volt növendékek emlékei

Vendégszerető volt. Különösen volt tanítványait, növen-dégeit mindig nagy szeretettel várta és fogadta. Házát az egyházmegyei papság Káuzli-hotelnak hvta, ahová mindig bizalommal mehetett, tudta, hogy ott szerető „atyai“ szív várja. Egy alkalommal, mikor kedves vendégeivel asztalnál ült s őt is megkínálták téstával, azt mondotta: „Ebből nem kérek, a földi édességből nekem már elég volt.“ Mindig kom-csilyan készült a halálra.

Egy szép napon délben darástészta került asztalunkra. A szívek nem nagyon örvendeztek ennek láttára. De hát még ezután mily vitás jelenetet váltott ki! A darástészta alaposan megcukrozva diszelgett a tálban. Ez eddig még sohasem történt. Hiszen a közvélemény szerint az csak sózva jó — de cukrosan élvezhetetlen! Aonban voltak, akik így nagyszerű-

nek találták. A szavazás megtörtént. Kialakult a sós és cukros darastészta párt. A sósak többségben voltak. A kanapé pör a jó pap elé került. A döntés tudomásom szerint eképen hangzott: Kérem, az a jó szakácsné csak a klerikusok kedvéért cukrozta úgy meg, azoknak akart az a jó lélek kedvében járni, azért hát csak hadd legyen továbbra is cukros!

Mekkora gondja volt rá, hogy étel dolgában senkinek semmi hiánya ne legyen. „Kérem, annyit ehetnek, amennyi a bőrük alá fér.“ — Én az asztalnál egyik csoportban ötödik helyen ültem, és 2 esetben megtörtént, hogy nem jutott nekem hús. A jó Papa, hogyan-hogyansem ezt megtudta. Behivatott. „Kérem, tudomásom van arról, hogy önnek már 2 ízben nem jutott hús. Miért nem jelentette? Megpirongatott. Kérem, ennek többször nem szabad előfordulni. Azután, szokásához híven, délceg pántlikás szivart nyomott a markomba és én a husokért bőven kárpótolva hagytam el a rektori szobát.

Atyai szeretettel örködött a klerikusok egészsége felett. A nyári szünidő előtti hetekben egyszer magához intett és így szólt hozzám: Kérem, megtudtam, hogy Önt Pápán (akkor szüleim Pápán laktak) a nyári szünidő alatt a plébánia-irodába befogják és ott mindenféle írásbeli munkákat végeztetnek Önnel! (Pedig én ezt nem mondtam soha senkinek.) Ez ellen én tiltakoztam. Ha még egyszer ezt tenni akarják, tessék megmondani, hogy a Rektor úr ezt semmi körülmények között meg nem engedi, mert a nyári vakáció nem arra való, hogy irodában gubbasszon, hanem, hogy felüdüljön és egészségesileg is megerősödve térjen vissza!

*

A hálás megemlékezés szerény kis mécsesét kívánom sírjára tenni, amikor elmondok két esetet az ő szemináriumi Rektor korából az én személyemmel kapcsolatban.

1. Az 1904/1905. tanévben túlszűfolt volt a veszprémi szeminárium, úgy, hogy a kispapokat a szemináriumban lehetetlen volt elhelyezni. A jóságos Rektor úrnak igen nagy volt az öröme azért, hogy annyi kispapja van, az elhelyezést pedig imígyen oldotta meg: egy 8 tagból álló csapatot a közvetlen közelben levő Ferencrendi zárdába helyeztet el az én „ductori“ vezetésem alatt. Nappal a szemináriumban voltunk, este „preces“ után átmentünk éjjeli szálásra a barátokhoz. Egy ideig minden szépen ment, csak néha nézett ránk non rectis oculis a jó spirituális úr, mert az el-

mélkedésre megkésve érkezünk. Volt a barátoknál egy laikus testvér, a „fráter Aquilin“, aki egy csendes este kisütötte, hogy mi egy faluból valók vagyunk. Ennek öröme egy üveg finom bort hozott asztalunkra, ami csak kezdete volt a további borkóstolásoknak. Fráter Aquilin nem volt tétlen, hanem meg-megismételte az ilyen borkóstolásokat. Egyszer egy lengyel menekült tévedt hozzánk. A szemináriumban nagy gaudiummal fogadtuk. A barátok szintén befogadták még éjjeli szállásra is. A magyar és lengyel barátság megerősítésére kis ünnepélyt rendeztünk — borral egybekötve, amiről fráter Aquilin gondoskodott. — Azonban addig jár a korszó a kútra... az egész dolog kipattant: minden napfényre került. Természetesen legelsősrban engem, mint ductort vontak felelősségre. Bizony, jobb szerettem volna elbujdosni, mint ilyen vádakkal terheltlen a jó Rektor úr szeme elé kerülni. — A jó Rektor úr hangjából kiértett a mély fájdalom-szemrehányás. De egyúttal az atyai szeretet is. — „kérem, ami a legjobban bántó ebben a dologban az, hogy maguk lopott bort ittak!“ Erre egész kérdőjel lettem. „Igen, mert az a fráter azt a bort mind úgy lopta.“ Ez fáj nekem ebben legjobban“ stb. — (megfogadtam, hogy többet lopott bort nem iszom). Én ezt az ügyet nagyon szívemre vettem s felszentelés előtt elhagytam a veszprémi szemináriumot és Székesfehérvárra mentem át, ahol felvettek a szemináriumba, de csak úgy, hogy egy évet ott töltök.

2. Már több hónapot töltöttem a székesfehérvári szemináriumban, amikor egy este az ebédlőben éppen vacsora alkalmával látom ám, hogy az előjáró asztalnál az asztalfőn a Káuzli Dezső Rektor úr ül! A szívem hagosan kezdett dobogni! Hogy került ide? Miért jött? Mit mondhat most rólam az előjáróknak, hiszen tudta, hogy én most ott vagyok?! A szemével folyton engem keresett, mint jó atya a gyermekét és oly jóságosan nézett felém, hogy egészen megnyugodtam. Másnap jön hozzám az akkori székesfehérvári szemináriumi spirituális úr, oly szeretettel szólt hozzám, mint ezideig soha és ezt mondja: Itt járt a veszprémi Rektor úr és azt mondta, hogy önt nagyon szerette és igen-igen sajnálja, hogy eljöttem tőlük. Eloszlatta ön felől minden aggodalmunkat! Mintha csak azért jött volna oda, hogy védő karját nyújtsa felém s még ott is segítségemre legyen. Meghatódott lélekkel írom ezt le és nagyon óhajtom, hogy mint az én csekély hálámnak jele, ha lehet, helyet találjon a megírandó életrajzban.

Legyen áldott emléke mindörökké! N. N. plébános.

III. Néhány olyan eseményt is meg kell örökötenünk, amiket ő beszélt el nekünk.

Késmárky Flórián káptalani plébános nagyon szigorú ember volt. Egyszer a filiálisba kellett menni beteghez kocsi-val. A kántor fia, Dezső ül a kocsis mellett a lámpával fedetlen fővel. Még elemista volt. Közben elkezdett esni a hó. A kis fiú hátrafordul: „Főtisztelendő Plébános Úr, esik a hó, feltehetem a sapkámát?” — „Nem”, volt a lakonikus válasz. A hó még jobban esik, ismét kérdi, felteheti-e a sapkát, mert már nagyon esik a hó. Ismét ez a válasz: „Nem”. Nem is tette fel, de mikor haza értek, elmondotta édesatyjának, ki csak annyit mondott hogy máskor ne menj el. Fiatalon tanulta meg az Oltáriszentség iránti tiszteletet.

Sokszor elmondotta a káptalanfiaiak régi szájhagyománya alapján, hogy 1849-ben a káptalanfai templom tornyában őrt állítottak két zászlóval. Ha az őrvasasnémeteket látott közeledni a falu felé, kitűzte a fekete-sárga zászlót. Ha honvédcsoapat egyenruháját ismerte fel, kitűzte a nemzetiszínű zászlót. Így megmentették a falut a felégetéstől, mert a csapatok így is, úgy is elvitték azt, ami az élelmezésükhöz szükséges volt.

Miháldon töltötte a szünidőt, mint kispap, bátyjánál. Az egyik nyáron újmise volt Miháldon. A falu zsidó kereskedőjének fia katolikussá lett, pappá szentelték, ő mondotta az új misét. Az ebéd természetesen a boltos házánál volt. Az öreg cselédember ekkor mondotta neki: „Hát Tisztelendő Úr! azt tudtam, hogy a zsidó lehet orvos meg ügyvéd, de hogy pap is lehetne, azt sohasem gondoltam volna.”

Abban az időben, mikor ő iharosi pap volt, még igen nagy esperesi kerületek voltak. A csurgói kerülethez tartozott Barcstól Murakereszturig és Miháldig szinte egy fél vármegye. Három napig tartott egy korona, mert oda is, vissza is egy-egy napig kellett kocszini; vasút sem volt. Mégis pontosan megjelentek a papok a koronákon.

Mikor Iharosberényből Iharosba költözött, be akarta vezetni azt a házi rendet, ami az urasági kastélyban nagyon kellemesen volt beállítva. Délben villásreggeli és este ebéd. Barátai mondták, hogy nem fog menni, mert a papi ember kénytelen alkalmazkodni környezetéhez. Tényleg nem sikerült meghonosítani a francia rendet.

Iharosi lelkész korában gazdálkodott is. Voltak jó lovai, szép csikái. Volt egy parádés fogata fehér gyeplőszárral. Ez

annyira feltűnő volt, hogy az egész környék ismerte. Nagybátyja, a miháldi plébános azt mondta neki egy alkalommal: „Nem neked való a gazdálkodás és csikónevelés: aki megnézi az óráját, mikor kocsira ül, hogy ellenőrizze, hány perc alatt ér be Nagykanizsára, az ne akarjon csikót nevelni”.

Mikor behurcolkodott Veszprémbe a Vár-u. 6. alatti tanári házba, az iharosi fuvarosok meglátták azt a szűk lakást, istállók és pajták nélkül, nagyon elszomorodtak. „Tisztelendő Úr, ne pakoljunk le, forduljunk vissza, ott jobb volt, mint itt lesz.” — A Gondviselés jóvoltából minden jóra fordult.

Nagyprépcsti kinevezés alkalmával tisztelői, kispapjai köszöntötték s akkor valaki azt a megjegyzést tette: „most már csak püspökké szentelés következik, hogy mint segéd-püspök lehessen Méltóságos Úr az egyházmegye szolgálatára”.

— A felelet ez volt: „Barátom! azt már nem fogadnám el, mert tisztában vagyok azzal, hogy a méltósággal járó munkát koromnál fogva nem tudnám elvégezni.”

*

VÉGRENDELET.

Az Atya, Fiú és Szentlélek Istennek nevében!

Alulírt megemlékezve a Szentírás szavairól „hőzd rendbe házadat, mert meghalsz és nem fogsz élni” ép ésszel és józan megfontolással, halálom esetére a következőképen rendelek:

1. Lelkemet a végtelen jóságú Isten irgalmába, a Boldogságos Szűz Mária, védőszentem és őrangyalom pártfogásába, szeretett paptársaim, volt tantványaim és növendékeim buzgó imáiba ajánlom; testemet pedig a feloszlás biztos jelei után leolmozott ércpokorsóban Inkére szállíttatni és az általam Jézus Szent Szíve tiszteletére épített róm. kat. plébánia-templom sírboltjába helyeztetni kérem. Óhajtom, hogy haláloamat követő napon 15, temetésem napján szintén 15, azután pedig 30 napon át 3—3 szentmise mondassék lelkem üdvéért. Ezen 120 szentmise stipendiumául kifizettetni rendelek 600 arany pengőt. A kegyuri plébánosoknak hagyok fejenként 20—20 arany pengőt, azon kérelemmel, hogy halálomtól számítva nyolc napon belül, templomaikban lelkem üdvéért egy-egy énekes szentmisét végezzenek. Az iharosi és inkei plébánosok-

nak folyó szentmisékre 100—100 arany pengőt, a veszprémi és inkei szegényeknek temetésem napján kiosztandó 100—100 pengőt hagyok.

2. A Szentséges Római Pápát térdre borulva kérem, hogy fiúi szeretetem és a kat. anyaszentegyházhoz való törhetetlen ragaszkodásom némi jelül fogadjon el hagyatékomból 100 arany pengőt. Megyéspüspökeimnek, kanonoktársaimnak, a Veszprémben működő összes világi- és szerzetespapoknak, nemkülönben Egyházmegyénk V. éves papnövendékeinek szeretetem utolsó zálogául 30—30 arany pengőt hagyok.

3. Istenben boldogult nővérem gyermekeinek, Szlabey István káptalani uradalmi főszámvevőnek, Szlabey Dezső dávidikumi igazgatónak, továbbá Lappay Imréné szül. Szlabey Margitnak fejenként 3000—3000 arany pengőt hagyok. Nekik hagyom továbbá az alább megnevezendő dolgok kivételével összes butoraimat, külső és belső ruháimat, evőeszközeimet, asztal- és ágyneműimet, aranykeresztmet és gyűrűimet, gyertyatartókat, órákat, képeket, tükröket, palackozott borokat, szóval *kanonoki házámban levő összes ingóságot. Osztózanak meg rajta testvériesen s őrizték meg, mint igazán önzetlenül szerető nagybátyjuk utolsó emlékét. Az elhasznált ruhákat adják a kórháznak vagy a szegényeknek. Az aprólékos dolgokat, ha azokat megtartani nem akarnák, ne árverezék el, sőt még áruba se bocsássák, hanem osszák ki emlékképpen a rokonok, ismerősök, volt alkalmazottaim, cselédek között. Missalémat összes karingeimmel együtt az inkei róm. kat. plébánia-templomnak, könyveimet a fényezett könyvszekrényvel együtt az inkei róm. kat. plébániának, zongorámat, a zenélőórát és a kazettában lévő 12 személyes ezüst evőkészletet dr. Cziegler Albertné, született Lappay Lillinek hagyom.* Rendelem továbbá, hogy bár alkalmazottaimat minden hónap végén pontosan fizettem s így nekik nem tartozom semmivel, özv. Szabó Jánosné házmesternének utolsó havi fizetésén kívül ajándék címén 2000 arany pengő, többi alkalmazottaimnak pedig 500—500 arany pengő fizetessék. Megjegyzem, hogy Bíró Márton arcképe, a lépcsőházban levő Immaculata szobor és kereszt, továbbá a fürdőszoba felszerelése, nemkülönben az összes villanylámpák és égők a káptalan tulajdonát képezik, ezek tehát hiánytalanul és jókarban a káptalannak adandók át.

4. A papnevelő-intézetnek 1000 arany pengőt, a Szent Domonkos alapra 500 arany pengőt, az aggpapok intézetének 200 arany pengőt, az egyházmegyei pénztárnak 200 arany pen-

göt, a Gondviselés-intézetnek, az angolkisasszonyok intézetének, az irgalmas nővérek tanintézetének, a kegyesrendi háznak, a Szent Ferencrendi zárdának, a Dávidikumnak, kórháznak, szeretetháznak egyenkint 100—100 arany pengőt hagyok.

5. A múlt és f. évi be nem szállított illetményeim (naturáliák), továbbá a szeminárium pincéjében levő borok ára hagyatékom tömegéhez csatolandó. Az összes hagyományok után kivetendő százalékot hagyatékom tömege fizeti. A szeminárium vice-rektorának, házi orvosomnak és Vég József theol. tanár úrnak sokszoros szívességük és szolgálatkészségük némi csekély jutalmául 300—300 pengőt hagyok. Végrendeletem végrehajtására dr Vég József urat kérem fel. Háztartásom halálom napjától számítva hat hétig, a hagyatékok terhére fenntartandó, hat hét után pedig a ház teljesen kitisztogatva a káptalan rendelkezése alá bocsátandó. Óhajtom, hogy csekély hagyatékom szétszétlása szeretettel, békességes úton történjék. *Ha a hagyományok kiosztása után még maradna valami*, azt az általam Jézus Szent Szíve tiszteletére emelt inkei plébániatemplom felszerelésének kiegészítésére hagyom. Nincs ugyanis forróbb vágyam, mint hogy ez a templom, az idők végéig, méltó lakóhelye legyen az Úr Jézusnak. Jelen végrendeletem halálom után azonnal kinyomatandó és az érdekelt felek között kiosztandó.

6. Végül szívem-lelkem teljes alázatosságával bocsánatot kérek mindazoktól, kiket hosszú életemen keresztül megbántottam, vagy megbántottam. Nekem nincs semmi megbocsátani valóm, engem nem bántott meg senki.

Jézus Szent Szíve, légy menedékem!

Szeplőtelen Szűz Anya Mária, imádkozzál értem, most, mindenkor, de főképp halálom óráján. Ámen.

Veszprém, 1939. február 27-én.

KÁUZLI DEZSŐ

apostoli protonotárius,

a veszprémi székeskáptalan nagyprépostja.

•

3. kgy.

1.261/1942. szám.

Tárgy: Káuzli Dezső a veszprémi Székesegyház nagyprépostja, apostoli főjegyző, pápai praelátus, bulcsi c. apát, a magyar érdemrend csillagos középkeresztje, Veszprémvármegye törvény-

hatósági bizottságának örökös tagja, városi képviselőtestületi tag stb., stb. elhalálozása.

Polgármester elnök bejelenti, hogy Káuzli Dezső, a veszprémi Székesegyház nagyprépostja, apostoli főjegyző, pápai praelátus, bulcsi c. apát, a magyar érdemrend csillagcs középkeresztese, Veszprémvármegyét törvényhatósági bizottságának örökös tagja, a város képviselőtestületének hosszú évtizedeken át lelkes és munkás tagja stb. f. hó 1-én elhalálozott.

Az elhunyt négy évtizednél hosszabb ideig volt a helybeli hittudományi iskolának rektora és majd félszázad alatt nagy tudással, buzgósággal, atyai jósággal nevelt egy egész papi nemzedéket. Több tan- és ájtatossági könyvet írt. Nemeslelkű adományaival plébániát létesített, templomot, iskolát, Kálváriát és kultúrházat épített. Egyházépítő munkásságáért kapta meg magas főpapi címeit és rangjait. *A közélet terén szerzett érdemeiért Veszprém vármegye törvényhatósági bizottsága örökös tagjává választotta*, Magyarország kormányzója pedig a magyar érdemrend középkeresztjét a csillaggal adományozta Neki. Halálával egy alkotásokban gazdag élet zárult le, amit paptársain kívül mélységesen gyászol az egyházmegyében számos volt tanítványa és a város közönsége is. Temetésén a városi képviselőtestület tagjaival és a tisztikarral együtt résztvett. A Székeskápalannak, valamint az elhunyt Hozzátartozóinak a város közönsége és tisztikara nevében részvétet nyilvánított. Indítványozza, hogy a képviselőtestület nevezett elhunytá alkalmából mély részvétét nyilvánítsa, emlékét és érdemeit jegyzőkönyvtben örökítse meg és erről a Székeskáptalant és hátramaradt Hozzátartozóit jegyzőkönyvi kivonattal rendelje el értesíteni.

Kiadta:

Dr. Szigethy Miklós,
városi főjegyző.

*

Az 1942. évi II. sz. körlevél megemlékezése.

701. sz. Káuzli Dezső ált. püspöki helynök, nagyprépost halála. Káuzli Dezső ált. püspöki helynököm, pápai proto-notárius, káptalani nagyprépost stb. élete 87-ik évében, a szentségek kegyelmével erősítve február 1-én, utolsó óráiban is jámborságával adva példát, az Úrhoz költözött.

Nemcsak haláláról óhajtok most hírt adni és őt imái-

tokba ajánlani, hanem az utókor és Egyházmegyénk története számára is megörökíteni kívánom emlékét, mire életével, alkotásaival igazán rászolgált.

Papi életének tisztaságát soha nem érte gáncs, sőt a gyanunak árnyékától is ment volt. Alapját a bensőséges gyermeki hit szilárdította meg ennek az életnek tetteiben és alkotásaiban pedig termékennyé tette kemény és soha nem ernyedő akarata, mellyel Krisztus ügyét kívánta szolgálni mindenkor, de ott teljes, ahol a maga munkaköre adódott és ott is, amelyet nemes gondolkodása magának kiválasztott.

Hosszú életének jelentékeny részét Egyházmegyénk szemináriumában töltötte. Szeretetének tűzét, energiáját teljesen oda szentelte és ezt az intézményt nemes hevületében mintegy magáét tekintette. Dolgozott érte, gondokkal küzdött miatta, ha kellett, nélkülözött, sőt, ha úgy adódott, szembeállt érdekében.

Káptalani tagsága idején a javadalmas kötelességérzetének példaképe volt. Beneficiumát nem a maga élete úri lehetőségének tekintette, hanem az Isten dicsőségére való alkotás és az Egyháznak járó visszajuttatás felelős kötelességének. Állása dekorumát könnyed fölöslegességekkel nem mutogatta, de a maga igényeit a közepesen alul tartotta. Az Egyháztól nyert és összegyűjtött javakat nem másoknak gazdagítására fordította, hanem a lelkek üdve szolgálatában egy diaspora vidékre áldozta. Az inkei szép templom, plébánia, kultúrház építése, felszerelése, a javadalom és káplánállomás dotálása nemes lelkületének fennmaradó bizonyítéka.

Mélyéig egyházas lelkülete ifjú korától halála pillanatáig díszére vált. Kivételesen hosszú életében olyan idöket is élt, amikor a korszellem e pontban szabadosabb volt, de föntmaradt közöttünk annak emléke, hogy az elköltözött akkor is Krisztus ügye és Anyaszentegyházunk törvényei szemszögéből érdekelt és bátran véleményezett mindenkor. Ennek az egyházas, auktoritást tisztelő finom lelkiségének meghatározó bizonyítéka, hogy végrendeletében „pro signo subjectionis“ a Római Pápáról és püspökéről is megemlékezett szimbolikus hagyatékot rendelve nekik.

Egyházmegyénk életének kedves, tipikus papját szólította el halálával az Úr, alkotásai azonban fönttartják nevét és papságunk főpásztorával együtt kegyelettel őrizi emlékét.

Legyen jutalma Urunk közelében!

Vége.

Mint angyali dicsőretek...

Mint an- gya- li dics- i- re- te- k... dics- i- re- te- k... szel- lyen- i- g- ze- st- i- n- k- re- te- k... re- te- k... h- o- i- me- i- g- ze- as- s- g- e- h- re- k

ha- gy- ke- gye- nes- je- te- k... re- te- k... de- ne- vi- ben- ke- de- re- te- k... ad- ja- ke- gye- nes- re- te- k... de- ne- vi- ben- *ritard.*

se- ne- vi- ben- se- ne- vi- ben- ke- de- re- te- k... ad- ja- ke- gye- nes- re- te- k... de- ne- vi- ben- ke- de- re- te- k... de- ne- vi- ben- *ritard.*

de- ne- vi- ben- de- ne- vi- ben- ke- de- re- te- k... ad- ja- ke- gye- nes- re- te- k... de- ne- vi- ben- ke- de- re- te- k... de- ne- vi- ben- *ritard.*

se- ne- vi- ben- se- ne- vi- ben- ke- de- re- te- k... ad- ja- ke- gye- nes- re- te- k... de- ne- vi- ben- ke- de- re- te- k... de- ne- vi- ben- *ritard.*

... re- te- k... de- ne- vi- ben- ke- de- re- te- k... ad- ja- ke- gye- nes- re- te- k... de- ne- vi- ben- ke- de- re- te- k... de- ne- vi- ben- *ritard.*

Tartalomjegyzék.

	Oldal
Előszó — — — — —	3
I. Káuzli Dezső gyermekkora és ifjúsága — — —	5
II. A kispap 1874—1879. — — — — —	11
III. Káuzli Dezső, mint iharosberényi káplán és iharosi lelkész 1879—1887. — — — — —	22
IV. A teológiai tanár 1887—1893. — — — — —	30
V. A rektor 1893—1935. — — — — —	37
VI. Az inkei Jézus Szíve templom felépítése.	
1. Templomépítési kísérletek Inkén — — —	64
2. Káuzli Dezső apátkanonok tervezgetései — —	68
3. A templomépítés jogi előkészítése — — —	69
4. A templomtelcek — — — — —	79
5. A téglák — — — — —	80
6. A templomépítő bizottság — — — — —	81
7. Megkezdődik a templomépítés — — — — —	86
8. Az alapkövetétele — — — — —	87
9. A kézi- és igásnapszámok teljesítése — —	90
10. Az építés folytatása — — — — —	91
11. Harangok, toronyóra — — — — —	92
12. A templom leírása — — — — —	95
13. A templom belső berendezése — — — — —	98
14. Bajok az egyházközségben — — — — —	104
VII. Az inkei plébánia létesítése.	
1. A plébánia szervezése, a templom fel- szentelése — — — — —	109
2. A templomszentelés után következő nehéz esztendő — — — — —	111
3. Harc a javadalmi földekért — — — — —	113
4. A plébániaház felépítése — — — — —	114
5. Kálvária — — — — —	117
6. Felszerelések, pótlások — — — — —	119
7. A kánoni látogatás — — — — —	120
8. Egyéb alkotások — — — — —	121
9. Kultúrház — — — — —	123
10. Pogányszentpéteri hitoktatás — — — — —	124
11. Az inkei káplánság — — — — —	125
12. Utolsó hónapok — — — — —	126
VIII. A kánonok és a nagyprépost 1901—1942. — — —	131
Függelék — — — — —	139